

Vicent Andrés Estellés

[Foto: Pau Barceló – Serra d'Or]

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

SEMINARI
“El gust per la lectura”
2007-2008

Direcció General d’Innovació
Subdirecció General de Llengües i Entorn
Servei d’Immersion i Ús de la Llengua

Vicent Andrés Estellés

VICENT SANZ ARNAU

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	7
ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT.	9
1. Objectius	9
2. Continguts	9
3. Orientacions didàctiques	11
I. <i>M'HE ESTIMAT MOLT LA VIDA. TRAJECTÒRIA VITAL</i>	13
1. «De família de forners»	15
2. «Anys de cauteles»	17
3. «Espere a Burjassot»	21
4. «El pedregós altar de la pàtria»	25
5. «En arribar al terme»	30
II. <i>A MI ACORDA UN DICTAT. FONTS, REFERENTS I COETANIS</i>	37
III. <i>EL GRAN FOC DELS GARBONS. TEMÀTICA</i>	51
1. «Animal de records.» Vida quotidiana i record	53
2. «Feixos de pinassa.» Els orígens	56
3. «Un plat dels d'obra, de Manises.» Cultura popular	60
4. «Un entre tants.» Consciència i expressió civil	63
5. «Mort i pam.» La mort en la poesia d'Estellés	72
6. «No hi havia a València dos amants com nosaltres.» Amor i erotisme	82
IV. <i>LA CLAU QUE OBRI TOTS ELS PANYS. LLENGUATGE POÈTIC</i>	89
1. «Jo sóc aquest que es diu Vicent Andrés!» L'expressió del jo poètic	91
2. «Felicitat suprema, l'hora d'escriure els versos.» Mètrica i versificació	94
3. «Les pedres de l'àmfora.» Recursos estilístics	96
3.1. Recursos formals	96
3.2. Trops	98
3.3. Recursos lògics	102
4. «Com mames la llet, vares mamar l'idioma»	103
BIBLIOGRAFIA	107
ANNEXOS	111
Annex 1. Poemes de l'antologia	113
Annex 2. Poemes del dossier	115
Annex 3. Solucionari	117

INTRODUCCIÓ

Diu el tòpic que Vicent Andrés Estellés és el millor poeta valencià des de l'Edat Mitjana. Concretament des d'Ausiàs March. Per si el tòpic no és prou emblemàtic, es pot tenir en compte que l'autor en va ser Joan Fuster, al capdavant amic i company de lletres del poeta. Efectivament, l'obra d'Estellés, per volum, per riquesa estètica i per diversitat temàtica, ocupa un lloc d'honor en el panorama de la literatura catalana de la segona meitat del segle XX. No és menys cert que aquesta obra i la figura mateixa del poeta, per causes diverses, han estat desplaçades del lloc que els correspon en el cànon de la poesia catalana contemporània. Per això, la inclusió d'una mostra antològica de la seva poesia com a lectura de l'assignatura *Literatura catalana* del Batxillerat constitueix una novetat significativa per a la seva recuperació com a veu poètica personalíssima dins el panorama de la cultura literària catalana. Els continguts d'aquest dossier didàctic no són més que un intent de facilitar l'accés a aquesta veu poètica, tot transmetent-ne el gust per la lectura, per la lectura de poesia i per la lectura de la poesia de Vicent Andrés Estellés en particular.

Amb la finalitat, doncs, d'apropar aquesta figura i la seva poesia a l'alumnat de Batxillerat, s'ha organitzat el dossier en un seguit d'apartats que permetin, per una banda, fer un recorregut per la vida, l'obra i el moment històric de Vicent Andrés Estellés i, per l'altra, entrar a fons en l'anàlisi de la seva poesia. Per introduir aquests apartats, s'ha triat una citació del mateix poeta com a encapçalament, seguint la seva pràctica de posar títol a llibres, reculls i apartats tot al llarg de la seva obra:

– ***M'he estimat molt la vida. Trajectòria vital.*** L'alumnat hi trobarà una sèrie d'activitats que li permetran de conèixer les diferents etapes de la vida de l'autor alhora que fa un seguiment de la seva activitat creativa i de la seva projecció en la societat de l'època.

– ***A mi acorda un dictat. Fonts, referents i coetanis*** és l'apartat en què es treballen les fonts literàries, els referents culturals i les influències d'escriptors coetanis que Estellés incorpora a la seva obra en un exercici continuat, fecund i intel·ligent d'intertextualitat.

– ***El gran foc dels garbons. Temàtica*** entra de ple, mitjançant activitats organitzades en subapartats, en l'anàlisi dels eixos temàtics del conjunt de la poesia estellesiana. La vida quotidiana i el record, els orígens, la cultura popular, la consciència i l'expressió civil, la mort i l'amor i l'erotisme es treballen a partir dels poemes de l'antologia i es complementen amb activitats sobre altres poemes il·lustratius dels nuclis més importants de la creativitat del poeta.

– ***La clau que obri tots els panys. Llenguatge poètic*** tracta els aspectes més tècnics de l'estètica poètica d'Estellés: l'expressió del jo poètic, la mètrica i versificació, els recursos estilístics i els aspectes més estrictament lingüístics.

El dossier es completa amb una bibliografia que inclou els llibres del mateix poeta que s'han emprat en l'elaboració del dossier, les referències sobre l'autor i la seva obra que s'han tingut en compte, una tria dels poemes musicats que es poden trobar més fàcilment, les referències de tot tipus que parteixen de la personalitat i l'obra del poeta per generar un producte artístic, les referències d'Internet i, finalment, un recull de les fonts de consulta general que han servit per elaborar el dossier.

Finalment, en l'apartat d'annexos, s'hi reproduïx l'antologia prescrita, la numeració de la qual s'ha emprat en les referències als poemes, una llista de poemes que apareixen al llarg del dossier, de Vicent Andrés Estellés i d'altres autors, i el solucionari.

A l'hora de seleccionar aquests continguts, no s'ha pensat únicament en la utilització que se'n pugui fer en l'assignatura de modalitat del Batxillerat, sinó que s'ha volgut proporcionar una guia de lectura apta per a la utilització en aquesta etapa educativa i en els darrers cursos de l'ESO. Per això, si bé les activitats dediquen una atenció especial als poemes de l'antologia, s'hi han inclòs altres continguts que en faciliten la comprensió lectora i l'anàlisi literària, a més d'altres poemes que poden servir d'ampliació. Les activitats presenten graus diversos de dificultat i, a més de plantejar qüestions relacionades amb l'estudi de l'autor i de la seva poesia, posen en pràctica habilitats relacionades amb les tecnologies de l'aprenentatge i la comunicació, el coneixement de la història i la geografia, la cançó, etc. de manera que també es dona peu a un treball interdisciplinari.

Si tot això pot servir per donar a conèixer el poeta i la seva obra, i per gaudir amb la lectura i l'estudi dels seus poemes, de ben segur que els objectius del dossier podran considerar-se assolits.

ORIENTACIONS PER AL PROFESSORAT

1. Objectius

1. Utilitzar la lectura com a font d'informació, de lleure i de projecció personal.
2. Manifestar interès per la literatura com a mitjà per interpretar la realitat i la memòria històrica.
3. Conèixer el context sociopolític, cultural i literari de l'àrea lingüística catalana durant el segle XX.
4. Conèixer els aspectes fonamentals de la vida i l'obra de Vicent Andrés Estellés.
5. Llegir significativament i de manera comprensiva una tria seleccionada de poesia de Vicent Andrés Estellés.
6. Conèixer els elements que componen l'estètica poètica de l'obra literària de Vicent Andrés Estellés.
7. Conèixer els recursos expressius emprats per l'autor a l'hora de formalitzar la seva obra.
8. Consultar diferents fonts bibliogràfiques i en línia, i saber sintetitzar i destacar tota la informació obtinguda.
9. Emprar els recursos que proporcionen les TAC per produir diferents tipus de textos.
10. Produir textos amb claredat, coherència, cohesió, adequació i correcció lingüística.
11. Valorar la diversitat geogràfica de la llengua com un element constitutiu de la societat catalana moderna.
12. Valorar la literatura com una herència cultural, com un mitjà d'interpretació de la realitat i de comunicació personal i social.

2. Continguts

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. Les diferents etapes de la vida i l'obra de Vicent Andrés Estellés.
2. El context històric, cultural i literari al llarg del franquisme i la transició democràtica.
3. Intertextualitat de l'obra de Vicent Andrés Estellés: fonts, referents i coetanis.
4. Els grans eixos temàtics de la poesia de Vicent Andrés Estellés.
5. Característiques i variacions de la veu poètica.
6. Principals recursos expressius.
7. L'expressió lingüística

Procediments

1. Recerca d'informació relativa a la vida, l'obra i els contextos social, cultural i literari de l'autor
2. Ús de fonts bibliogràfiques i informàtiques per a la recerca d'aquesta informació.
3. Lectura comprensiva de la selecció de textos.
4. Anàlisi temàtica de poemes.
5. Anàlisi de les característiques i variacions de la veu poètica.
6. Anàlisi dels recursos literaris i lingüístics de la selecció poètica.
7. Comprensió i interpretació de diferents tipus de textos literaris i crítics.
8. Argumentació escrita d'opinions personals.
9. Creació de materials multimèdia.
10. Comparació de textos amb l'objectiu d'identificar temàtiques similars.
11. Actitud crítica respecte de les idees literàries.
12. Ús del diccionari per assimilar la correcta significació d'un mot dins el context en què apareix.

Valors, normes i actituds

1. Interès per la lectura i per la pròpia expressió escrita.
1. Interès, a partir de la lectura de poemes, pel coneixement de la història del propi país i la reflexió cultural i estètica.
2. Contrastació de la validesa i de l'actualitat de la informació localitzada.
3. Valoració crítica i responsable de la informació obtinguda.
4. Respecte per l'opinió dels altres.
5. Valoració de les noves tecnologies i Internet com a eines per a la recerca d'informació i la millora de la presentació dels treballs propis.
6. Reconeixement de la importància de les diferents aportacions de la literatura universal com a font de coneixement i enriquiment personal.
7. Interès per la diversitat de l'àrea lingüística catalana.
8. Interès per la recuperació de la memòria històrica de la societat catalana.

3. Orientacions didàctiques

Per a l'ensenyament aprenentatge

Tal com ja s'ha dit, aquest dossier està pensat per a l'alumnat de batxillerat, tot i que, a criteri del docent, també es pot treballar als darrers cursos d'ESO. Els diferents apartats estan pensats perquè es pugui fer un treball de la poesia d'Estellés organitzat per centres d'interès. Així, les diferents activitats estan organitzades de manera que es puguin treballar sistemàticament les principals característiques de la vida de l'autor i de la seva estètica poètica. La majoria d'aquestes activitats se centren en els poemes de l'antologia tot i que també se n'han inclòs a partir de textos crítics sobre el poeta o bé sobre poemes que no formen part de l'antologia però que poden servir d'ampliació. En conseqüència, hi ha activitats en apartats diferents sobre un mateix poema. Aquesta organització respon a l'objectiu de treballar la poesia estellesiana de manera global i guiada, de manera que l'alumnat pugui introduir-s'hi a partir dels coneixements literaris generals. A criteri del professorat i a partir de les diferents activitats sobre un mateix poema, poden generar-se comentaris de text guiats. Consulteu l'annex 1 per localitzar-les en el dossier.

En el dossier no s'hi han inclòs activitats específiques sobre els trets diferencials de la llengua de la poesia de Vicent Andrés Estellés, tret de les corresponents al cabal lèxic. Pel que fa als trets dialectals, és recomanable que el professorat els comentí i aclareixi oralment en el moment de la lectura dels poemes.

Una bona part de les activitats del dossier es basen en la documentació en fonts d'informació digital i en l'elaboració de documents en suport electrònic. S'ha de tenir en compte a l'hora de la tria d'activitats a realitzar a classe.

Per a l'avaluació

Aquest dossier s'adreça a l'alumnat de batxillerat i també al dels darrers cursos d'ESO. Per tant, els estudiants d'aquesta etapa educativa han de ser capaços de reconèixer els principals períodes de la literatura universal, identificar-ne els principals escriptors i situar-los en el seu context literari. A més, durant l'ESO, s'han estudiat els gèneres literaris i els principals aspectes que configuren l'estètica de la poesia.

L'avaluació inicial haurà de permetre al professorat determinar el grau de coneixement literari de l'alumnat, tant de concepció teòrica com d'aspectes concrets. Així doncs, com a activitat d'avaluació inicial, es pot proposar a l'alumnat que respongui un qüestionari que inclogui preguntes sobre el context històric, cultural i literari de l'autor, sobre la seva producció literària i sobre aspectes teòrics de la poesia com a gènere.

L'avaluació formativa derivarà de la comprovació de la posada en pràctica, tant a classe com a casa, de les diferents propostes didàctiques, així com també de l'interès i del grau d'implicació que demostrí l'alumnat, sobretot en les que són de resolució individual i de resposta lliure, oberta i creativa, les quals poden ser, a la vegada, objecte directe de l'avaluació sumativa.

[Arxiu Serra d'Or]

**I. M'HE ESTIMAT MOLT LA VIDA.
TRAJECTÒRIA VITAL**

Per les característiques de la poesia que va escriure, la vida de Vicent Andrés Estellés té una rellevància definitiva a l'hora d'entendre el món poètic que va bastir amb la seva obra literària. Perquè aquesta obra literària i el món poètic que se'n deriva estan íntimament imbricats en un lloc geogràfic i un temps històric molt concrets, que són els que ell va viure i que constitueixen, si no la part central del món poètic estellesià, sí els elements imprescindibles per comprendre, per descodificar la poesia d'una veu especial.

1. «DE FAMÍLIA DE FORNERS»

1. L'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC) manté una web dedicada a Vicent Andrés Estellés: <<http://www.escriptors.cat/autors/andresv/>>

Visiteu-la, llegiu els dos primers paràgrafs de l'apartat dedicat a la biografia i redacteu un esbós de la infantesa i l'adolescència del poeta tot contestant aquests punts:

- a) Quan va néixer Vicent Andrés Estellés?
- b) On va néixer?
- c) A què es dedicava la seva família?
- d) Quin ambient es respirava en la seva família durant la seva infantesa? Per què?
- e) Quina edat tenia quan va començar la Guerra Civil espanyola?
- f) Com va passar Vicent Andrés el temps de la guerra?
- g) Què va haver de fer, en acabar la guerra?
- h) Quan començà a escriure?

2. Fixeu-vos com parla el mateix Estellés del seu pare. Llegiu el fragment que hi ha a continuació i després contesteu:

El meu pare era «de l'horta». Mai no he sabut aclarir si la barraca on va néixer, i que, temps enllà, per una evolució bàrbara i natural, es convertiria en una modesta alqueria, pertanyia al terme municipal de València o a què collons. Treballava de forner. Abans havia estat aprenent de mecànic i quatre o cinc coses més. Es va convertir, probablement —tot són conjectures, per a mi: no en sé res de cert—, en forner en conèixer la que seria la seua dona, que era filla d'un vell patriarca republicà que havia creat diversos forns a Burjassot i a la ciutat i que, finalment, va trobar la mort, d'un tir d'escopeta, a la boca d'un forn. El meu pare, possiblement així, es va iniciar en l'ofici de forner. Amb el temps fou un paler de molta anomenada: d'anomenada, fins i tot, comarcal. (pàg. 19)

Vicent Andrés Estellés, *Tractat de les maduixes*

a) Esbrineu el significat d'aquestes paraules:

barraca, alqueria, patriarca, paler

Podeu fer les vostres consultes al *Diccionari de la Llengua Catalana* DIEC 2, en línia (<<http://dlc.iec.cat/>>).

- b) Quin sentit té en el text l'expressió «de l'horta» en relació amb els orígens del seu pare?
- c) Quins són els orígens polítics ideològics de Vicent Andrés Estellés, si ens atenim a l'ascendència familiar?

3. Llegiu el següent text autobiogràfic, en què el poeta parla d'uns seus records d'infantesa, i contesteu les qüestions que hi ha a continuació:

A la porta de l'alqueria de la meua àvia hi havia una parra. També hi havia, entre unes pedres d'un bancal, enfront, diverses plantes: hi predominaven els geranis i hi havia una amable conflagració d'aromes. Però, sobretot, recorde el luxe, ubèrrim, de la parra, el goig dels pàmpols movent-se amb una mica de brisa, i entre ells els pomells. Davant casa la meua àvia hi havia un camp, que era del «tio Mena», també parent meu, un home –en la meua memòria– gran i sanguini, molt bevedor. El «tio Mena», moltes vegades, anava amb un llegendat a treballar el seu camp. De vegades, mig vinclat, encara, sobre la terra, raonava, deia disbarats, coses gracioses, acudits, al meu pare, a la meua àvia, sempre tan seriosa. (pàg. 42)

Vicent Andrés Estellés, *Tractat de les maduixes*

- a) Esbrineu el significat d'aquestes paraules:

parra, bancal, pàmpols, pomells, llegendat

Feu les vostres consultes al *Diccionari català-valencià-balear*, en línia (<<http://dcvb.iecat.net/>>).

- b) Es tracta d'uns records bons o dolents? En què us baseu per afirmar-ho?
- c) Al text hi ha algunes expressions que pertanyen al camp semàntic dels sentits. Indiqueu-les.
- d) Si haguéssiu de prendre el «tio Mena» i l'àvia del poeta com a model de la manera de ser de la gent de l'Horta de València del primer terç del segle XX, com diríeu que eren els homes i les dones?
- e) Així doncs, durant la infantesa del poeta, la vida a Burjassot tenia un caràcter més aviat urbà o rural? Per què?

4. Actualment, Burjassot és una ciutat propera a València. Malgrat les transformacions modernes, la comarca de l'Horta de València conserva un paisatge molt característic, que Vicent Andrés Estellés va viure de petit. Busqueu imatges del paisatge de Burjassot i la seva comarca, i redacteu-ne una descripció.

(Dues fonts interessants per trobar imatges són la Hiperenciclopèdia i el programa Google Earth. Hiperenciclopèdia: Des de l'escriptori de l'edu365. <<http://www.edu365.cat>>. Google Earth: <<http://earth.google.com/>>)

5. Quan Estellés tenia dotze anys, va esclatar la Guerra Civil espanyola. En la següent citació, ell mateix explica com va viure aquells anys. Llegiu-la i contesteu les qüestions que hi ha a continuació:

–Hi ha una cosa que necessite dir-la, no perquè vaja bé en aquests moments que vivim a l'Estat espanyol, sinó que, per ser honest, he de dir que recorde especialment el 14 d'abril. Si vols, uns dies després; a Burjassot, foren uns dies frenètics, era un poble que es posava en marxa per fi, amb banderes, un poble que es llançava al carrer. Recorde que la meua mare em va dur, agafat de la mà, jo tenia aleshores sis o set anys, a la plaça del poble. La meua germana, que era més petita, tenia uns mesos, la duia al braç. Recorde aquell 14 d'abril d'una manera fulgurant, una cosa bellíssima. Després, del 18 de juliol, exactament, no me'n recorde. Del 19, que fou un diumenge, sí. Uns llauradors havien deixat al meu pare que sembràs melons en un solc. El dia 19 va anar per tal de carregar-los i em va dur amb ell i, quan érem a la muntanya, es va parlar que els militars s'havien revoltat. Però res, una cosa vaga. D'aquell temps, recorde més cançons de Carlos Gardel... Després, en tornar de la muntanya, a la tarda, recorde un control que s'havia establert a l'entrada de Burjassot, un control de milicians, i llavors va començar un temps bellíssim, un temps per a mi memorable, ho guarde com una petita relíquia. El temps de la guerra fou per a mi un temps feliç a més no poder. La guerra, la vaig passar sencera al meu poble. Durant la guerra, vaig conèixer coses bellíssimes, coses que m'han acompanyat i coses que m'han desesperat de vegades. I contrastava amb el temps de la postguerra, ple de cauteles. (pàg. 169-170)

Montserrat Roig, *Retrats i personatges*

- a) Quins fets històrics van produir-se exactament un 14 d'abril i un 18 de juliol? Indiqueu-ne l'any concret.
- b) Quines diferències hi ha entre els records d'una i altra dates?
- c) Qui era Carlos Gardel?
- d) Com s'explica que es recordi més de les cançons de Carlos Gardel que del que va passar el 18 de juliol?
- e) Penseu en l'edat que tenia Estellés aleshores i escriviu per què us sembla que la valoració que fa del temps de la guerra és tan positiva.
- f) Expliqueu la diferència que ell mateix assenyala entre el temps de la guerra i el que va venir després.

2. «ANYS DE CAUTELES»

1. Llegiu els paràgrafs tercer i quart de la biografia que hi ha a la pàgina de Vicent Andrés Estellés de l'AELC (<<http://www.escriptors.cat/autors/andresv/>>) i contesteu aquestes qüestions:

- a) Quina va ser la vocació professional de Vicent Andrés Estellés? Com va encarrilar-la?
- b) Accediu a l'escriptori de l'edu365, cerqueu informació a la Hiperenciclopèdia i escriviu una ressenya resumida de Manuel Sanchis Guarnier i de Joan Fuster.
- c) Com va arribar Estellés a tenir la seva pròpia família?

- d) La mort de la primera filla, quina incidència va tenir en la seva creació literària?
- e) Accediu a l'escriptori de l'edu365, cerqueu informació a la Hiperenciclopèdia sobre el diari *Las Provincias* i escriviu-ne un resum. Entre altres dades d'interès, especifiqueu quines personalitats hi han tingut relació al llarg de la història i quina ha estat l'evolució ideològica del diari.

Si voleu ampliar els vostres coneixements sobre aquest diari, podeu visitar la web del manifest fundacional del diari, en la qual també se n'explica la història des del punt de vista del mateix diari:

<http://servicios.lasprovincias.es/comun/manifiestolp/manifiesto1.htm>

2. La joventut de Vicent Andrés Estellés va coincidir plenament amb l'època de la postguerra. Llegiu aquest fragment del poema «Creuant la nit», pertanyent a l'obra *Llibre de meravelles* (pàg. 85), en què el poeta recorda la seva vivència personal del temps en què estudiava a Madrid. Després, contesteu les qüestions que hi ha a continuació:

CREUANT LA NIT

“Tant que no sai qui m'ajut en est cas”.
JORDI DE SANT JORDI

*EL vagó de tercera que creuava la nit,
la bruta nit d'espart, la gran nit de la Manxa,
els sacs entre les cames, les maletes de fusta,
tota la nit encés el miserable llum,
allí, en el miserable passadís del vagó,
aquell llum que tenia el color del pixum.
Els hòmens que oferien navaixes d'Albacete.
Aquelles veus de pèls que demanaven aigua.
L'aigua queia calenta de les locomotores.
Els bults entre les ombres de les estacions.
Les terres de la nit, la gran terra deserta.
Creuava un tren de fusta amb un llum de pixum.
En Chinchilla pujaven, de dos en dos, els presos,
lligats per les monyiques amb un tros de cordell
i amb una barba de mil dies en el rostre groguenc.
Creuen tota la nit els miserables trens,
els vagons de tercera, per una nit d'espart.
Orinaves, dempeus, des de la plataforma.
En el comú s'oïen els gemecs de l'amor.
El salconduit costava —em sembla— sis quinzets.*

- a) Aclariu el significat d'aquestes paraules:

pixum, navaixes, monyiques, cordell, comú, salconduit, quinzets

Feu les vostres consultes al *Diccionari català-valencià-balear*, en línia (<http://dcvb.iecat.net/>).

- b) Feu un resum de l'assumpte que tracta el poema.
- c) Quin ambient es respirava en aquests trens?

- d) Quan es fa referència als presos, de quins presos penseu que devia tractar-se?
- e) Expliqueu el sentit del penúltim vers.
- f) Què opineu del fet que es necessités un salconduit per viatjar?

3. A Madrid, l'Estellés estudiant de periodisme publica poemes en castellà que escriu originalment en català, en una etapa en què s'està formant com a escriptor. Joan Fuster ho explica així:

La veritat és que vam aprendre a llegir versos en les pàgines de «Garcilaso», i no –ai! – en les de Riba o en les de Foix. [...] Teníem l'edat exacta de «llegir», i, si les circumstàncies no hi eren gaire propícies, en general, per a nosaltres resultaven rabiosament abjectes. Érem valencians, de poble i no procedíem de llars on el llibre fos un moble necessari. Podíem comprar, de tant en tant, «Garcilaso», que venia a ser una revista plena de sonets i de liras –«Si de mi baja lira...»– d'octavas reals, de mil augustes bagatel·les retòriques. La confeccionaven a Madrid els poetes de les oficines públiques i resplendia d'il·lusions imperials o agro-pecuàries [...]

En tot cas, l'Estellés en deriva. Si no m'enganyo, el seu primer «llibre» de poemes aparegué en una altra publicació de la mateixa empresa industrial que fabricava «garcilasos»: «Fantasia». Aleshores, ell, un xicot innocent de Burjassot, que estudiava periodisme a Madrid, havia d'escriure en castellà i segons els cànons. (pàg. 22-24)

Joan Fuster, «Nota –provisional i improvisada– sobre la poesia de Vicent Andrés Estellés»

- a) Quin era el caràcter de les publicacions *Garcilaso* i *Fantasia*? Documenteu-vos fent les vostres consultes a *Enciclonet*, a partir de l'escriptori de l'edu365.
- b) Per quines raons, segons el text, Estellés va començar a publicar poemes en castellà en aquest tipus de revistes?

4. Després del seu pas per Madrid, on, a més dels models garcilasistes, havia conegut la literatura d'altres escriptors castellans com Vicente Aleixandre i Pablo Neruda, Vicent Andrés Estellés comença a treballar al diari *Las Provincias*. A Navarra, durant el servei militar, havia tornat al català com a llengua de la seva poesia. Així és que comença a publicar a l'editorial Torre, l'única que, a la València dels anys cinquanta, publicava exclusivament en català:

- a) L'editorial Torre va aparèixer el 1943, en plena postguerra. Com pot explicar-se la presència d'una editorial valenciana editant exclusivament en català, en aquell temps?
- b) Xavier Casp i Miquel Adlert són els impulsors de l'editorial Torre i de la seva tertúlia, en què Estellés va participar esporàdicament. Cerqueu informació d'aquestes persones a la *Hiperenciclopèdia* i escriviu-ne una breu ressenya.
- c) Quins llibres de poemes va publicar Estellés en aquesta editorial? Especifiqueu-ne també la data.

5. València ocupa un lloc central en la vivència poètica de Vicent Andrés Estellés. Es tracta d'una València viscuda com viu la gent del carrer la seva ciutat. Per això, recurrent

al poema inventari, els noms de llocs, carrers, places, edificis emblemàtics, adquireixen sovint el valor poètic de l'autenticitat. Comproveu-ho llegint aquest poema del *Llibre de meravelles* (pàg. 55):

COS MORTAL

“Sí com aquell que és jutjat a mort”
AUSIÀS MARCH

*TRINQUET dels Cavallers, La Nau, Bailén, Comèdies,
Barques, Trànsits, En Llop, Mar, Pasqual i Genís,
Sant Vicent, Quart de fora, Moro Zeit, el Mercat,
Mercé, Lope de Vega, Colom, Hernán Cortés,
Trenc, Ciril Amorós, Pelayo, Campaners
Palau, Almirall, Xàtiva, Cabillers, Avellanes,
Pouet de Sant Vicent, Cavallers, Sant Miquel,
Roters, Sant Nicolau, Samaniego, Serrans,
Rellotge Vell, Sant Jaume, Juristes, Llibertat,
Soledat, Ballesters, Bonaire, Quart de dins,
Blanqueries, Llanterna, l'Albereda, Correus,
Nules, Montolivet, Gil i Morte, Espartero,
Miracle, Cordellats, Misser Mascó, Minyana
el Portal de Valldigna, Porxets, Soguers, Navellos,
Querol, Reina Cristina, Mayans i Ciscar, Temple,
Ponts de la Trinitat, del Real, de la Mar,
d'Aragó, dels Serrans, de Sant Josep, de l'Àngel.*

I l'Avenida del Doncel Luis Felipe García Sanchiz.

- a) Amb quin tipus d'esport tradicional es relaciona el «trinquet»? Consulteu-ho a la Viquipèdia: <<http://ca.wikipedia.org>>
- b) En aquest poema inventari del *Llibre de meravelles*, Estellés hi consigna, entre altres, carrers, places i altres llocs emblemàtics de la ciutat de València. Mitjançant el cercador Google (<<http://www.google.com/intl/ca/>>) feu una cerca d'imatges corresponents als següents llocs que apareixen en el poema:

- Torres de Quart
- Plaça del Mercat
- Mercat de Colom
- Pouet de Sant Vicent
- Carrer dels Cavallers
- Torres de Serrans
- Passeig de l'Albereda
- Portal de la Valldigna
- Jardins del Real

[València. Torres de Serrans.
Foto: Vicent Sanz]

Amb aquestes imatges, elaboreu una presentació amb el *PowerPoint* que porti per títol «La València de Vicent Andrés Estellés». Podeu ampliar la presentació amb

més imatges dels llocs que apareixen en el poema. Intenteu que siguin de l'època que va viure el poeta i acompanyeu cadascuna d'un peu de foto explicatiu.

- c) Al darrer vers, Estellés crea un efecte irònic contraposant el nom que conté el vers al de la resta del poema. Expliqueu com aconsegueix aquest efecte irònic a partir del contrast de la denominació que conté el vers en relació amb la resta de denominacions.

3. «ESPERE A BURJASSOT»

1. Al diari *Las Provincias*, Vicent Andrés Estellés va arribar a ser-hi redactor en cap. Va escriure-hi tot tipus de textos periodístics, preferentment crítica literària i de cinema. També va escriure-hi gasetilles rimades, que van ser molt populars. A més, el diari va oferir-li la possibilitat de viatjar. Fixeu-vos quina era l'opinió de l'escriptor respecte de la seva feina professional:

—*Tu, que vas passar per diversos oficis, al final t'aboques al periodisme. Sobta una mica que tu no t'hagis desenvolupat més com a periodista. ¿Què ha representat per a tu?*

[...] *Des del primer article que vaig publicar, he practicat un periodisme més aviat literari; m'evadia de la realitat que m'envoltava i escrivia articles sobre literatura. Llavors, vaig anar a Madrid a l'Escola de Periodisme, perquè calia anar-hi per tenir un sou segur al diari. [...] I a «Las Provincias» em van donar feina i hi treballe, però exclusivament per la seguretat que dóna un sou, la nòmina, aquelles coses... (pàg. 170; 172)*

Montserrat Roig, *Retrats i personatges*

- a) Quina actitud té Estellés respecte de la seva feina com a periodista?
- b) Quina relació manté amb la realitat amb la qual se suposa que ha de treballar el periodista?
- c) Per quines raons penseu que manté aquesta relació amb la realitat que l'envolta?
- d) Així doncs, quina diferència essencial podria establir-se entre l'Estellés periodista i l'Estellés poeta?

2. A *Las Provincias*, l'Estellés periodista treballa durant quasi una dècada, entre 1949 i 1958, sota la direcció d'un dels millors periodistes valencians del segle XX: Martí Domínguez i Barberà. Fixeu-vos en quina va ser l'actuació d'aquest periodista arran de les riuades del Túria que van assolir la ciutat de València:

En la tardor de 1957 València sofreix les conseqüències devastadores de la riuada del Túria.

[...]

Motivat pel record latent de la riuada del 57 i perquè no acabaven d'arribar les ajudes a causa de la ineficàcia del govern, i les malversacions econòmiques que es produïen amb les ajudes internacionals, Martí Domínguez va aprofitar per fer un examen de consciència valenciana en públic i amb veu alta, amb el cèlebre discurs

«Cuando enmudecen los hombres... hablan las piedras», que resumeix la frustració i l'oblit que pateix València per part de Madrid:

El 6 de juny, Martí Domínguez va pronunciar en l'Ateneu Mercantil una conferència sobre Blasco Ibáñez, ignorat i maleït pel règim per la seua condició de republicà i anticlerical.

Dies després, com a conseqüència d'una nova riuada que tornà a assolar València, l'alcalde, Tomàs Trénor Azcárraga, féu un discurs que Martí Domínguez intentà reproduir en el diari. La censura li ho va impedir; tanmateix, en la primera plana del diari del 19 de juny insinuava el contingut censurat en un requadre amb el títol «¿Palabras?»:

L'endemà, un text en el seu diari sense signar, titulat «Una sesión histórica del Ayuntamiento», repassava els esdeveniments d'aquells dies.

Martí s'havia convertit, sense proposar-s'ho en cap moment, en un element incòmode.

Les reaccions no es feren esperar: arribaren els diners, però les autoritats, que des de feia temps el tenien entre ulls per les intromissions impertinents i ressentides i per la seua claredat, primer feren dimitir l'alcalde Tomàs Trenor. Poc després el propietari de Las Provincias, Enrique Reyna, forçà Martí Domínguez a dimitir obligat pel Ministeri d'Informació i Turisme, que usà l'estratègia de reduir progressivament l'assignació oficial de paper per a imprimir el periòdic. Martí Domínguez va presentar la dimissió el 25 de juliol, que li va ser acceptada oficialment el 2 d'agost. (pàg. 6-7)

Antoni Teruel, *Estudi sobre la figura i l'obra de Martí Domínguez i Barberà*

- a) Informeu-vos sobre la relació prèvia existia entre Martí Domínguez i el règim franquista. Una bona font d'informació per esbrinar-ho és aquesta adreça web:

http://www.acpv.cat/php/pagina.php?id_text=53

- b) Quina va ser l'actitud de Martí Domínguez, com a director de *Las Provincias*, davant la gestió política que es feia de les riuades de València dels anys 1957 i 1958?

- c) Què era exactament la censura?

- d) Com va actuar el règim franquista davant les reaccions de la societat valenciana per les riuades?

3. Vicent Andrés Estellés va ser testimoni directe del tractament que Martí Domínguez i Barberà va rebre per la seva actuació. Més tard, a l'obra *Ora marítima (Manual de conformitats, OC 3)* el poeta hi recull referències d'homenatge i defensa d'aquest escriptor periodista. Llegiu aquests fragments d'*Ora marítima* i contesteu les qüestions que hi ha després:

[...]

*“Oh clar país que ara volen obscur
homes obscurs de tenebrosa lletra
i el fan funest amb baralles i plets!*

[...]

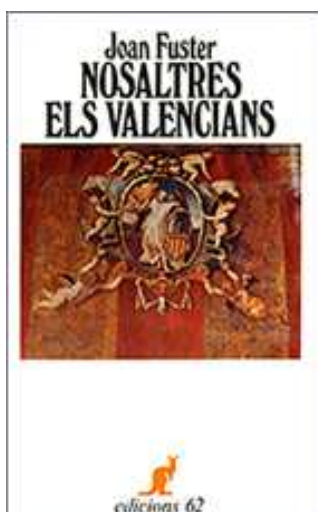
*Lamente molt el teu present polèmic.
No puc fer res més que pregar per tu.”*

- a) A qui poden fer referència els tres primers versos?
- b) Els dos darrers versos s'adrecen directament a un interlocutor identificable amb Martí Domínguez i Barberà. Quina actitud hi adopta el poeta?
- c) Tenint en compte que, en aquell temps, Estellés publica poc però en canvi escriu ininterrompudament, expliqueu en què consisteix l'anomenat «exili interior» tot prenent com a referència la relació amb Martí Domínguez i Barberà que indica el poema.

4. Als primers anys seixanta, s'havia començat a desenvolupar una represa cultural de caire valencianista, en la qual Vicent Andrés Estellés participa directament malgrat l'hostilitat que se li comença a dispensar al diari *Las Provincias*. Des del mateix diari, el 1963, s'inicia una virulenta campanya contra Joan Fuster, que és referida en aquests termes pels estudiosos del poeta:

L'any 1963 fou l'inici de la virulenta campanya antivalenciana –emascarada d'anticatalanisme– que ha anat creixent en aquests darrers anys, dirigida pels sucursalistes que ja havien renunciat a la seva llengua i a la seua cultura i ajudada de tot cor pels nostàlgics –que encara en són bastants– del franquisme. Però l'any anterior, el 1962, havia marcat ja el retrobament dels valencians, el despertar d'una nova consciència democràtica i anticentralista, l'aparició progressiva de nous escriptors, poetes i artistes, nous estudiosos del passat del nostre poble. (pàg. 31-32)

Jaume Pérez Montaner i Vicent Salvador, *Una aproximació a Vicent Andrés Estellés*

[Portada de *Nosaltres els valencians* de Joan Fuster. 1962]

*Efectivament, la campanya que s'havia llançat contra l'escriptor de Sueca [...] té els inicis en l'aparició del llibre *El País Valencià*, que el 1962 publicava Edicions Destino. I això pot resultar una mica sorprenent perquè podríem considerar que *El País Valencià* és pràcticament inofensiu, sobretot si el comparem amb el llibre que Fuster publicava aquell mateix any —també escrit per encàrrec— en Edicions 62: *Nosaltres, els valencians*. Perquè si *Nosaltres, els valencians* marca clarament les bases del que havia d'ésser el nacionalisme al País Valencià —i en certa mesura, a la resta de Països Catalans—, *El País Valencià*, malgrat que no és un llibre innocent políticament, per donar-hi un qualificatiu, no va molt més enllà d'ésser una molt bona guia del País Valencià, un text a mitjan camí entre el llibre de viatges i la guia turística. Això sí, molt exhaustiu i sense cap voluntat d'excessos adoloradors i, tampoc, sense evitar la crítica si la considerava necessària.*

*Potser, el que marca la diferència entre *Nosaltres, els valencians* i *El País Valencià* és la llengua de publicació. El primer es va publicar en català; el segon, en espanyol. Amb tota certesa, els responsables de *Las Provincias* [...] van*

considerar el segon molt més perillós perquè podia arribar a més gent, fins i tot als seus lectors.

Daniel P. Grau, *Vicent Andrés Estellés: la resistència silenciosa*

- a) Quina és la proposta política de *Nosaltres, els valencians*?
- b) Quines diferències de contingut hi ha entre *Nosaltres, els valencians* i *El País Valencià*?
- c) A quin moviment polític va donar lloc *Nosaltres, els valencians*?
- d) Com van reaccionar, entre altres, els responsables de *Las Provincias* davant aquesta nova interpretació de la identitat valenciana?

5. Al poema LI del seu poemari *Horacianes (Les pedres de l'àmfora, OC 2; 19 de l'antologia)*, Vicent Andrés Estellés expressa la seva vivència d'aquesta campanya antivalenciana. Llegiu-lo i feu aquestes activitats:

- a) Ja coneixeu qui són Joan Fuster i Manuel Sanchis Guarner. Feu ara una ressenya resumida de Vicent Ventura, tot tenint en compte el vers 4.
- b) Quina valoració fa el poeta de la campanya antivalenciana a partir del que es diu en el vers 3?
- c) Quina actitud adopta Estellés davant aquestes circumstàncies, segons el poema? Ha canviat en relació amb conflictes anteriors com ara la sortida de Martí Domínguez i Barberà de *Las Provincias*? Per què?
- d) En quins fets es va concretar la campanya antivalenciana, tal com s'indica als versos finals del poema?

6. La segona meitat dels anys cinquanta i tots els anys seixanta és una època molt productiva en la creativitat del poeta. Això no obstant, les publicacions són esporàdiques i els reconeixements, comptats. És a partir de 1968 que Estellés decideix publicar el que havia anat escrivint anteriorment:

- a) Feu una llista dels volums que publica fins a 1970. Apunteu-ne les editorials i el lloc d'edició. Feu la vostra cerca a partir de la pàgina que el web *Lletra* dedica al poeta. Què se'n pot deduir?
- b) Feu la llista dels premis obtinguts en aquesta època. Apunteu el nom del premi, l'any i el títol del poemari premiat.
- c) S'ha apuntat que una figura que possiblement el va influir perquè es decidís a publicar és el poeta mallorquí Josep Maria Llompart. Elaboreu-ne una ressenya resumida.
- d) Quins factors poden apuntar-se per explicar que, en aquesta època, mentre escrivia de manera frenètica, no publicava gairebé res del que escrivia?

4. «EL PEDREGÓS ALTAR DE LA PÀTRIA»

L'evolució de la situació política, social i cultural al nostre país, caracteritzada per un creixement significatiu de l'oposició al franquisme, per la superació definitiva de la situació social de la postguerra i per la progressiva normalització social de la cultura catalana, va permetre una veritable eclosió de la figura poètica de Vicent Andrés Estellés.

1. La dècada dels anys setanta és una etapa decisiva en la carrera literària de Vicent Andrés Estellés, ja que s'hi materialitza la difusió de la seva obra i, per tant, es produeix l'accés del gran públic a la seva poesia. Joan Fuster ho explica així:

El 1971, de sobte, Vicent Andrés Estellés publica Llibre de meravelles, La clau que obri tots els panys, L'inventari clement, Primera audició: un bloc de versos massa dens i massa complex perquè l'hàgem pogut «digerir» amb la perspectiva deguda. Però l'impacte hi quedava consumat.

Un impacte al·lucinant. En el fons, aquesta trajectòria editorial era absurda, i ha perjudicat, sens dubte, la «figura» pública del poeta. No l'hem pogut seguir, pas a pas, en el descabdellament cronològic de la seva creixença, i, en encarar-nos-hi, ens l'hem trobat parcial i desconcertat. Tant se val, si bé es mira. Avui, després d'una recapitulació reflexiva i circumspecta, poden sortir aquestes Obres completes, que, si més no, tindran la virtut d'exhumar textos antics o inèdits, i, en especial, de proposar-nos-els amb una articulació sistemàtica i vivaç. Tindrem, doncs, l'oportunitat de llegir Andrés Estellés no solament com cal, sinó com ell vol que des d'ara hauria de ser llegit, en una raonable estipulació.

Joan Fuster, «Nota -provisional i improvisada- sobre la poesia de Vicent Andrés Estellés»

- a) Per quines raons creu Fuster que la trajectòria editorial d'Estellés al començament dels anys setanta no és l'adequada?
- b) Quin sentit té dir, com diu Fuster, que l'aparició del primer volum de les Obres Completes, titulat *Recomane tenebres*, és una recapitulació de la trajectòria poètica d'Estellés?
- c) Quan comencen a publicar-se les *Obres Completes* de Vicent Andrés Estellés? Quants volums van assolir?

2. Com a conseqüència de l'èxit obtingut amb la publicació dels seus poemaris, el 1973, dins dels Premis Octubre, es va crear el Premi de Poesia Vicent Andrés Estellés. Però en què consisteixen els Premis Octubre? Consulteu bibliografia o bé feu una cerca a Internet, seleccioneu almenys tres webs que presentin informació d'aquests premis i contesteu les preguntes que hi ha a continuació:

- a) Quina entitat organitza els Premis Octubre?
- b) Qui hi ha al capdavant? Feu-ne una ressenya resumida.
- c) Quins premis es concedeixen dins d'una edició dels Premis Octubre?

[Als Premis Octubre de 1977.
Foto: Montserrat Manent – Arxiu Serra d'Or]

d) Quina relació va existir entre Vicent Andrés Estellés i els organitzadors dels Premis Octubre?

3. Arran del seu èxit editorial, la poesia de Vicent Andrés Estellés aviat va ser musicada per cantants del moviment de la Nova Cançó:

a) Visiteu la web Música de poetes (<<http://www.musicadepoetes.cat>>) i cerqueu les cançons que corresponen a poemes musicats de Vicent Andrés Estellés i feu-ne una audició.

b) Quins poemes d'aquesta web estan inclosos en l'Antologia?

c) Quins cantants hi ha en aquesta web que hagin musicat poemes d'Estellés?

d) Cerqueu, a partir dels enllaços que proporciona la mateixa web, els discs en què aquests cantants han musicat poemes d'Estellés i elaboreu-ne una fitxa bibliogràfica seguint aquest model:

<i>Cantant/Grup</i>	
<i>Títol del disc</i>	
<i>Edició</i>	
<i>Lloc i data d'edició</i>	
<i>Poemes musicats</i>	
<i>Observacions</i>	

4. La relació de Vicent Andrés Estellés amb la Nova Cançó queda descrita en primera persona en aquest text:

Hi ha dues fotografies meues, totes dues fetes a París, que mai no he pogut ni tan sols veure. Una d'elles, la varen fer mentre jo saludava Maria del Mar Bonet, la meua bona amiga, al seu camerino. Fou el mateix dia, un diumenge d'abril, de la seua presentació i la d'Ovidi Montllor al teatre Olympia de París. L'altra, també la varen fer el mateix dia, en una espècie de pati per on hi havia la sortida i l'entrada de l'escenari. Recorde que, en un racó, hi havia una font. La fotografia aquesta, possiblement la va fer el meu amic Miquel Veyrat; hi apareixíem la seua dona, Clara, jo i no sé quina persona més, asseguts a terra, mentre esperàvem la sortida d'Ovidi Montllor. Tinc un record bastant minuciós i immensament lluminós d'aquell dia. Vàrem sopar, al Quartier Latin, en un restaurant grec, a la cave. Jo vaig anar a dormir, després, a casa de Clara Janés i de Miquel Veyrat. L'endemà, dilluns, vaig canviar la poca moneda belga que duia per francs francesos, i vaig anar, perdut, pel Quartier Latin. Em va acompanyar, gratíssimament, la meua entranyable amiga Clara Janés. A la tarda vaig tornar, en vol directe, a València. Encara a l'avió, vaig enllestir una espècie de crònica del debut de Maria del Mar i d'Ovidi, els meus admirables amics.

Vicent Andrés Estellés, *Quadern de Bonaire*

a) Emprant eines de cerca per Internet, esbrineu quan va tenir lloc la presentació de Maria del Mar Bonet i Ovidi Montllor al teatre Olympia de París. A quin període de la història d'Espanya correspon aquell moment?

- b) Expliqueu el significat que aquest teatre parisenc va tenir en el desenvolupament del moviment de la Nova Cançó.
- c) Com es pot interpretar que Estellés guardi un record *immensament lluminós d'aquell dia* en què cantants que musicaven els seus poemes es van presentar al teatre Olympia de París?
- d) Més concretament, quina és la rellevància d'aquest teatre parisenc en relació amb la Nova Cançó? Què va representar que aquests i altres cantants catalans hi cantessin en aquella època?

5. Durant la dècada dels anys setanta i primers anys vuitanta van produir-se esdeveniments històrics que van comportar canvis polítics substancials en les societats dels Països Catalans. Ordeneu en la taula cronològica els esdeveniments que apareixen desordenats a continuació. Per ordenar-los, podeu ajudar-vos, a més d'altres fonts de recerca, amb aquesta web: <http://www.buxaweb.com/historia/index.htm>

Diada nacional de Catalunya: «Volem l'Estatut»; ETA assassina el president del govern espanyol, almirall Carrero Blanco; Adolfo Suárez, cap del govern espanyol; Plenari de Parlamentaris valencians per a l'elaboració de l'Estatut d'Autonomia; Cop d'estat a la democràcia espanyola; Estatut d'Autonomia de Catalunya; Fundació de l'Assemblea de Catalunya; Congrés de Cultura Catalana; I Premis Octubre a València; Referèndum per a la reforma política; Diada nacional del País Valencià: «Ara, volem l'Estatut»; Jornades Catalanes de Berlín; Reinstauració de la Generalitat de Catalunya i retorn de l'exili del president Josep Tarradellas; Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana; Execució de Salvador Puig Antich i Heinz Chez; Eleccions al Parlament de Catalunya: Jordi Pujol, president de la Generalitat; Eleccions espanyoles a Corts Constituents; Constitució del Consell del País Valencià, ens polític preautonòmic.

Informació ampliada en el documental *Del roig al blau* (reproducció en línia, en temps real): [mms://147.156.41.66/DO-del roig al blau](mms://147.156.41.66/DO-del_roig_al_blau)

Any	Mes	Fet
1971	novembre	
1972	octubre	
1973	desembre	
1974	març	
1975	novembre	Mor el cap de l'Estat, general Francisco Franco. Joan Carles I, rei.
1976	tot l'any	
	juliol	
	desembre	
1977	juny	
	agost	
	setembre	

Any	Mes	Fet
	octubre	
1978	abril	
	juny	
	desembre	Constitució espanyola.
1979	octubre	
1980	març-abril	
1981	febrer	
1982	juliol	
	octubre	El PSOE guanya les eleccions generals espanyoles

6. Vicent Andrés Estellés, des de la seva posició de poeta valencià que havia escrit en silenci durant tot la seva vida, va participar d'una manera directa en aquests esdeveniments, ja que la seva poesia, sobretot a partir de la publicació de *Llibre de meravelles*, va convertir-se en un exemple de compromís cívic. Llegiu aquest text en què explica la seva experiència personal i contesteu les qüestions que hi ha a continuació:

–Tu ets un símbol al País Valencià. Ara, per sort, et reconeixen a tots els Països Catalans com a poeta cívic que estima molt el propi país. ¿De quina manera el poeta Vicent Andrés Estellés deixa, a la cambra solitària, els records, l'amor a la vida, la idea de la mort, i baixa al carrer i veu els canvis que estem vivint tots?

–[...] He viscut febrilment a partir del 20 de novembre de 1975. La nit anterior, el 19, vam sopar junts l'Ovidi Montllor, la meua dona i jo. Era el sant de la meua dona, encara eren moments d'inquietuds. Al dia següent, vaig pegar un peu, no el vaig pegar físicament perquè tinc les cames i això, però molt content, molt content. I recorde el camí del Perelló un dia que en un dipòsit d'aigua molt alt hi havia un retrat de Lenin, aquella cosa i aquell nom allà dalt eren per a mi tot un símbol, el que em faltava per a continuar endavant.

Montserrat Roig, *Retrats i personatges*

- A quin fet concret fa referència la data exacta del 20 de novembre de 1975?
- Per què diu que abans d'aquesta data eren «moments d'inquietuds»?
- Per què després va experimentar alegria? Què suposava per a ell com a poeta?
- Estellés parla d'un retrat de Lenin. Què podia simbolitzar aquest retrat per a ell en el moment que el va veure?

7. A finals dels anys setanta, la figura de Vicent Andrés Estellés havia esdevingut, tal com afirma Montserrat Roig, un símbol per al País Valencià. Això no obstant, el caràcter convuls de la Transició valenciana va afectar directament el nostre poeta. Llegiu els textos que hi ha a continuació i després contesteu:

L'any 1975 obtingué la «Lletra d'Or» de la literatura catalana amb el segon volum de les seues obres completes, Les pedres de l'àmfora. I el 1978, el «Premi d'Honor de les Lletres Catalanes», la màxima distinció dins l'àmbit de la nostra llengua, en uns

moments en què la fòbia antivalencianista eixia als carrers de la ciutat de València amb senyals inequívocs de terrorisme feixista; en uns moments també dolorosos per al poeta, després de sofrir una segona intervenció quirúrgica —la primera fou l'any 1977—, a causa d'una llarga malaltia.

[...]

Com a poeta participà a les Jornades Catalanes de Berlín, el juny de 1978, i a finals d'octubre del mateix any el Centre Pompidou de la capital francesa acollia per primera vegada una mostra de la poesia en la nostra llengua amb la presència dels poetes Vicent Andrés Estellés i Joan Brossa. El 30 de juny de 1979, patrocinat per l'Associació de Veïns i l'Ajuntament de Burjassot, s'inaugurà un monument al poeta en seu mateix poble. [...] Uns quants dies després, la barbàrie feixista i antivalenciana intentà destruir el bust que des d'aquell moment és conservat als locals de l'Ajuntament.

Jaume Pérez Montaner i Vicent Salvador, *Una aproximació a Vicent Andrés Estellés*

Malalt de les cames i gens d'acord amb la línia política i la manera d'actuar d'algunes persones, fou arraconat i finalment l'any 1978, després de trenta anys, el feren fora del seu treball pocs mesos després d'haver-li estat concedit el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. L'única eixida a una situació tan difícil fou la jubilació anticipada amb 54 anys. Foren uns anys dolorosos, el fet d'haver d'assabentar-se a través de la premsa que havien nomenat un altre redactor en cap en substitució seua i que per tant ell ja no hi treballava, quan encara es trobava en plena convalescència d'una intervenció quirúrgica, el sumí en una forta depressió.

[...]

Durant aqueixa mateixa època també hi hagué amenaces telefòniques i a través del correu. Una matinada sonà el telèfon i en despenjar-lo el meu germà li preguntaren si ja s'havia mort el meu pare.

Carmina Andrés Lorente; Introducció a *Mort i pam. Antologia poètica*

- a) Cerqueu informació sobre el premi Lletra d'Or i sobre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes i redacteu un text en què n'expliqueu la significació i les diferències (cerqueu-ho a: <<http://www.uoc.edu/lletra>>).
- b) L'atac a l'estàtua del poeta al seu mateix poble respon a l'aparició d'un moviment polític encaminat a intervenir en la definició de la identitat nacional del País Valencià en temps de la Transició espanyola. Redacteu una definició d'aquest moviment anomenat *blaverisme* (per cercar-ne informació visiteu: <<http://ca.wikipedia.org/>>).
- c) Quina opinió us mereix l'actuació contra l'estàtua de Vicent Andrés Estellés? Redacteu un text argumentatiu en què exposeu de manera raonada la vostra opinió (podeu treballar el text argumentatiu a partir d'aquesta aplicació en línia: <<http://www.xtec.cat/aulanet/quadern/>>).
- d) Torneu a visitar l'entrada *blaverisme* de la Viquipèdia i cerqueu-hi les causes per les quals, segons aquesta font d'informació, Vicent Andrés Estellés va ser acomiadat de *Las Provincias*. Redacteu un text especificant-les.
- e) Quins paral·lelismes poden establir-se entre la sortida de Vicent Andrés Estellés i la de Martí Domínguez i Barberà del mateix diari *Las Provincias*?

- f) De les amenaces telefòniques a Vicent Andrés Estellés, així com dels atemptats contra Manuel Sanchis Guarner i Joan Fuster, la justícia mai no va acusar ningú formalment. Feu una valoració d'aquests fets i de les possibles causes.

5. «EN ARRIBAR AL TERME»

Els darrers anys de la vida de Vicent Andrés Estellés estan marcats per la vivència de la malaltia que va motivar la seva jubilació professional, però també per la projecció definitiva de la seva personalitat literària, plasmada en l'edició de la seva obra completa i en la creació de la seva obra monumental *Mural del País Valencià*.

1. Tot i que l'escriptura del *Mural del País Valencià* es desplega sobretot als anys vuitanta, la idea original és anterior. De fet, la intenció de fer un cant a València ja apareix expressada en alguns dels seus poemes, com ara «Cant de Vicent» (*Llibre de meravelles*). Tanmateix, la seva concreció respon a unes circumstàncies històriques molt determinades. Llegiu aquest text i doneu resposta a les qüestions que hi ha tot seguit:

«El 20 de novembre de 1975 va ser per a mi, modestament, l'esperança, l'alegria. A partir d'aquell dia vaig observar com arribava a mi l'alegria de fer una cosa viva, alegre, molt més lluminosa que la resta de la meua obra. És tot el País Valencià que canta i que he cantat jo. Després es va anar configurant com la cantata dels pobles, de tots els pobles del País Valencià units en l'alegria d'un futur que s'endevinava joiós després de la mort de Franco. Recorde que el dia 22, dos dies després d'haver començat, fins i tot vaig estripar algunes coses escrites perquè no em semblaven prou alegres. També hi ha fragments tràgics, en el Mural; pense en l'afusellament de Peset, per exemple. Però hi domina l'alegria.»

Vicent Andrés Estellés, citat a *Una aproximació a...*

- Segons el mateix poeta, quina diferència hi havia d'haver entre el *Mural* i la seva poesia anterior?
- Quina evolució hi ha entre la idea inicial expressada en el poema «Cant de Vicent» i com es va anar concretant més tard? A quines raons es poden atribuir aquests canvis?
- Estellés inclou en el *Mural* el passatge tràgic de l'afusellament de Joan Baptista Peset i Aleixandre. Cerqueu informació a Internet sobre aquesta persona i redacteu-ne una ressenya resumida, tot especificant les circumstàncies de la seva mort.
- Per quines raons creieu que el poeta es proposa d'infondre al *Mural* un caràcter eminentment alegre?

2. Bona part del *Mural del País Valencià* és escrita al Perelló, poble turístic del municipi de Sueca, a l'Horta de València, on Estellés i la seua família tenien casa. Fixeu-vos com descriu el mateix poeta el procés creatiu d'aquesta obra:

«Seia a la taula de la casa del Perelló, davant del mar, i no sabia per endavant el que anava a sortir. Agafava les quartilles; si sortia el llibre de Morella, doncs escrivia això. La meua muller, Isabel, hi ha tingut molta participació. Alguna vegada li havia comentat com recordava la lluminositat dels murals de Siqueiros o de Diego Rivera; els tenia com a font d'imaginació. I ella es va presentar un dia amb llibres de reproduccions de Siqueiros i de Rivera... Un altre dia em va portar el Guernica de

Picasso; el vaig plantar amb xinxetes al menjador i va presidir la redacció del Mural, conjuntament amb un cartell de Joan Miró sobre el Congrés de Cultura Catalana, un retall d'un periòdic amb la foto de Baudelaire i un altre amb Pablo Neruda i Matilde Urrutia.»

Vicent Andrés Estellés, citat a *Una aproximació a...*

- a) Quins procediments feia servir Estellés per escriure la seva poesia a l'hora de compondre el *Mural del País Valencià*?
- b) Pot dir-se que treballava a partir d'una planificació estricta o més aviat a partir de la inspiració? Raoneu la vostra resposta.
- c) La muller d'Estellés, Isabel Lorente, té una participació directa en la creació del *Mural*. De quina manera es concreta aquesta participació?
- d) Emprant les eines de recerca per Internet, busqueu imatges corresponents a les obres esmentades en el fragment: murals de Diego Alfaro Siqueiros i Diego Rivera; el *Gernica* de Pablo Picasso; el cartell del Congrés de Cultura Catalana realitzat per Joan Miró, i dels poetes Charles Baudelaire i Pablo Neruda. Imprimiu-ne còpies i exposeu-les a l'aula. Afegiu a cada imatge un peu de foto identificatiu.

3. En el següent text, escrit al començament de la seva convalescència, el poeta retrata vivament la situació vital a què va sotmetre'l la malaltia:

De vegades, aquests dies, pense que jo ja he viscut; que jo ja he viscut massa, vull dir. No exactament; molta gent, en aquest temps, a la meua edat, gaudeix de la consideració de jove: és jove. Tampoc no és que jo haja viscut molt. He arribat a una edat amb una criminal vaguetat –això que hom en diu, una «certa edat»– o a una situació laboral anormal, que el meu pare no va conèixer, i la veia arribar amb una vaga il·lusió: la jubilació. Jo espere, ara, ancorat per la malaltia, que un dia d'aquests m'arribe per correu certificat, amb els segells corresponents, la jubilació per invalidesa permanent. Vull dir que, si de cas, m'he d'anar avesant a la nova situació. Em sorprenc a mi mateix, de vegades, enyorant, recordant, inquirint absurdes coses familiars. La meua dona acudeix, sol·lícita, al meu desfici, i em proposa una partida de cartes o de parxís. O bé arriba a casa, com a deshora sempre, algun amic, alguna amiga, i em diuen, em narren coses desagradables i fatals: em troben millor, tinc millor aspecte... La veritat, l'amarga i nefasta veritat, me la calle per a mi sol. Darrere els vidres, mire els llums encesos dels pisos d'enfront.

Vicent Andrés Estellés, *Tractat de les maduixes*

- a) Què pensa sobre la seva pròpia vida?
- b) Quin paper juga la seva dona Isabel en aquesta nova situació?
- c) Quin l'estat anímic del poeta en aquesta situació? És optimista o pessimista?
- d) Quin sentiment és el que predomina al llarg del text?

4. Malgrat l'estat de la seva salut, en aquesta època, Vicent Andrés Estellés va participar molt activament en la vida pública, que al País Valencià es trobava en el moment crucial d'accés a l'autonomia estipulada per la Constitució espanyola de 1978, situació que va durar fins a 1983. La seva activitat va desplegar-se arreu dels Països Catalans.

Llegiu aquest fragment corresponent a un recital fet a Vallada (la Costera):

Ahir vaig haver d'anar a Vallada. Un sector, furibundament esquerrà, de la població de la Costera iniciava una setmana cultural d'actes en favor de l'autonomia. No m'hi vaig saber negar, com tantes altres vegades, i a més a més tenia un interès extraordinari per conèixer Vallada. L'excursió fou magnífica i els companys m'hi varen fer grata, després, molt grata, l'estada. Pel camí m'anaren informant d'algunes de les peculiaritats polítiques del sambori de la vida local. El poble és deliciós. Vaig conèixer la plaça Major, a la qual volen posar, de nom, plaça del País Valencià o plaça de Jaume I, en lloc de «plaza del Caudillo». [...] Senten autèntica devoció, aquestes gents, per Xàtiva, la capital de la comarca. En acabar la lectura de versos, una jove i bella senyora em va besar i em va regalar un vaixell de vímet preciós.

Vicent Andrés Estellés, *Tractat de les maduixes*

- a) Quina diríeu que era la tendència ideològica d'Estellés segons el que es diu en el text? Raoneu la vostra resposta.
- b) Quina és l'actitud personal del poeta davant les peticions perquè vagi a fer recitals?
- c) Per quines raons penseu que es volia canviar el nom de la plaça Major de Vallada?
- d) Redacteu un text argumentatiu en què exposeu la vostra opinió sobre l'arribada de la democràcia a final dels anys setanta i primers vuitanta. Si no coneixeu el tema, abans de fer la redacció, pregunteu als vostres familiars com la van viure i què en pensen.

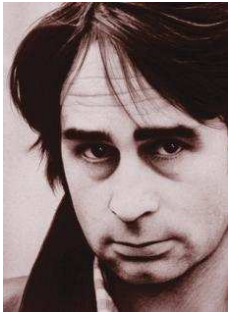

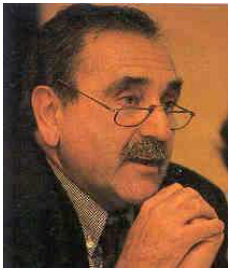

5. De 1980 a 1990 es publiquen sis dels deu volums de la seva *Obra Completa*. Ja de manera pòstuma, apareix, el 1996, *Mural del País Valencià*. Torneu a la web de l'AELC sobre Vicent Andrés Estellés i cerqueu-hi la resposta a aquestes qüestions:

- a) Escriviu el títol de cada volum de l'*Obra Completa*.
- b) El primer volum de l'*Obra Completa* va ser publicat inicialment el 1972, a l'editorial Estel. La resta de volums, així com *Mural del País Valencià*, van ser editats tots pel mateix editor. Especifiqueu-ne el nom. Amb quin esdeveniment literari cal relacionar aquesta persona?

6. Heu pogut comprovar que Vicent Andrés Estellés va relacionar-se molt activament amb la societat que li va tocar viure. Ara us proposem de fer aquesta activitat de síntesi, consistent a completar aquesta taula. Hi teniu la imatge de persones que van relacionar-se significativament amb el poeta. A continuació hi ha els seus noms desordenats i, finalment, una informació relacionada amb cada persona.

Cal que associeu cada foto amb el nom i que completeu la tercera columna amb la informació corresponent:

<i>Personatge</i>	<i>Nom</i>	<i>Informació relacionada</i>
		
		
		
		
		

<i>Personatge</i>	<i>Nom</i>	<i>Informació relacionada</i>
		
		
		
		
		

- Noms:
 - Josep Maria Llompart
 - Manuel Sanchis Guarner
 - Eliseu Climent
 - Xavier Casp
 - Maria del Mar Bonet
 - Joan Fuster
 - Vicent Ventura
 - Isabel Lorente
 - Ovidi Montllor
 - Martí Domínguez i Barberà

- Informació relacionada:
 - Cantant. Ha musicat poemes d'Estellés.
 - Periodista i escriptor. Va dirigir el diari *Las Provincias* en la primera etapa d'Estellés al diari.
 - Escriptor. Amic personal d'Estellés, va animar-lo a final dels anys seixanta a publicar la seva obra.
 - Cantant. Va musicar i recitar diversos poemes d'Estellés, entre els quals *Coral romput*. Era amic personal del poeta.
 - Periodista i polític, dirigent als anys setanta del Partit Socialista del País Valencià. Va ser amic personal d'Estellés.
 - Filòleg, historiador i folklorista. Va mantenir correspondència amb Estellés i va aconsellar-lo sobre la seva poesia.
 - Muller del poeta.
 - Editor i activista cultural. Ha editat *Llibre de meravelles*, l'Obra Completa i *Mural del País Valencià*, el gruix més important de la poesia estellesiana.
 - Escriptor i fundador de l'editorial Torre de València, que va editar els primers llibres d'Estellés. A partir dels anys seixanta va esdevenir el postulator del secessionisme lingüístic.
 - Escriptor, autor de *Nosaltres, els valencians* i formulador del valencianisme modern. Va ser amic personal d'Estellés.

[Imatge tradicional d'Ausiàs March]

II. A MI ACORDA UN DICTAT. FONTS, REFERENTS I COETANIS

Les fonts i referents literaris de la poesia de Vicent Andrés Estellés configuren un aspecte rellevant de la seva creativitat poètica. Per l'obra que va escriure i per la significació que té dins el panorama poètic de la literatura catalana del segle XX, aquesta veu poètica presenta una complexitat caracteritzada per una extraordinària riquesa. Un aspecte d'aquesta complexitat creativa queda conformat per influències, referents, coincidències i recreacions que s'entrecreuen de manera indestriable.

1. Un aspecte bàsic per entendre el món poètic d'Estellés és el coneixement de la seva formació com a poeta, l'accés i la recepció que fa de la poesia que coneix. Llegiu aquests textos i contesteu les qüestions que hi ha després:

Davant la seua casa vivia un home d'una gran cultura, al qual ell li estaria agraït tota la vida, l'introduí en la ceràmica i li mostrà els clàssics, a la lectura dels quals l'afeccionà. Passava hores i hores amb ell. Quan esclatà la guerra, Juli Llopis fou empresonat a Barcelona i desaparegué igual que altres coses.

Carmina Andrés Lorente; Introducció a *Mort i pam*. *Antologia poètica*

[...] les meues primeres lectures foren a casa d'un veí que vivia a Burjassot, catalanista a més no poder i que no sé si era comunista o no ho era, però, en tot cas, era una persona que veia que a mi m'agradava molt llegir i escriure i em va facilitar tota mena de llibres. Concretament, recorde que em facilitava textos de Rusiñol, de Sagarra, de Carles Riba, coses que ell tenia i jo em vaig alimentar primerament en lectures catalanes. Després, per curiositat més intensa, les meues lectures ja eren castellanes. Recorde Aleixandre, l'Alberti que es podia llegir aleshores.

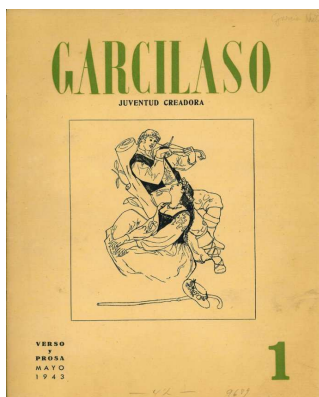
Montserrat Roig, *Retrats i personatges*

No tindria cap sentit dir que ell és un poeta «autodidacte». Poetes o no, tots els d'aquella època hem hagut de ser-ho, fins i tot els qui entràrem a la Universitat. És clar que hi ha maneres i maneres de ser «autodidacte», i a nosaltres ens tocava la pitjor, per raons geogràfiques i de família: no sabíem quins llibres calia llegir ni teníem diners per comprar-ne. Després, la nostra voracitat de lectors hagué de ser despistada, incoherent, epilèptica, i, amb el temps, sense que haja cedit, ens ha dut a un cert escepticisme davant les sacrosantes supersticions de la Literatura, amb majúscula. Si en la poesia de Vicent Andrés Estellés discernim o ens sembla discernir el rastre de tal o de tal altra «influència», sovint només hi ha un tic de superxeria dòcil, que fa l'ullet i demana complicitat. Sota aquests versos s'amaga i es delata una quantitat considerable i dispersa de seduccions i d'estudi. El poeta té un metabolisme propi, i s'apanya.

Joan Fuster, «Nota –provisional i improvisada– sobre la poesia de Vicent Andrés Estellés»

- a) Com va començar a interessar-se per la literatura? Quines van ser les seves primeres lectures?
- b) Com s'explica, tal com diu Joan Fuster, que fins i tot els escriptors que eren universitaris a l'època de la postguerra poden considerar-se escriptors autodidactes?
- c) Es pot dir que la formació d'Estellés com a lector i escriptor fos sistemàtica? Per què?
- d) Quin efecte va tenir aquesta fase inicial d'accés a la lectura i la poesia en la creativitat del poeta, segons el text de Joan Fuster?

- e) Quan Estellés reproduïx motius literaris d'altres autors o literatures, pot parlar-se d'influències en un sentit estricte, segons Joan Fuster? Per què?
- f) Expliqueu el sentit de la darrera frase del text de Joan Fuster que relaciona la creativitat d'Estelles amb les possibles «influències».

[Portada del número 1 de la revista *Garcilaso*]

2. En la seva etapa d'estudiant de periodisme a Madrid, Vicent Andrés entra en contacte amb l'anomenat garcilasisme, tal com explica Joan Fuster a l'activitat 3 de l'apartat «Trajectòria vital»:

- a) En què consistia el model literari de l'anomenat garcilasisme, segons apunta el mateix text?
- b) Feu una mica més de recerca i busqueu a la Wikipedia en castellà una definició enciclopèdica del terme *garcilasismo*. Traduïu-la al català.
- c) Comparant la definició de Joan Fuster amb la definició enciclopèdica, digueu si són contradictoris o no entre si i per què.

3. Ara llegiu la primera estrofa de l'«Égloga I» de Vicent Andrés Estellés inclosa en l'antologia de lectura obligatòria (poema 2), compareu-la amb aquest fragment inicial de l'«Égloga I» de Garcilaso de la Vega i, després, contesteu les qüestions que hi ha a continuació:

Égloga I

*El dulce lamentar de dos pastores,
Salicio juntamente y Nemoroso,
he de cantar, sus quejas imitando;
cuyas ovejas al cantar sabroso
estaban muy atentas, los amores,
de pacer olvidadas, escuchando.
Tú, que ganaste obrando
un nombre en todo el mundo
y un grado sin segundo,
ahora estás atento sólo y dado
al ínclito gobierno del estado
albano, ahora vuelto a la otra parte,
resplandeciente, armado,
representando en tierra el fiero Marte;*

- a) Tenint en compte les diferències existents entre la mètrica catalana i la castellana, especifiqueu les semblances formals entre ambdós fragments pel que fa a: nombre de versos, nombre de síl·labes per vers i rima.
- b) Quines semblances hi ha quant al contingut: personatges, situació...?
- c) Quines són les diferències més significatives entre un i altre fragments?
4. Un aspecte de Vicent Andrés que s'ha destacat molt és que es tracta del millor poeta valencià des dels clàssics del segle XV, significadament, des d'Ausiàs March. De fet, la

poesia d'Ausiàs March suposa una referència ineludible de la creativitat d'Estellés. Fixeu-vos com en parla en aquesta entrevista:

– *De tota manera, el teu gran mestre ha estat l'Ausiàs March.*

– *Un mestre molt fotut, molt incòmode, a vegades té molta mala llet i em fot moltíssim. Hi ha una anècdota curiosa: la meua devoció per Ausiàs March arribava a tal extrem que jo en parlava a casa, a taula, amb la meua dona, d'Ausiàs March. La meua nena, la tercera, Carmina, que era molt petita, a vegades escoltava. Un dia havia de fer un exercici escolar sobre el gòtic al País Valencià i la vaig dur a la Seu. Érem al costat de la tomba d'Ausiàs March, que duu aquella inscripció que diu «Jo sóc aquest que es diu Ausiàs March» i li vaig dir: «Mira, nena, en aquest lloc està enterrat Ausiàs March». I la meua nena començà a plorar i li vaig dir: «Escolta, per què plores?». Diu: «És que era molt amic teu, no?».*

Montserrat Roig, *Retrats i personatges*

- a) Quina actitud personal diu que té el poeta davant el mestratge que li suposa la poesia d'Ausiàs March? Per què?
- b) Sabeu on es troba la tomba d'Ausiàs March? Estellés diu que a la Seu de València. Però, què és exactament la Seu de València? Feu una cerca a la Viquipèdia per esbrinar-ho (<<http://ca.wikipedia.org>>).
- c) Realment a la tomba d'Ausiàs March hi ha la inscripció que diu Estellés? Comproveu-ho de primera mà. Accediu a la pàgina que Ausiàs March té dedicada a la web *Lletra* (<<http://www.uoc.edu/lletra>>). A l'esquerra hi ha la imatge de la làpida d'aquesta tomba. Descarregueu-la i amplieu-la amb un editor d'imatges. Es tracta de transcriure la inscripció que hi ha.

5. A l'activitat anterior, es pot comprovar com tracta Vicent Andrés Estellés les fonts de la seva poesia. De fet, la citació «Jo sóc aquest que es diu Ausiàs March» pertany al vers 88 del seu poema CXIV. Es tracta del darrer vers de la darrera estrofa del poema abans de la tornada. Llegiu aquesta darrera estrofa i la tornada i, després, contesteu:

*Puix que lo món ne Déu a mi no val
a rellevar la causa d'on só trist,
a mi plau bé la tristor que jo vist:
delit hi sent mentre jo em trobe tal.
Així dispost, dolç me sembla l'amarg,
tant és en mi enfeccionat lo gust.
A temps he cor d'acer, de carn e fust.
Jo só aquest, que em dic Ausiàs March. 88*

*A Déu suplic que el viure no m'allarg
o meta en mi aquest propòsit ferm
que, mon voler, envers Ell lo referm
perquè anant a Ell no trobe embarg.*

- a) Com es podria definir el to del fragment, especialment del vers en qüestió: lleuger o greu, festiu o solemne? Raoneu la vostra resposta.
- b) A banda del vers 88, el fragment presenta la clau de volta per entendre l'ànim que Estellés expressa en molts dels seus poemes, sobretot els que parlen de la

postguerra. Analitzeu-ne la primera estrofa i feu una descripció de l'estat d'ànim que hi expressa Ausiàs March.

6. Vicent Andrés Estellés té poemes que són autèntics tributs a Ausiàs March, que contribueixen especialment a recrear el món poètic del poeta de Burjassot i el mestratge que hi exerceix el cavaller de Gandia. Llegiu el poema «Ací» (*Llibre de meravelles*, 11 de l'antologia), i feu les activitats següents:

- a) Localitzeu els versos en què es repeteix parcialment el vers 88 del poema CIXV d'Ausiàs March. Quin efecte genera aquesta repetició anafòrica en el conjunt del poema?
- b) Quin caràcter podria atribuir-se a Ausiàs March, en atenció a com el presenta Estellés?
- c) Quins elements poètics compartits hi ha entre aquest poema i el poema «Cos mortal», treballat a l'apartat «Trajectòria vital»?
- d) Quins temes apareixen en el poema «Ací», més enllà del tribut a Ausiàs March? Quin tractament en fa, Estellés, d'aquests temes?

7. En altres ocasions, la figura d'Ausiàs March apareix prenent un caire diferent, que crea el mateix Estellés a partir d'una determinada tècnica literària. Llegiu aquest poema que obre el llibre *L'engan coneix* (*Les pedres de l'àmfora*, OC 2):

Toni amic vostra carn és ja fem
AUSIÀS MARCH

*Fa cinc-cents anys et dugueren al clot,
pobre Ausiàs, qui ho havia de dir.
Ara evoquem el gran dol d'aquell jorn.
De cap a peus et vestiren de fusta,
trist Ausiàs, i et colgaren i en pau.
No som ningú. Quina gran veritat!
Evoque un fons de palau i domassos.
Sorgeixes lent, problemàtic i adust,
i pels racons veig xicones que fugen
(oh com els cou l'adorable entreuix!)*

- a) Descriu les diferències que, pel que fa al tractament de la mort, hi ha entre aquest poema i el poema «Ací» (11 de l'antologia).
- b) En aquest poema, es reproduïx el mateix efecte irònic que en el poema «Cos mortal» del *Llibre de meravelles*. Expliqueu-lo.
- c) Quin caràcter s'atorga, en aquest poema, a Ausiàs March?

8. A més del valor d'icona que Ausiàs March té en la poesia d'Estellés, el poeta de Burjassot reproduïx procediments retòrics propis de March. Un exemple emblemàtic d'això és al poema «Se't riu l'infant que t'ha vist cridar, ebri», del llibre *Hamburg* (20 de l'antologia). Llegiu-lo i contesteu:

- a) Quin vers reproduïx un altre vers d'Ausiàs March?
- b) Quin efecte poètic es vol crear amb la reproducció d'aquest vers?

c) Expliqueu com s'aconsegueix en aquest poema l'efecte irònic ja vist en poemes treballats abans.

9. Vicent Andrés Estellés encapçala molts dels seus poemes amb citacions, preferentment d'autors medievals, entre els quals hi ha també Ausiàs March:

a) Destrieu les citacions d'autors medievals en els poemes de l'antologia i copieu-les juntament amb el títol dels poemes on apareixen.

b) A quin llibre pertanyen els poemes que presenten aquest tipus de citació?

c) Proposeu una versió moderna del text de les citacions i expliqueu el sentit de cadascuna.

10. El recurs a la tradició dels poetes clàssics medievals queda perfectament explicat en aquest text:

[...] no parlem d'un poeta del Principat, sinó d'un poeta de l'Horta de València, i per això les coses es compliquen més. ¿Quina tradició poètica valenciana tenia al darrere Vicent Andrés Estellés quan va decidir d'escriure poesia? Si hem de ser exactes, hem de dir que, a la llarga, Vicent Andrés ha hagut de recular tant com nosaltres a l'hora de trobar un lligam amb la tradició literària valenciana, i així els seus poemes molt sovint tenen un lema que és el títol o un vers concret dels poemes de Joan Roís de Corella o d'Ausiàs Marc. Però fixem-nos que tant l'un com l'altre són dos grans poetes del segle XV valencià, justament quan València gaudia d'una època privilegiada econòmicament parlant. Però... i després? La Renaixença al País Valencià va tenir molt poca força, sobretot perquè, si a Catalunya la burgesia es va catalanitzar, a València va continuar castellanitzada, i els pocs intents de redreçament de la cultura d'expressió catalana van fracassar. Un d'aquests intents el va dur a terme Teodor Llorente (1836-1911), mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona i de València, que va escriure poesia segons els tòpics jocfloralescos, excepte en alguns poemes de to més popular [...].

I, és clar, sense una veritable Renaixença no hi podia haver mai un moviment modernista ni un Noucentisme com al Principat, o sigui que, en aquell moment, Vicent Andrés Estellés havia de recórrer als clàssics del segle XV com a tradició valenciana, perquè de més recent no hi havia pràcticament res.

Eva Calaf, «Introducció» a *Poesies*

a) Quines van ser, segons el text, les causes del fracàs de la Renaixença al País Valencià?

b) Quin paper va tenir Teodor Llorente en la Renaixença del País Valencià, més enllà del que es diu en el text?

c) Més en concret, quina relació hi ha entre Teodor Llorente i el diari *Las Provincias*?

d) I entre Teodor Llorente i la institució Lo Rat Penat?

e) Segons Eva Calaf, el model de poesia jocfloralesca de Teodor Llorente resultava vàlid per a la poètica d'Estellés? Per quins motius?

11. Com en el cas d'Ausiàs March, Estellés pren versos emblemàtics de Llorente i els posa en joc en els seus poemes. Llegiu a continuació un dels poemes més emblemàtics de Teodor Llorente, en el qual es presenten bona part dels tòpics jocfloralescos traslladats a l'imaginari ratpenatista valencià:

Vora el barranc dels Algadins

*Vora el barranc dels Algadins
hi ha uns tarongers de tan dolç flaire,
que per a omplir d'aroma l'aire
no té lo món millors jardins.
Allí hi ha un mas, i el mas té dins
volguts records de ma infantesa;
per ells jo tinc l'ànima presa
vora el barranc dels Algadins.*

*Vora el barranc dels Algadins,
s'alcen al cel quatre palmeres;
lo vent, batent ales lleugeres,
mou son plomall i els seus troncs fins.
En ells, milers de teuladins
fan un soroll que el cor encisa.
Qui oir pogués sa xiscladissa
vora el barranc dels Algadins!*

*Vora el barranc dels Algadins,
l'aigua corrent los camps anega;
en sos espills lo sol llampega,
i trau l'arròs verdosos brins.
Sona el tic-tac en los molins;
i al caure el sol, caçadors destres,
a joca van d'ànecs silvestres,
vora el barranc dels Algadins.*

*Vora el barranc dels Algadins,
mourà demà les palmes l'aire,
li donaran los horts son flaire,
i sa cantúria els teuladins.
Lo mas demà guardarà dins
dolços records i imatges belles;
jo no podré gojar ja d'elles
vora el barranc dels Algadins!*

També podeu escoltar la versió que el cantant Paco Muñoz ha fet d'aquest poema, inclosa al web Música de Poetes: <<http://www.musicadepoetes.cat>>

- a) Enumereu almenys quatre elements del poema propis de la imatge tòpica del que es considera valencià.
- b) Quins diríeu que són els temes que apareixen en el poema? Assenyaleu els versos que els expressen.
- c) En conjunt, quin és el to que predomina en el poema i que transmet la cançó de Paco Muñoz? Justifiqueu la vostra resposta.

12. Un cop llegit el poema de Teodor Llorente, fixeu-vos com Vicent Andrés l'estrafà en aquests fragments del *Gran oratori pels morts valencians de la postguerra*:

I

*Vora el barranc del Carraixet
hi ha un taronger d'amargues branques:
penja una collita de màrtirs
d'una mort amarada i pobra.
Vora el barranc del Carraixet
enterraments de caritat,
la funesta llum foradada
i les rebentades pupil·les.*

[...]

XIV

*Vora el barranc del Carraixet.
els morts de fredes matinades,
els morts de les nits tenebroses,
els assassinats de la terra.
La llum puja com la bandera,
puja la bandera del sol,
puja com un puny, com una sang,
vora el barranc del Carraixet.*

- a) Quins elements té en comú aquesta mostra del *Gran oratori pels morts valencians de la postguerra* amb el poema de Teodor Llorente? Assenyaleu-los.
- b) Quan el poeta parla dels *morts valencians de la postguerra* de qui està parlant exactament? Si no ho teniu clar, feu una cerca amb el Google de les paraules *repressió franquista València* (<<http://www.google.com/intl/ca/>>).
- c) Quin és el to que predomina en aquestes estrofes del *Gran oratori*?
- d) Comenteu el contrast fonètic existent entre els topònims Algadins i Carraixet.
- e) Expliqueu per què aquests versos d'Estellés poden considerar-se una paròdia del poema de Teodor Llorente.

13. Els versos del *Gran oratori pels morts valencians de la postguerra* són expressió del que la crítica ha qualificat de compromís cívic o poesia civil de Vicent Andrés Estellés. Aquest vessant civil del poeta és deutor del Carles Riba de les *Elegies de Bierville*, escrites a l'exili després de la Guerra Civil. Llegiu aquests fragments de les *Elegies* i contesteu:

IX

Per a Pompeu Fabra

[...]

*Homes que vau mesurar i acomplir accions més que humanes
per merèixer l'orgull d'ésse' i de dir-vos humans,
jo em reconec entre els fills de les vostres sembres il·lustres:
sé que no fórem fets per a un destí bestial.
La llibertat conquerida en l'apassionada recerca*

del que és ver i el que és just, i amb sobrepreu de dolor,
 ens ensenyàreu que on sigui del món que és salvada, se salva
 per al linatge tot dels qui la volen guanyar;
 i que si enlloc és vençuda i la seva llum és coberta
 per la tempesta o la nit, tota la terra en sofreix.
 Sí, però l'esperança meravellosa traspassa,
 crida, més real que la tenebra o l'estel
 –ossos decebutos i l'heroica pira en el vespre
desesperat– per a molts sembla d'antuvi una fe;
 sols que té menys espera i arrenca de tots els exilis
 cap al seu crit, i els batuts van retrobant-se soldats.

- a) Entre les paraules del poema subratllades, destrieu aquelles que corresponen al concepte de compromís civil d'aquelles que es vinculen a l'opressió política, en el context del poema.
- b) Rellegint el fragment, diríeu que el compromís cívic és una actitud desesperada o bé esperançada? Justifiqueu la vostra resposta fent referència a versos concrets del fragment.
- c) Redacteu un text argumentatiu d'unes 150 paraules, on exposeu en què consisteix, a parer vostre, el compromís cívic.

14. Vicent Andrés Estellés recorre sovint a referents literaris llatins. El poemari *Horacianes*, i més concretament el poema «pare» (17 de l'antologia), en són un bon exemple. Fixeu-vos com n'explica l'autor mateix les raons:

–Com expliques la teva «devoció per les lletres llatines»?

–Això, en certa manera, és una mesura cauta. Hi havia el risc a l'hora de dir certes coses. Hi havia enfront una senyora, molt puta, que es deia la «censura», i, ja advertit, havent ratllat molts dels meus versos, hi havia l'autocensura, que actuava més rigorosament encara que la censura després. Vaig pensar un dia d'emprar els noms de figures literàries excelses, com els d'Horaci, Virgili, Rufus Fest Avié, Ovidi. Això em permetia parlar de moltes coses que desagradablement ocorrien a la ciutat de València i guardar després amb un mínim de seguretat els papers que anava escrivint. Hi ha un fet determinant: el dia que posen Joan Fuster en una falla i el cremen. Aquest acte va determinar l'escriptura de les *Horacianes*. Com abans el fet de la postguerra, molt amarg també, havia determinat les èglogues. Perquè jo no em plantejava cap problema literari, de fer-les així o fer-les aixà, sinó simplement de contar, de narrar certes coses.

Enric Bou, «Vicent Andrés Estellés, una inconformitat»

- a) En què consisteix, l'autocensura, segons el text?
- b) Quina finalitat tenia el fet d'emprar els noms de figures literàries llatines?
- c) Determineu quina mena d'escriptors van ser els que apareixen en el text i quins gèneres van conrear. Podeu emprar eines de cerca per Internet com ara la Hiperenciclopèdia o bé la Viquipèdia (<<http://ca.wikipedia.org/>>).

15. Més enllà de justificacions pràctiques, la influència dels escriptors clàssics llatins batega en bona part de la poesia estellesiana. Fixeu-vos com ho explica Gerard Vergés:

[...] *l'Estellés prové de la gran matriu llatina. Perquè som al Mediterrani. I això dels llatins no és en ell una cosa simplement llibresca (encara que els ha llegit tots i bé), sinó que al seu vers, tot sovint, hi ha una llum daurada de Roma que banya els cossos i els fruits i la terra i les cases [...]. I els llatins, que no tenen aquell ofensiu sentit de l'harmonia dels grecs, en canvi són senyors del goig de viure. Del goig i de la pena. L'art d'amar i les Pòntiques, tot en una peça, venerat Ovidi. Per això quan l'Estellés és més enlairat i líric, és Virgili i Catul. Per això quan és més banal i ordinari, és també Virgili i Catul.*

Gerard Vergés, «Immens Estellés»

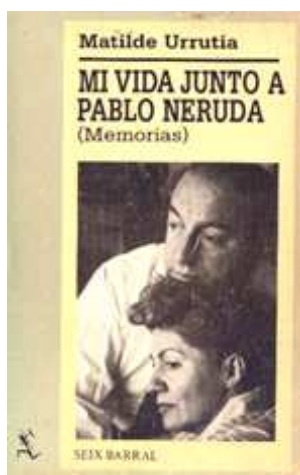
- a) Com es podria definir el caràcter pròpiament llatí, comú als romans i als seus descendents romànics, com ara els catalans, segons el text?
 - b) Quina dualitat pròpia dels autors clàssics s'apunta en relació amb la poesia d'Estellés?
 - c) Quin és el coneixement que, segons el text, té el poeta dels autors clàssics llatins?
 - d) Després de la recerca adient, feu una breu ressenya de l'obra *Pòntiques*, d'Ovidi.
16. Ara fixeu-vos en aquest poema de Vicent Andrés Estellés pertanyent al «Llibre setè: pòntiques» d'*Exili d'Ovidi* (*Versos per a Jackeley*, OC 7) i després contesteu les qüestions que hi ha a continuació:

iii

*destruïu els meus llibres, els meus papers. que no reste cap
senyal del meu pas per la terra. cremeu-ho tot!
cremeu-ho tot... aquestes són les meues darreres paraules, la
meua darrera voluntat, muller, fills, amics remots que m'agrada
pensar que encara tinc. mai no he pensat que amb els meus textos
contribuïa a l'escàndol, la corrupció, la perdició del jovent.
no accepte cap dels càrrecs que en aquest sentit m'han
estat fets! no accepte la meua condemna, que és
excessiva i injusta. però cremeu, us pregue, els meus papers, els
meus llibres. esborreu els meus versos, esborreu el meu nom.
esborreu-me també de la vostra existència, dels vostres cors, dels
vostres ulls: que tot siga com si jo no hagués existit.
hi hagué un moment llunyà que vaig pensar en la possibilitat
d'ésser allò, ingenu, impúdic, que hom deia immortal.
la meua vanitat o la meua il·lusió eren aleshores molt grans.
condemnat a un exili que sé que no meresc, i
contra el qual no puc fer res, vull que s'entengui que això que
us demane no és més que un acte de protesta, l'únic
que potser m'està permès encara: enceneu una gran foguera
a roma, al centre de la nit, i quan el cèsar pregunte
què és això, a quin sant aqueix foc, calleu, guardeu
un silenci molt digne, no digueu el meu nom, el
nom de les meues obres. que el diga ell, en tot cas.*

- a) Determineu la relació existent entre el denominat «exili interior» i el fet que Estellés adopti el paper d'Ovidi com a jo poètic.

- b) Especifiqueu dues semblances i dues diferències entre les *Pòntiques* d'Ovidi i aquest poema.
- c) En la transposició de la projecció lírica a la realitat, a quina ciutat pot correspondre *roma*? Per què?
- d) Descriviu l'actitud d'Estellés envers el poder polític del seu temps a partir del contingut del poema.

[Portada del llibre
Mi vida junto a Pablo Neruda
de Matilde Urrutia. 1986]

17. Entre els poetes d'expressió castellana, l'obra del xilè Pablo Neruda deu ser una de les que més influència van exercir sobre la d'Estellés. Tal com hem vist al final de l'apartat dedicat a la trajectòria vital del poeta, la imatge de Neruda amb la seva dona Matilde Urrutia és una de les que presideix l'escriptura del *Mural del País Valencià*.

Llegiu a Internet el poema «La gran alegría» del cicle *Yo soy*, inclòs en el *Canto general* de Pablo Neruda (el trobareu en aquesta adreça: <<http://www.neruda.uchile.cl/>>).

Després, llegiu el poema «Explicació», del *Llibre de les pedres* (*Mural del País Valencià*, Llibre III) i contesteu les qüestions que hi ha a continuació:

EXPLICACIÓ

*Allà on he anat ha estat per recollir
pedres només, i sóc un sac de pedres.
Puc dir els llocs i puc dir els moments
en què, inclinat a la materna terra,
he recollit tantes formes de pedres,
he vigilat tantes formes de vida.
M'han foradat a voltes la butxaca
i jo he sentit a la meua epidermis
el seu arrap com un dolç regalim,
com el senyal de callada existència.
De vora el mar, del secà insolidari,
i del camí de l'horta polsegosa,
he anat fent el meu nocturn catàleg
amb voluntat evidentment diürna.
Diran de mi: És l'home de les pedres.
Pedres humils i rebotades, pedres,
pedres que no constaran a les cròniques,
i jo ara escric la pàl·lida memòria,
la voluntat decidida de càntic,
el fet solar, el venjatiu projecte
d'un poble antic com les pedres també.*

*Pedres, fragments de tota una existència,
arrodonida d'activitats marítimes
o cantelluts de soledat superba.
Pedres, només: un manament de pedres*

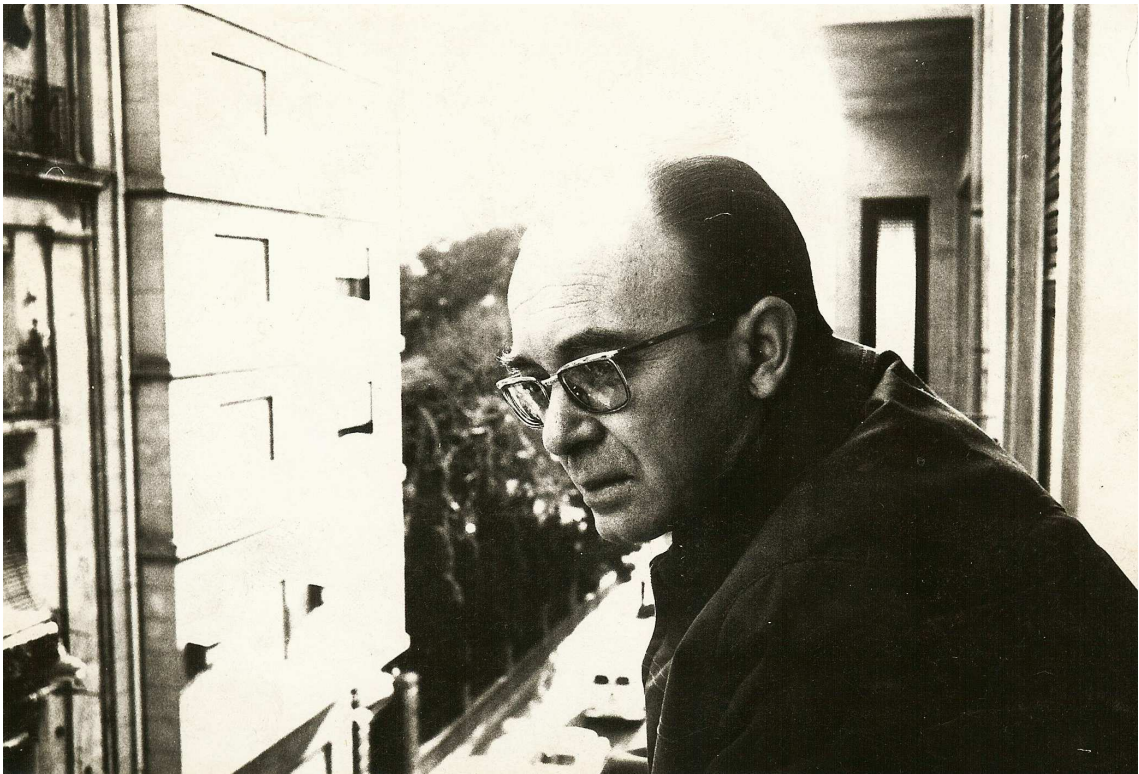
*que aquest País em deixava a les mans.
Pedres de riu i pedretes de via,
ferruginós i metàl·lic destí!
No són lunars: són humanes, només,
amb el perfil humanament cansat
com d'esperar anys i anys l'arribada
d'algun moment que elles saben només,
com esperant la meua mà sol·lícita.*

- a) Les *pedres* del poema d'Estellés apareixen adesiara al llarg de la seva producció poètica. Es tracta d'un símbol múltiple. Deduïu, a partir de la lectura del poema, què simbolitzen.
- b) Tots dos poemes parlen del contingut de la poesia de cadascun dels autors. Assenyalau els versos en què parlen d'aquests continguts.
- c) En tots dos poemes hi ha una consideració personal amb referència al que no pretén ser la pròpia poesia. Assenyalau-ne els versos en què apareix.
- d) Igualment, hi ha una referència en tots dos poemes al que els poetes creuen que diran d'ells. Assenyalau aquesta referència en el poema i expliqueu-ne el sentit en relació amb el conjunt de cada un dels poemes.
- e) Per a qui escriuen els poetes? Amb quina finalitat?

18. En altres ocasions, l'obra d'Estellés ve a ser una invocació del record del Pablo Neruda de les *Odas elementales*. Llegiu a Internet l'«Oda al caldillo de congrio», pertanyent a aquest poemari (el trobareu a la mateixa adreça de l'activitat anterior: <http://www.neruda.uchile.cl/>).

Després, llegiu el poema «res no m'agrada tant», del llibre *Horacianes (Les pedres de l'àmfora, OC 2; 16 de l'antologia)*, i contesteu:

- a) Tots dos poemes tenen una estructura discursiva molt semblant. En què consisteix aquesta estructura? Què exposen, tots dos poemes?
- b) En tots dos poemes hi ha un cant a l'autenticitat. Transcriviu els versos de tots dos poemes en què s'expressa més obertament aquesta autenticitat.
- c) Cap al final de tots dos poemes hi ha una semblança molt significativa relacionada amb els menjars que tracta cadascun. Comenteu aquesta semblança explicant en què consisteix.

[Arxiu Serra d'Or]

III. EL GRAN FOC DELS GARBONS.

TEMÀTICA

La gran diversitat que presenta la poesia de Vicent Andrés Estellés també afecta lògicament els continguts temàtics que tracta. Tanmateix, l'aprofundiment en aquesta frondosa diversitat selvàtica del corpus poètic estellesià permet resseguir una sèrie de temes que es van repetint i que configuren unes línies generals sobre les quals se sustenta la visió del món que el poeta vol transmetre tot al llarg de la seva carrera literària.

1. «ANIMAL DE RECORDS.» VIDA QUOTIDIANA I RECORD

1. La lectura de bona part dels poemes de Vicent Andrés Estellés ens presenta un món poètic constituït per la realitat immediata que vivia el poeta. Llegiu el poema «m'he estimat molt la vida», del llibre *Horacianes (Les pedres de l'àmfora, OC 2; 18 de l'antologia)*, i contesteu aquestes qüestions:

- a) Feu la llista de tots els elements textuais amb què Vicent Andrés Estellés exemplifica la seva concepció de la vida. Per exemple: *un pessic d'aquesta salsa*.
- b) Tenint en compte els «exemples» que posa el poeta, quins serien els elements bàsics en què consisteix la vida?
- c) Entre els atributs que hi ha a continuació, seleccioneu aquells que corresponen a la concepció de la vida tal com la concep Estellés en aquest poema. Justifiqueu la vostra tria:

*tragèdia, plaer, por, tendresa, complexitat, amor, tristesa,
senzillesa, dolor, rudesia, odi, vitalitat, castedat, erotisme, felicitat*

- d) Fixeu-vos en la contraposició existent entre els versos 2 i 15, relacionada amb concepcions de la vida divergents. Expliqueu amb les vostres paraules el significat d'aquests dos versos.
- e) «m'he estimat molt la vida» pertany al poemari *Horacianes*, en què l'autor adopta el jo poètic de l'autor llatí Horaci. Mireu d'esbrinar en què coincideix la concepció de la vida que tenia Horaci amb la que s'exposa en el poema.
- f) Redacteu un text d'opinió d'unes 100 paraules en què exposeu la vostra opinió, a favor o en contra, al voltant d'aquest enunciat: «La vida quotidiana és l'essència de l'existència».

2. Ja hem vist que al poema «res no m'agrada tant», del llibre *Horacianes (Les pedres de l'àmfora, OC 2; 16 de l'antologia)*, s'hi exposa com s'elabora i es menja una determinada recepta. Rellegiu el poema i contesteu aquestes qüestions:

- a) Enumereu els ingredients del plat. Es tracta d'ingredients elaborats o més aviat naturals? Com els anomena el mateix poeta, en el poema?
- b) Es tracta d'un menjar extraordinari o bé és corrent? A què es deu la consideració que hi té el poeta?
- c) L'acte de menjar és descrit amb unes característiques especials per part del poeta. Expliqueu per què es relaciona amb la religió.

- d) L'acte de menjar no tan sols té un component religiós, sinó també sexual. Expliqueu com pot entendre's que Estellés hi atribueixi aquest component, tot relacionant-lo amb la concepció de la vida que ja coneixeu.
- e) Indiqueu algun tipus de menjar que us agradi molt i que sapiguen elaborar. Expliqueu-ne la recepta en un màxim de 100 paraules.

3. A Ègloga I (*Recomane tenebres*, OC 1; 2 de l'antologia), Vicent Andrés incorpora elements de la vida quotidiana a una narració de caràcter amorós que juga amb els tòpics de la literatura bucolicopastoril. Feu una lectura detinguda d'aquest poema i fixeu-vos en aquests elements, assenyaleu-los i classifiqueu-los en els grups que hi ha a continuació:

- Material d'oficina:
- Elements de la llar:
- Elements de la ciutat:
- Persones:
- Peces de vestir:

4. Alguns poemes prenen el marc de la vida quotidiana de la ciutat com a centre d'interès inherent a l'emoció poètica que l'autor vol expressar. És el cas dels poemes pertanyents a *Llibre de meravelles*. Al poema «No escric èglogues» (*Llibre de meravelles*; 7 de l'antologia), hi ha versos dedicats a la descripció de la ciutat de València. Assenyaleu-los i contesteu aquestes preguntes:

- a) Quins llocs concrets apareixen en el poema?
- b) Quines activitats hi ha?
- c) Quines persones s'hi esmenten?
- d) Quina és l'olor que predomina en aquest ambient?
- e) En quina època concreta pot situar-se la descripció que fa Estellés en el poema? Com ho podem saber?
- f) En relació amb això darrer, quin sentit té el vers 24: *l'home recomponia lentament un rellotge*? Què pot simbolitzar?

5. En aquest mateix poema, «No escric èglogues», s'hi expressa el mecanisme líric que permet al poeta bastir poesia a partir de l'experiència, i no pas de la inventiva com en altres ocasions, per exemple en els poemes de *Primer llibre d'èglogues*, entre els quals hi ha «Ègloga I». Aquí el record permet que l'experiència, el temps passat, esdevingui poesia. Contesteu aquestes qüestions:

- a) Què s'evoca en el poema?
- b) Com és el record que en té el poeta? Atribuïu-hi dues característiques a partir dels versos 2 i 3.

- c) Un tòpic propi de la tradició literària occidental que apareix en aquest poema és el de l'*Ubi sunt*. Assenyaleu el vers en què es formula aquest tòpic.
- d) Rellegint tot el poema fins al final, a què es deu que el poeta expressi aquest tòpic literari?

6. En el poema «Demà serà una cançó», (*Llibre de meravelles*; 8 de l'antologia), Estellés dóna més pistes sobre aquest mecanisme que li permet escriure poesia a partir del record. Llegiu aquest poema i contesteu:

- a) Què és el que recorda el poeta en aquest poema? Formuleu la vostra resposta en un sol sintagma nominal.
- b) Més concretament, assenyaleu aquells elements de la vida quotidiana que apareixen enumerats en el poema.
- c) Què pensa sobre si mateix i sobre els records que té?
- d) Al vostre entendre, quin sentit podria donar-se al títol del poema, tenint en compte de què parla? Raoneu la vostra resposta.
- e) Els records constitueixen elements ben íntims de la vida de les persones. Redacteu un text en què evoqueu un record de la vostra vida que sabeu del cert que ja no tornarà.

7. Al poema «em permetreu, encara, un orgull personal» (*Declaració de principis, Mural del País Valencià* I; 25 de l'antologia), Estellés parla, entre altres coses, de la vida quotidiana de la seva joventut des de la distància que proporciona el pas del temps. Llegiu-lo, assenyaleu tots aquells versos que parlen explícitament de la vida quotidiana i contesteu:

- a) Què evoca Estellés en aquest poema? Ho explicita clarament en alguns dels versos.
- b) Enumereu els llocs concrets que apareixen en l'evocació. Per exemple: *els camps de patraix*¹.
- c) Enumereu ara elements concrets que facin referència a les condicions de vida de l'època. Per exemple: *condons*.
- d) A partir d'aquests elements, feu una descripció de les condicions de vida a què es refereix el poeta.
- e) Quines distraccions tenien el poeta i la seva dona quan eren joves? Feu-ne una valoració personal.
- f) Com va canviar-los la vida quan esperaven el seu primer fill?
- g) Com és el record que el poeta evoca de la seva vida passada: és un mal record, un record melangiós, un record amarg, tràgic? Argumenteu el vostre punt de vista fent servir citacions del poema.

8. «Amb la dignitat amarga dels pobres» (poema 22 de l'antologia) constitueix la tercera part del llibre *Antibes (La lluna de colors, OC 9)* i pot llegir-se com un poema compost per

1 Patraix: barri del sud de la ciutat de València; municipi annexat a la ciutat el 1870.

tercets de versos anisosíl·labs. Cada tercet és l'expressió d'un record o pensament independent. Llegiu-los i fixeu-vos en els sis tercets que parlen d'aspectes de la vida quotidiana:

- a) En els versos 22-24, Estellés parla de casa seva. Expliqueu quina consideració té el poeta de la seva pròpia casa.
- b) Pel que fa als versos 31-33, a quina etapa de la vida del poeta penseu que deuen fer referència? En què us baseu per afirmar-ho?
- c) En relació amb els versos 34-36, sabríeu explicar a què fa referència exactament, quan parla dels *feixos de pinassa* que traguina quan era infant? Penseu en el seu origen familiar.
- d) Els tercets dels versos 40-45 comparteixen l'estructura paral·lelística inicial. Com s'explica l'antítesi d'aquests versos a partir del que diu cada tercet?
- e) Més en concret, quina visió de la infantesa es transmet als versos 40-42?
- f) En quin aspecte de l'experiència vital es concreta l'optimisme dels versos 43-45? Per què?
- g) En els versos 58-60, el poeta reincideix en el tema de l'alimentació que ja coneixeu. Amb quin altre poema de l'antologia pot relacionar-se? En què consisteix aquesta semblança?
- h) Finalment, relacioneu aquests tercets amb el títol del poema i digueu quins elements hi ha en els versos analitzats que expressin la sensació d'amargor que vol transmetre el poeta.

9. Després del que heu analitzat fins ara, escriviu un text argumentatiu en què comenteu si, al vostre parer, la visió que Estellés transmet de la seva experiència vital basada en la vida quotidiana es caracteritza per la seva amargor o bé hi ha altres aspectes que contraresten aquest to general.

2. «FEIXOS DE PINASSA.» ELS ORÍGENS

1. Els orígens personals i familiars són una temàtica constant en la poesia estellesiana. El poema «El meu origen t'ho explicaria» (*Ora marítima, Manual de conformitats*, OC 3; 23 de l'antologia), s'hi centra expressament. Llegiu-lo tenint en compte que l'autor hi adopta la veu del poeta llatí Ruf Fest Aviè. Després, feu les activitats que hi ha a continuació:

- a) Fent ús de les eines de cerca per Internet, recolliu informació sobre el poeta llatí Ruf Fest Aviè. Quin paral·lelisme es pot establir entre el seu origen i el de Vicent Andrés Estellés?
- b) Quina concepció de la vida s'expressa en el poema? Contesteu aquesta pregunta citant els versos en què us baseu per afirmar-ho.
- c) Quina actitud s'hi expressa, respecte dels propis orígens?

- d) Expliqueu el sentit de la darrera estrofa del poema centrant la vostra explicació en el sentiment de comunitat humana que s'hi expressa i en com aquesta comunitat ha estat tractada per la història.

2. En «El meu origen t'ho explicaria», a més del joc literari que Estellés estableix amb el poeta llatí Ruf Fest Aviè, hi ha una referència al poeta català Joan Salvat-Papasseit:

- a) Tot fent servir les eines de cerca per Internet que ja coneixeu, si us és necessari, situeu Joan Salvat-Papasseit en el panorama de la poesia catalana del segle XX.
- b) A partir de la lectura del poema que hi ha a continuació, pertanyent al llibre *El poema de la rosa als llavis*, descriuiu breument a què pot fer referència Estellés quan parla, als versos 14 i 15, d'*aquell càlid / i al·lucinat món de malucs i llet*.

VISCA L'AMOR

*Visca l'amor que m'ha dona l'amiga
fresca i polida com un maig content!
Visca l'amor*

*l'he cridada i venia
—tota era blanca com un glop de llet.*

Visca l'amor que Ella també es delia:

*visca l'amor:
la volia i l'he pres.*

- c) Quina relació hi pot haver entre Joan Salvat-Papasseit i la seva poesia amb Vicent Andrés Estellés i la seva? Per quina raó apareix en aquest poema?
- d) La referència a Salvat-Papasseit en «El meu origen t'ho explicaria» esta intrínsecament relacionada amb el tema central del poema o hi apareix com una digressió? Raoneu la vostra resposta.

3. Vicent Andrés Estellés té molt present el seu origen familiar en els seus poemes. Un poema en què això s'expressa obertament és «Cant de Vicent» (*Llibre de meravelles*; 10 de l'antologia). Llegiu-lo, assenyalau els versos en què es fa una referència explícita als propis orígens i contesteu:

- a) Quins són, per al poeta, els elements bàsics del seu origen?
- b) En aquest poema hi ha una distinció clara entre els orígens personals del poeta i el que ell considera que hi ha de *fonamental* en la seva vida. En què consisteix aquesta distinció? Raoneu la vostra resposta.
- c) Relacioneu l'origen personal i familiar del poeta amb la seva escriptura, tenint en compte els versos en què es refereix als seus orígens.

4. En el poema «pare» (*Horacianes, Les pedres de l'àmfora*, OC 2; 17 de l'antologia), Estellés tracta la relació amb son pare, sense abandonar el joc poètic que li proporciona adoptar la veu del poeta llatí Horaci. Llegiu-lo atentament i, després, realitzeu aquestes activitats:

- a) Quina opinió expressa el poeta al voltant de l'analfabetisme de son pare?

b) Als versos 9-11 s'explicita un paral·lelisme clar entre Horaci i Estellés. A quins llocs corresponen *venusa*, *roma* i *grècia*, si ens atenim a la formació que va rebre Estellés?

c) Destrieu, a partir de la lectura del poema, quines característiques atribueix a son pare, tot triant el terme apropiat de les parelles següents:

il·lustrat / il·letrat; clarividenc / obtús; curiós / indiferent; atent / desdenyós;
patidor / insensible; reservat / enraonaire; savi / ignorant

d) Quins sentiments expressa el poeta envers el seu pare? Expliqueu-ho tot citant els versos en què es fa palès.

e) Què hem d'entendre quan explica, al vers 21, que *el meu llatí ja no era el teu llatí*?

f) Amb les dades que heu elaborat contestant les activitats anteriors, redacteu una descripció del caràcter del pare del poeta, en unes 100 paraules.

5. Un poema especialment relacionat amb els orígens familiars és «L'ofici» (*Llibre de meravelles*), potser un dels en què més significativament es parla de l'ofici familiar de forner i de com va conformar-li la manera de ser. Llegiu-lo i feu les activitats que hi ha a continuació:

L'OFICI

“Lo jorn sencer tostemp sospir”.

JOAN TIMONEDA

*VENIES d'una llarga família de forners
i a tu t'agradaria ser forner, com els teus,
i entrar feixos de llenya, de pinassa, en el forn,
i fer el rent, en caure el dia, com el feien,
i a mitjanit anar al forn per a pastar,
creuar amb una ràpida ganiveta la pasta,
i escombrar lentament, prendre-li foc al forn,
ficar el cap al forn, aquell infern de flames
que olia intensament als matins del Garbí,
pujar a l'alcavor, aquell calor humit.
I deixar caure el pa, aquell pa cruixidor,
i alegre, a les paneres, i tripular el forn,
fer-li créixer el foc, o fer-li-lo minvar.
Tu series forner, com ho foren els teus.
I al costat del teu pare aprengueres l'ofici,
nit a nit, dia a dia, i ara en tens l'enyorança.
Una amarga enyorança per a tota la vida
et creua el pit de banda a banda amb aquell ràpid
senyal de ganiveta que no pots oblidar.
Allò que més t'agrada, d'on et vénen els versos,
els arraps en la carn, aquells dies salvatges
quan entraves els feixos de pinassa en el forn.*

a) En aquest poema hi ha uns quants termes que pertanyen al camp semàntic de l'elaboració tradicional del pa. Esbrineu el significat de:

rent, pastar, ganiveta, escombrar, alcavor, panera

Feu les vostres consultes al *Diccionari català-valencià-balear*, en línia.

[<http://dcvb.iecat.net/>](http://dcvb.iecat.net/)

- b) Fixeu-vos en les referències existents al terme *ganiveta*, i expliqueu el paral·lelisme existent entre la ganiveta aplicada al pa i la manera d'exposar el record del seu origen familiar.
- c) Quin paper juga la figura del pare en aquest poema?
- d) Segons el que es diu en el poema, quan el poeta era petit, què li hauria agradat ser, de major? Quin sentiment li va quedar d'aquesta il·lusió infantil?
- e) Quina relació s'estableix, al final del poema, entre l'origen professional de la família i la vocació literària del poeta?
- f) Expliqueu amb les vostres paraules l'expressió del penúltim vers *aquells dies salvatges*.

6. Tot i la distància que el pas del temps i la trajectòria vital ha establert entre ell i els seus orígens familiars, Estellés se sent estretament vinculat a la seua família, a Burjassot, on va néixer i va passar la infantesa. En diferents poemes de l'antologia s'expressa aquest mateix sentiment de pertinença, d'arrelament. Heu-ne aquí algunes mostres:

i tenim l'enyorança amarga de la terra

«Els amants», vers 16, *Llibre de meravelles* (9)

*Allò que val és la consciència
de no ser res si no s'és poble*

«Assumiràs la veu d'un poble», versos 39-40, *Llibre de meravelles* (13)

tot l'orgull de la terra, arrels agrícoles

«He vist un plat dels d'obra, de Manises», vers 11, *El gran foc dels garbons* (14)

*cante llavors, distret, raone amb l'oli cru, amb els productes de la
terra*

«res no m'agrada tant», vers 4, *Horacianes* (16)

*diria catalunya
diria molt poc més
acariciaria amb els dits la terrosa cal·ligrafia*

«Amb la dignitat amarga dels pobres», versos 46-48, *Antibes* (22)

- a) De les citacions anteriors, quines paraules expressen clarament la idea de pertinença? Assenyaleu-les.
- b) Quan parla d'arrels, a quin tipus d'arrels fa referència? Com pot explicar-se aquesta característica tenint en compte els orígens familiars?

- c) Per quina raó s'invoca el nom de Catalunya a «Amb la dignitat amarga dels pobres», tot relacionant-ne el nom amb una *terrosa cal·ligrafia*?
- d) Expliqueu el sentit de les expressions *enyorança amarga de la terra* i *orgull de la terra* en el context dels poemes en què apareixen.
- e) Quina relació pot establir-se entre *terra* i *poble*, a partir de les citacions anteriors? Raoneu la vostra resposta.

7. A la manera de Vicent Andrés Estellés, redacteu un escrit, si voleu en forma de poema de vers lliure, en què presenteu els que considereu que són els vostres orígens, i expliqueu per quins motius i de quina manera han influït en la vostra manera de ser.

3. «UN PLAT DELS D'OBRA, DE MANISES.» CULTURA POPULAR

1. Pràcticament de la mateixa manera que els orígens personals i familiars, els referents de la cultura popular serveixen a Estellés per bastir-se una identitat pròpia amb unes característiques ben definides. Segurament, el poema de l'antologia en què es veu més clarament expressada aquesta correspondència és «He vist un plat dels d'obra, de Manises» (*El gran foc dels garbons. Recomane tenebres* OC 1), 14 de l'antologia. Visualitzeu la imatge d'aquesta adreça web que conté un exemple de plat de Manises (plat de demanada: <http://mnceramica.mcu.es/c_plato_pedida.htm>) i llegiu el poema en qüestió. Després, contesteu les qüestions que hi ha tot seguit:

- a) Quina utilitat té el plat que descriu Estellés en el seu poema? I el plat de la demanada? Especifiqueu-ne diferències i semblances.
- b) Quin valor artístic atribueix al plat del poema? Contesteu fent citacions del poema
- c) El plat del poema i el de la imatge també poden relacionar-se amb alguna de les etapes de la vida d'una dona. Especifiqueu en què consisteix aquesta relació i el vers en concret en què s'expressa aquesta relació.
- d) Seguint l'exposició del poema, expliqueu per què la cultura popular constitueix, a ulls del poeta, l'expressió de l'autenticitat.
- e) Contra el que és habitual en les seves referències als orígens, en aquest poema el poeta, davant la visió del plat, sent *una tristesa encara remotíssima*. Expliqueu per què no hi sent la nostàlgia que diu que experimenta quan evoca els seus propis orígens.
- f) En el mateix sentit de l'apartat anterior, formuleu una hipòtesi de per què, segons el poeta, *era agradable [...] oblidar-se [...] de Cézanne*. Potser hàgiu de cercar informació al voltant d'aquest nom; si és així, feu-ho emprant les eines de cerca a Internet que ja coneixeu.
- g) Enumereu objectes de la cultura popular del lloc on viviu i indiqueu per què poden considerar-se referents d'autenticitat en relació amb la comunitat humana en què viviu.

2. En el poema «Cançó de bressol» (*La nit. Recomane tenebres*, OC 1; 3 de l'antologia), Estellés hi inclou, adaptada, una de les cançons de bressol tradicionals valencianes de més difusió. Llegiu el poema i feu aquestes activitats:

- a) Identifiqueu els versos pertanyents a aquesta cançó de bressol.
- b) Fixeu-vos en els elements que apareixen en aquests versos. Què tenen en comú amb d'altres que ja heu vist de relacionats amb l'alimentació o amb la cultura popular? A quines formes de vida pertanyen?
- c) A partir d'aquestes referències, quina us sembla que era la forma de vida tradicional a l'Horta de València al segle xx?
- d) Una de les característiques de la cultura popular és la reproducció lliure que se'n fa. Comproveu-ho fent una cerca a Internet de les adaptacions d'aquesta cançó de bressol. Reuniu almenys tres versions diferents de la peça i feu una descripció de les variacions més rellevants que hi trobeu.

3. En el poema «És així, si us plau» (*La nit. Recomane tenebres* OC 1; 4 de l'antologia) Vicent Andrés Estellés ens ofereix una mostra de recreació de joc infantil que ell va conèixer i practicar d'infant. Després de llegir-lo, feu aquestes activitats:

- a) Compareu el poema amb la descripció d'aquest joc popular d'origen italià, tot indicant els elements que tenen en comú i les diferències més remarcables:

El llop menjafruita

Al LLOP MENJA FRUITA hi poden jugar com a mínim cinc persones, però el número ideal és de quinze. Es fan tries per veure qui farà de llop. Els altres infants trien d'ésser una fruita cada u sense que el llop els senti; després les fruites s'han de posar en fila a unes 20 passes del llop. Aleshores el llop diu: «Toc Toc» i totes les fruites contesten: «Qui hi ha?» i el llop diu: «Sóc el llop menjafruita» i les fruites contesten «Quina fruita vols?» i el llop diu una fruita a l'atzar. Si entre els infants n'hi ha un que sigui la fruita que ha dit el llop, s'ha d'escapar i el llop l'ha d'atrapar. Si l'atrapa aquest farà de llop, si no, continuarà fent de llop el mateix d'abans.

Mauro Presini, <www.jocsinfantils.cat>

- b) Pel que fa a les diferències entre el *Llop menjafruita* i el joc que apareix a «És així, si us plau», es tracta de diferències de tipus cultural o més aviat de la voluntat del poeta d'extrafer el joc tradicional? Justifiqueu la vostra resposta.
- c) Penseu un joc popular que jugàveu d'infants i expliqueu com s'hi juga.
- d) Visiteu aquesta pàgina:
<http://www.xtec.es/lic/centre/professorat/joc/prof_lleng_joc3.htm#classifica>
i feu la llista dels jocs que hàgiu practicat. De cada joc, expliqueu com el va conèixer.
- e) Al vostre entendre, quina significació devia donar Estellés als jocs infantils i cançons de bressol populars per incloure'ls en els seus poemes? Argumenteu la vostra resposta.

4. Un altre aspecte de la cultura popular que concorre en la caracterització temàtica de la poesia de Vicent Andrés Estellés és el de la religiositat. Fixeu-vos en aquestes citacions de diferents poemes de l'antologia i, després, contesteu les preguntes:

[...] *margarides*
posades en un vas sota la Verge
del Roser

«Ègloga I», versos 7-9.

tota València en flames la nit de Sant Josep

«Demà serà una cançó», vers 12.

i la dona que va tenir un fill i no
sap d'ell des de la guerra, i resa a Sant Antoni
[...]
i la dona que prega per la feina de l'home
i pel fill i la filla

«La dona que ven coses a la nit a la porta», versos 6-8 i 16-17, *L'Hotel París. Les Homilies d'Organyà*, OC 6.

- a) Assenyaleu quins són els referents religiosos que apareixen en aquestes citacions i feu-ne una breu descripció.
- b) A quin fet festiu es fa referència en la segona citació?
- c) En la tercera citació apareix el fet religiós de pregar. A quin gènere va vinculat aquest costum? Per què?
- d) Des de quin punt de vista parla Vicent Andrés Estellés sobre la religió? Pot ser considerat un creient practicant? Per què?

5. A més de les referències esmentades, Estellés té un poema, «A Sant Vicent Ferrer» (*La nit. Recomane tenebres*, OC 1; 6 de l'antologia), en què el poeta s'adreça directament a aquest sant. Llegiu-lo i, tot consultant les informacions que podeu trobar-ne a Internet, a la Hiperenciclopèdia i a la Viquipèdia, contesteu aquestes preguntes:

- a) Feu una breu ressenya biogràfica del sant.
- b) Quin paper juga sant Vicent Ferrer en l'imaginari religiós valencià?
- c) Fixeu-vos que, aparentment, Estellés, se li adreça com si resés. Això no obstant, quina actitud té el poeta davant del sant? Indiqueu els versos en què s'expressa aquesta actitud.
- d) En concret, el poema se centra en la devoció religiosa envers el sant? Per què?
- e) Quin diríeu que és el tema del poema? Formuleu-lo en una sola oració.
- f) Com s'entén, doncs, la invocació al sant per tractar aquesta temàtica?

6. La presència de la cultura popular en la poesia de Vicent Andrés Estellés es deu sobretot a la intenció del poeta de fer una poesia no pas imaginativa, sinó a partir de l'experiència vital. Aquest plantejament el va portar a recollir en els seus poemes tot de referents materials i immaterials de la cultura popular valenciana que va viure:

- a) En aquesta activitat us presentem un llistat de termes extrets dels poemes de l'antologia. Heu de fer-ne dos grups: el dels termes cultes, pertanyents al llenguatge

estrictament poètic, i el dels termes populars, pertanyents al llenguatge col·loquial propi de la vivència popular del poeta:

1. *donzella, fang, follia, argila, nenúfars, tests, epitafi, frenesí*
2. *estora, ecos, geranis, tramvies, vels, pessigolles*
3. *bolquers, llimera, parra, taronger*
4. *socs*
6. *lletania, alcavor, jorn, pedres, ídols, ègloga, forn, saó, còdol*
7. *cadàver, espectre, cànter, oli, crepuscle*
8. *film, carcasses*
9. *tocadiscos*
10. *síl·labes, veïnat, carros, èmfasi*
11. *epigrama, sepultura, fils-ferro*
12. *escaleta, pètals, cal·ligrafia*
13. *pols, antologia*
14. *plat, espardenyes, draps, pomes, peres, capitell*
15. *bar, cabaret, wàter*
16. *pimentó, sal, pa, èxtasi*
17. *analfabet, signes, llatí, himne*
18. *salsa, ravenet, all, lluç, cirera, minúscula*
20. *gos, sabata*
21. *horta*
22. *pescateries, sínia, discos, conyac, garrofer, cistella*
23. *malucs*
24. *gresol, companyia, fotografia, ram, calç, coets, estendard, canyars*
25. *versos, balcons, hort, penombres, moreres, pupil·les, condons, campanars, festeig, dècima, sopar, bombeta, ira, altar, nafres, gàrgoles, lletugues, bledes*

- b)** Segons la classificació de paraules que heu fet, podria considerar-se Vicent Andrés Estellés com un poeta estrictament popular o bé es tracta d'un poeta culte? Argumenteu la vostra opinió a partir dels exemples treballats.
- c)** De les paraules considerades populars, n'hi algunes que no pertanyen al que podria anomenar-se cultura tradicional, sinó a la cultura moderna o de massa, pròpia del segle XX. Assenyaleu-les.

4. «UN ENTRE TANTS.» CONSCIÈNCIA I EXPRESSIÓ CIVIL

1. La consciència i l'expressió civils en la poesia de Vicent Andrés Estellés es mostren per primer cop en el poema «A Sant Vicent Ferrer», pertanyent a *La nit*, un llibre de títol significatiu per descriure l'època en què es va crear, a mitjan anys cinquanta. Així, aquest poema pot considerar-se una declaració de principis que Estellés referma amb la seva trajectòria posterior:

- a) Classifiqueu els versos que hi ha a continuació en tres grups: expressió de sentiments, fets de la vida quotidiana i declaració de principis:

<i>Tinc l'ànima coenta com la planta d'un peu</i>	(3)
<i>Només tinc ganes, ara, de rascar-me els genolls</i>	(6)
<i>Un infant plora i plora en el pis del costat</i>	(9)
<i>L'aire fi de la mar em colpeja l'esquena</i>	(18)
<i>Mira: he de lluitar. Déu em vol vencedor</i>	(31)
<i>els ídols imbècils de les paraules, ara</i>	(44)
<i>que és temps d'agafar-les com ganivets o malls</i>	(45)
<i>No vull trair qui lluita, qui passa son o fam</i>	(51)
<i>Jo sóc un entre tants, em sent un entre tants</i>	(58)
<i>Europa em dol i els dies de la seua tristor</i>	(61)
<i>És l'hora de parlar clar i ras, Sant Vicent</i>	(72)

- b) Ara, analitzeu què vol dir el poeta amb els versos que heu assenyalat com a declaració de principis. Quines podríem considerar que són les idees bàsiques de la manera de pensar del poeta Estellés?

- c) Hi ha diferències entre la lectura que heu fet ara del poema respecte de la lectura que n'heu fet a l'activitat 5 de l'apartat anterior? Centreu-vos exclusivament a explicar si la interpretació del tema experimenta canvis o no d'una activitat a l'altra.

2. Un aspecte interessant del poema «A Sant Vicent Ferrer» és la consideració que el poeta atorga a les paraules en relació amb seu compromís com a poeta:

- a) Assenyaleu les diferents qualificacions que aplica a les paraules.

- b) Quina utilitat els atorga?

3. Fixeu-vos ara en aquest tercet concret:

*Si no tingués què dir, tapa'm la boca amb fang.
No em deixes a la vora de l'ègloga i les dàlies. (50)
No vull trair qui lluita, qui passa son o fam.*

- a) Quina consideració es dispensa a l'ègloga com a composició poètica?

- b) Quin tipus de poesia es rebutja explícitament en aquests versos? Per quins motius?

- c) Quin tipus de poesia és el que vol practicar el poeta, a partir d'aquests versos i del conjunt del poema?

- d) Quines alternatives troba a aquest tipus de poesia? Per contestar, fixeu-vos en el darrer vers del poema.

4. La ciutat de València ocupa un lloc preeminent en la poesia estellesiana. El *Llibre de meravelles* és, en aquest sentit, un llibre dedicat a la València que va viure el poeta durant la seva joventut, durant la postguerra. Possiblement, el poema «Cant de Vicent» sigui el més sentidament dedicat a la capital valenciana. Contesteu aquestes activitats, tot rellegint-lo:

- a) Quina és la intenció del poeta en escriure aquest poema?

- b) Quina actitud adopta per tal de fer efectiva la seva intenció? Recorre a l'exaltació romàntica o més aviat busca una expressió senzilla? Justifiqueu la vostra resposta a partir de citacions del poema.
- c) Quina vivència de la ciutat té el poeta? Quina relació hi estableix en el poema?
- d) Assenyaleu els versos en què es descriu la situació social de l'època.
- e) Cap al final del poema, el poeta expressa una determinada consciència col·lectiva en relació amb la ciutat de València. Assenyaleu els versos concrets en què té lloc aquesta verbalització i expliqueu en què consisteix, al vostre entendre.
- f) Després de contestar les preguntes anteriors, doneu una justificació del títol del poema.

[El Micalet de València. Foto: Vicent Sanz]

5. Vicent Andrés Estellés inclou en la seva crònica social de la postguerra la figura de la dona, un referent estretament vinculat als dos grans temes que completen el seu món poètic: l'amor i la mort. Llegiu el poema «Dama d'anit, no voldria enutjar-vos» (*La nit, Recomane tenebres*, OC 1; 5 de l'antologia) i, després, resoleu aquestes qüestions:

- a) En el poema, s'identifica la dona que el protagonitza amb la mort. Assenyaleu els versos en què s'expressa aquesta identificació.
- b) A partir del que es diu en el poema, expliqueu com us imagineu l'escena a partir de la qual devia escriure's.
- c) Assenyaleu aquelles paraules i expressions que facin referència als estats d'ànim i a la manera de ser d'aquesta dona que protagonitza el poema.
- d) Ara, assenyaleu els versos en què s'expressen pautes de comportament de la protagonista. Un cop fet això, expliqueu per escrit, amb les vostres pròpies paraules, quines són aquestes pautes de comportament.
- e) En el vers 7 s'expressa el caràcter burgès de la dona que es canta, identificada amb la pròpia mort del poeta. Assenyaleu, del poema, quines característiques poden esmentar-se com a específicament burgeses.
- f) El poema retrata amb nitidesa com eren les relacions matrimonials de la postguerra. Expliqueu-les amb les vostres paraules a partir del que s'hi conta. Específicament, quin paper hi jugava la dona?

6. El to de crònica social de la dona potser s'accentua encara més en el poema «La dona que ven coses, a la nit, a la porta» (*Hotel París, Les Homilies d'Organyà*, OC 6; 15 de l'antologia), en què es fa un recorregut per una varietat de dones il·lustrativa de la realitat femenina dels primers anys cinquanta. Llegiu el poema i feu les activitats que segueixen:

- a) Aclariu el significat d'aquestes paraules:

escurada, agrana, natges, safà, còpules

- b) Caracteritzeu cada una de les dones que apareixen en el poema amb una sola referència a la seva dedicació, situació social o personal, inclinació o costums.
- c) Hi ha algun tipus social de les dones que apareixen en aquest poema que pugui equiparar-se a la dona burgesa que apareix en el poema que es comenta en la pregunta anterior? Assenyaleu-lo si és el cas.
- d) A quins àmbits concrets de la vida social urbana poden vincular-se la majoria de les dones que apareixen en el poema?
- e) En el poema hi ha referències diverses als hàbits sexuals de l'època. Tenint en compte que el poeta pot emprar expressions vagues, assenyaleu els versos en què es parla d'aquests hàbits sexuals.
- f) Aquest poema pertany al llibre *Hotel París*, centrat en la descripció d'un prostíbul. Tenint en compte aquesta dada, i sense oblidar el que ja heu treballat a l'activitat anterior sobre les relacions matrimonials, redacteu un text exposant com s'organitzaven socialment els costums sexuals durant la postguerra i compareu-los amb els de l'època actual. El text ha de tenir tres parts:
 - 1a) Costums sexuals durant la postguerra.
 - 2a) Comparació amb l'actualitat.
 - 3a) Conclusions en relació amb el rol que hi juga la dona.

7. A *Mural del País Valencià*, obra magna que clou la trajectòria creativa d'Estellés, la dona adquireix tota una altra dimensió i el referent femení s'entronca amb la consciència de col·lectivitat popular que vol transmetre el poeta. Llegiu aquest poema pertanyent a «Testament», del Llibre XXVII de *Mural del País Valencià*, cap al final de l'obra:

Oh criatura anònima, oh filla del meu poble!

*A tu et cante, a tu et deixe, com deixarà l'amant
entre les teues cuixes, altre jorn, la sement,
amb un semblant amor i fúria invencible,
les meues fosques síl·labes d'un cant al·lucinat. 5
He vist en tu un futur. Com qui mirava l'aigua,
mire les teues anques, la teua alta sina,
els pèls de l'entreuix, les cames llargues, sòlides,
i contemple la teua mullada cabellera,
els teus ulls ametllats, carnositat d'uns llavis, 10
i les dents formidables de salut i riulla.*

Oh criatura anònima, oh filla del meu poble!

*T'he vist en aquest lloc de la mar on els savis
conjecturen passats i lluites conflictives,
al lloc on naixeria, incipient, València 15
de canyars i moreres, d'argila apegalosa,
i a tu et deixe el meu cant de còlera i tendresa
com qui deixava en l'àmfora un grapat de forment.*

*Deixaré en aquests versos el testimoni clar
de qui ha sentit, en veure't, tot l'amor de la terra,* 20
*l'amor de qui ha cregut i no ha pogut fer més,
i per tu renovella, feroç, el sentiment.*

*Oh filla del meu poble, mare de fills futurs!
Com qui escrivia un nom amb un tros de xarment
a la terra, i la mar s'ho enduia a la nit.* 25

- a) En aquest poema es canta una dona en concret o més aviat se'n canta un arquetipus? Argumenteu el vostre punt de vista.
- b) Definiu les característiques de la dona que es descriu en el poema.
- c) Quin és el paper que, en aquest poema, Estellés atorga a la dona en relació amb la col·lectivitat popular? Assenyaleu els versos en què s'expressa això.
- d) Assenyaleu el vers en què hi ha una figura retòrica al·lusiva a la fertilitat.
- e) En el poema hi ha lèxic corresponent al camp semàntic del sexe. Quin efecte us sembla que crea en relació amb la idea principal del poema?
- f) Intenteu assenyalar algun altre exemple de la història de l'art o la literatura en què aparegui una dona com a heroïna del seu poble.

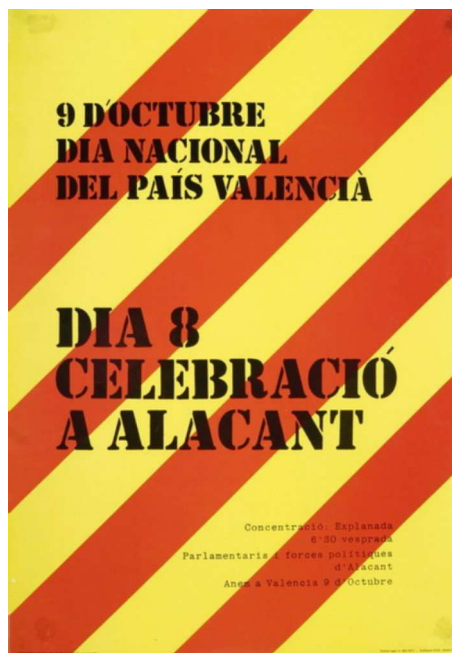
8. A banda d'altres poemes de *Llibre de meravelles*, en què el poeta reproduïx expressions com ara *un entre tants*, que ja es troben en el poema «A Sant Vicent Ferrer», el poema que expressa més vivament el compromís cívic de Vicent Andrés Estellés com a poeta és sens dubte «Assumiràs la veu d'un poble» (*Llibre de meravelles*; 13 de l'antologia). Llegiu-lo detingudament i, després, contesteu aquestes qüestions:

- a) En què consisteix el compromís que el poeta expressa en aquest poema?
- b) En el poema hi ha alguns versos de ressons bíblics, d'un clar to profètic. Assenyaleu-los i expliqueu-ne el significat en relació amb el compromís del poeta.
- c) Tot al llarg del poema hi ha un seguit de mots i expressions que fan referència a l'adversitat en què viu el poble a què pertany el poeta. En concret, expliqueu amb les vostres paraules què volen dir els següents mots en el context del poema:

*la llarga nit del teu poble (vers 15), la pena (vers 19),
un silenci (vers 20), una amarga polseguera (vers 24)*

- d) En els versos 13-17 es formula de manera metafòrica quina és la missió que Estellés s'atorga com a poeta. En què consisteix aquesta missió?
- e) El concepte de *paraula viva* no és exclusiu del poeta de Burjassot. Quin altre poeta, en aquest cas barceloní, l'havia emprat abans?
- f) Els versos 30-35 fan recordar el Pablo Neruda de «La gran alegría». Quina ambició s'expressa en aquests versos en relació amb la pròpia poesia? Què esperen Neruda i Estellés de la seva pròpia poesia, per al futur?

- g) En els versos 36-37 s'exposen els perills que l'actitud de compromís cívic pot comportar per al poeta. Quin sentit té que aquests perills siguin qualificats de banalitats?
- h) En els versos 39-40 s'expressa potser el valor suprem que la poesia estellesiana ha arribat a formular, el qual dóna sentit a tota l'obra poètica de Vicent Andrés Estellés. Expliqueu amb les vostres pròpies paraules en què consisteix aquest valor.
- i) Com s'explica que, un cop presa la decisió d'assumir la veu del seu poble, el poema es clogui amb el vers *camines decididament*? Quin sentit té que es posi a caminar?
- j) Escolteu la versió musicada del poema que va fer Paco Muñoz i valoreu si l'adaptació del text original del cantant respecta o no els conceptes més rellevants, tot argumentant la vostra resposta. Escolteu la cançó a *Música de poetes* (<<http://www.musicadepoetes.cat>>).

[Propaganda valencianista. 1977. antiblavers.info]

9. Un dels exemples més diàfans del compromís cívic adquirit per Vicent Andrés Estellés com a poeta durant el franquisme és el seu poema «aquest any miserable». El context històric en què es va escriure es tracta a l'apartat I. Rellegiu-lo i contesteu:

- a) L'assumpte del poema és la campanya antivalenciana desfermada arran de l'aparició de *Nosaltres, els valencians* i *El País Valencià* de Joan Fuster. Definiu el tema del poema, a triar d'entre les quatre opcions següents. Argumenteu la vostra tria:
- L'exili a altres països.
 - Les misèries del passat.
 - La repressió de la dissidència.
 - L'analfabetisme cultural.
- b) Per quins motius pot considerar-se un compromís per a Vicent Andrés Estellés haver escrit aquest poema? Quina era la seva intenció en escriure'l?
- c) Expliqueu la coherència existent entre el fet d'haver escrit el poema i el contingut del poema «Assumiràs la veu d'un poble».
- d) Esmenteu el cas d'algun exemple actual que vosaltres conegueu de persecució contra escriptors. Si no en coneixeu cap, entreu al web *Human rights watch* <<http://www.hrw.org/>> i feu-hi una cerca a partir del mot *writer*.

10. Com ja s'ha vist en diversos poemes d'exemple, durant el franquisme, Vicent Andrés Estellés adopta una actitud de resistència davant la situació política que es vivia a l'època. Aquesta actitud de resistència connecta directament amb el caràcter col·lectiu que el poeta atorga a la seva veu poètica.

Llegiu a continuació el poema «Cançó de la rosa de paper» (*Taula parada, Balanç de mar*, OC 4), emblemàtic d'aquest plantejament:

CANÇÓ DE LA ROSA DE PAPER

Homenatge a José Martí

*Ella tenia una rosa
una rosa de paper,
d'un paper vell de diari,
d'un diari groc del temps.*

*Ella volia una rosa,
i un dia se la va fer.
Ella tenia una rosa,
una rosa de paper.*

*Passaren hivern i estiu,
la primavera també,
també passà la tardor,
dies de pluja i de vent.*

*I ella tenia la rosa,
una rosa de paper.
Va morir qualsevol dia
i l'enterraren després.*

*Però al carrer on vivia,
però en el poble on visqué,
les mans del poble es passaven
una rosa de paper.*

*I circulava la rosa,
però molt secretament.
I de mà en mà s'hi passaven
una rosa de paper.*

*El poble creia altra volta
i ningú no va saber
què tenia aquella rosa,
una rosa de paper.*

*Fins que un dia d'aquells dies
va manar l'ajuntament
que fos cremada la rosa,
perquè allò ja estava bé.*

*Varen regirar les cases:
la rosa no aparegué.
Va haver interrogatoris;
ningú no en sabia res.*

*Però com una consigna,
circula secretament
de mà en mà, per tot el poble,
una rosa de paper.*

- a) Determineu si es tracta d'un poema de to popular o més aviat culte. Aporteu raons que justifiquin la vostra tria.
- b) El poema va endreçat a José Martí. Esbrineu qui va ser i feu-ne una breu ressenya. Us recomanem fer la cerca d'informació a la Hiperenciclopèdia.
- c) Fixeu-vos en l'estructura del poema. Està dividit en quatre parts de llargària diferent. A continuació, completeu aquesta taula amb el contingut de cada part i la quantitat d'estrofes que li corresponen:

- Contingut de les parts:
 - Les autoritats intenten fer desaparèixer la rosa mitjançant la repressió.
 - Història d'una dona anònima que es fa una rosa de paper i la conserva fins a la mort.
 - La rosa es conserva secretament a mans del poble i assoleix un simbolisme.
 - La rosa circula de mà en mà i esdevé motiu de fe per a la gent.
- Quantitat d'estrofes de les parts:
 - Una estrofa
 - Dues estrofes
 - Tres estrofes
 - Quatre estrofes

<i>Parts del poema</i>	<i>Contingut</i>	<i>Estrofes</i>
Primera		
Segona		
Tercera		
Quarta		

- d) Ara, expliqueu amb les vostres pròpies paraules quina és la història que es narra en el poema.
- e) Definiu, més enllà de l'*argument* que heu descrit en el punt anterior, quin és el *tema* del poema. Per fer-ho, penseu en la relació que hi ha entre el contingut i la significació de José Martí.

11. El caràcter resistencial i subversiu que de vegades adquireix la poesia de Vicent Andrés Estellés té una mostra lapidària al poema «Amb la dignitat amarga dels pobres», concretament al penúltim tercet (versos 64-66). Rellegiu-lo i contesteu aquestes preguntes:

- a) Expliqueu el significat del darrer vers tenint en compte les circumstàncies polítiques del franquisme
- b) Per quina raó aquest darrer vers és en castellà?
- c) Esbrineu el significat col·loquial de la paraula *docte*.

d) Qui pot amagar-se darrere *les veus doctes*?

12. Arran de la lectura del poema «El meu origen t'ho explicaria», ja es comenta el caràcter de comunitat humana que Vicent Andrés Estellés concep com a referent de la identitat personal i nacional. Aquesta mateixa correspondència queda explicitada en «Assumiràs la veu d'un poble». Els dos poemes que hi ha a continuació pertanyen al Llibre XXVI de *Mural del País Valencià*, que porta per títol *Xàtiva*. Us recomanem que en feu l'audició a partir de la web *Música de poetes* (<<http://www.musicadepoetes.cat>>), on trobareu la interpretació que en va fer Ovidi Montllor en la seva cançó «M'aclame a tu»:

XII

*M'aclame a tu, mare de terra sola.
Arrape els teus genolls amb ungles brutes.
Invoque un nom o secreta consigna,
mare de pols, segrestada esperança.*

*Mentre el gran foc o la ferocitat
segueix camins, segueix foscos camins,
m'agafe a tu, os que més estimava
i cante el jorn del matí il·limitat.*

*El clar camí, el pregon idioma
un alfabet fosforescent de pedres,
un alfabet sempre amb la clau al pany,*

*el net destí, la sendera de llum,
sempre, a la nit, il·luminant, enterc,
un bell futur, una augusta contrada!*

XIII

*Seràs el rent que fa pujar el pa,
seràs el solc i seràs la collita,
seràs la fe i la medalla oculta,
seràs l'amor i la ferocitat.*

*Seràs la clau que obre tots els panys,
seràs la llum, la llum il·limitada,
seràs confí on l'aurora comença,
seràs forment, escala il·luminada!*

*Seràs l'ocell i seràs la bandera,
l'himne fecund del retorn de la pàtria,
tros esquinçat de l'emblema que puja.*

*Jo pujaré piament els graons
i en arribar al terme entonaré
el prec dels béns que em retornaves sempre!*

- a) Fent servir eines de cerca a Internet, esbrineu quin simbolisme té la ciutat de Xàtiva en la història valenciana.
- b) A les dues primeres estrofes del poema XII, el poeta apel·la a un referent que l'ha de salvar del *gran foc* i dels *foscos camins*. Quin és aquest referent? Quines característiques té?

- c) Tenint en compte la tercera estrofa del poema XII, quin és l'element bàsic del *clar camí* que ha de menar a *un bell futur*?
- d) En aquesta tercera estrofa hi ha conceptes clau per entendre el món poètic d'Estellés. Què simbolitzen les *pedres*, un mot que apareix adesiara en la seva poesia?
- e) Al poema XIII hi ha tota una sèrie de referents poètics positius. Enumereu-los.
- f) En aquest poema es fa un cant de plenitud. Però, és individual o col·lectiva? Quina plenitud canta?
- g) La *clau que obre tots els panys* és un concepte clau del món poètic estellesià. En què consisteix aquesta clau, segons que s'expressa en aquests poemes?

13. De manera lapidària, la consciència nacional d'Estellés queda explicitada en els versos 46-51 del poema «Amb la dignitat amarga dels pobres»:

- a) A partir dels versos 46-48, aventureu una hipòtesi sobre la manera de pensar de Vicent Andrés Estellés pel que fa a les relacions entre el País Valencià i Catalunya.
- b) En el vers 49, el poeta s'adreça a algú. A qui pot fer referència aquest *vosté*, tenint en compte els dos versos que segueixen?
- c) En aquests versos 50-51, es fa una declaració relacionada amb l'arrelament i la pertinença d'una terra. Aquesta declaració, és afirmativa o negativa? És defensiva o agressiva? Justifiqueu les vostres respostes.

5. «MORT I PAM.» LA MORT EN LA POESIA D'ESTELLÉS

1. La mort és un fenomen vital que travessa de cap a cap la poesia i la vida de Vicent Andrés Estellés. Ell mateix en parla en primera persona. Llegiu aquest text i contesteu les preguntes que hi ha a continuació.

– *M'agradaria començar parlant de la teva vida, de la vida concreta. Tu, que vas néixer a Burjassot, en plena horta valenciana, ¿quins són els records que t'han quedat més gravats d'aquella època?*

– *Em sembla que jo ho he contat en un poema que vam publicar a Mallorca [L'ofici de demà]. Tinc el record de morts familiars, tisanes, aquelles coses. Sobretot tinc el record, a posteriori, de la mort del meu avi, que van matar a la boca d'un forn on treballava de forner. Jo sabia que cada any es feia una missa per l'avi, especialment hi anaven les dones de la meua casa, els homes no hi anaven mai, en fi, però freqüentment ploraven molt i parlaven del meu avi. Jo mai no vaig saber que, al meu avi, l'havien matat a la boca d'un forn. Anys després, era una nosa que gravitava damunt meu; tant, que vaig consultar en una hemeroteca la nota del meu avi. I em vaig assabentar, aleshores, amb estupor, que, al meu avi, l'havia matat el seu germanastre a la boca d'un forn, per un plet d'herència.*

Montserrat Roig, *Retrats i personatges*

- a) Com va viure la presència de la mort durant la seva infantesa?

- b) Quina empremta va deixar aquesta vivència en la seva personalitat, al cap del temps?
- c) Reflexioneu sobre la vivència de la mort ara i en el passat. Redacteu un text d'unes 150 paraules en què expliqueu les diferències principals entre la vivència de la mort en el nostre temps i en el passat, tal com ho veieu des del vostre punt de vista, tot partint del text llegit. Es tracta d'un text argumentatiu; tingueu en compte que respongui a l'estructura pròpia d'aquesta tipologia de textos.

2. Segurament, un dels poemes de Vicent Andrés Estellés més colpidor pel cant que fa de la mort és «Cançó de bressol» (3). Rellegiu-lo i contesteu:

[*Recomane tenebres*,
primer volum de les obres completes
(1972)]

fet coetani de la vida de l'autor pot relacionar-se directament? Com cal interpretar aquesta coincidència?

- a) En forma de què és presentada la mort en aquest poema?
- b) Des del punt de vista de l'expressivitat literària, com s'anomena aquest recurs retòric?
- c) En quin àmbit de la vida se situa el tractament d'aquest tema en el poema?
- d) Quina visió de la vida expressa la presentació de la mort en aquests termes?
- e) Assenyaleu els versos en què s'expressa aquesta concepció.
- f) Per quina raó la paraula mort hi apareix en majúscula? Esmenteu-ne almenys dues de possibles.

g) «Cançó de bressol» és un text pertanyent al llibre *La nit*, escrit entre 1953 i 1956. Amb quin

3. Un altre poema al voltant de la mort és «És així, si us plau» (4). Torneu a llegir-lo i resoleu aquestes qüestions:

- a) En quin àmbit de la vida és presentada ara la mort? Quins elements del poema permeten pensar-ho així?
- b) A partir de la presentació que se'n fa en el poema, feu una breu descripció de la mort tal com vosaltres us la imagineu.
- c) Quines sensacions us suggereix el soroll que fa la mort quan porta socs? Justifiqueu la vostra resposta.
- d) Com pot interpretar-se el fet que, al final del poema, la Mort no diu qui és i ja se sent el soroll dels socs?
- e) Doneu una interpretació del títol del poema a partir del seu contingut.

4. En el poema «Dama d'anit, no voldria enutjar-vos» (5), Estellés torna a referir-s'hi en els termes *la meua mort* i la identifica amb una dona. Rellegiu el poema i contesteu:

- a) Quins atributs té la mort en aquest poema? Assenyaleu-los.
- b) Expliqueu què vol dir el poeta en els versos 24 i 25.
- c) Què tenen en comú aquest poema i la «Cançó de bressol» pel que fa a la concepció que s'hi expressa de la mort? Expliqueu-ho.
- d) Una diferència d'aquest poema respecte de «Cançó de bressol» i «És així, si us plau» és que, aquí, la paraula *mort* apareix en minúscula. Expliqueu, al vostre parer, per quins motius.
- e) Quina relació s'estableix en el poema entre mort i matrimoni?

5. Al llarg de la seva trajectòria literària, Vicent Andrés Estellés ha tractat a bastament el tema de la mort des de diversos punts de vista. En el poema que tractareu ara, pertanyent a *Llibre d'exilis (Les pedres de l'àmfora, OC 2)*, el poeta fa el que podria considerar-se una crònica social de la mort:

*Ascensors funerals, mudes caixes metàl·liques,
mudes caixes de fusta, amb espills allargats,
pugen i baixen, puguen i tornen a baixar
per la nit, pel matí, per la tarda, incansables;
pugen verticalment, baixen verticalment* 5
*homes i dones, éssers. Treballen ascensors
mudament funerals, tristes caixes metàl·liques,
tristes caixes de fusta, amb uns espills llarguíssims.
Hi ha naixença, hi ha mort, hi ha l'espera, el fracàs.
Hi ha els ascensors que puguen, indiferents, i baixen.* 10
*Hi ha les missions ocultes, hi ha màquines, consignes.
Hi ha persones que moren, hi ha persones que naixen,
hi ha pròsperes indústries que aprofiten residus
de taronja, de soles de sabata, excrements,
una silenciosa laboriositat,* 15
*hi ha els ascensors que puguen i baixen, funerals,
amb un taüt dempeus entre quatre homes tristos.*

- a) Quin paper s'atorga als ascensors en relació amb la mort?
- b) Relacioneu el moviment maquinal dels ascensors amb el cicle vital expressat en el vers 9. Quin paral·lelisme s'hi pot establir, en aquesta relació?
- c) Quina relació hi pot haver entre les indústries que s'esmenten en el poema i la mort?
- d) Assenyaleu els versos on apareix la imatge poètica de la mort en el seu vessant de ritual social de l'època.
- e) Assenyaleu, en el poema, aquelles paraules que contribueixen a configurar-ne el to general.
- f) Ara definiu aquest to general del poema en una frase, a partir de les paraules assenyalades en el punt anterior.

6. Inevitablement, Estellés tracta el tema de la mort vinculat a la figura d'Ausiàs March. En el poema «Ací» (11), ens ofereix l'expressió de la seva vivència personal de la petja que el poeta medieval va deixar a la ciutat de València. Rellegiu el poema tot assenyalant aquells versos en què es parla directament de la mort i responeu aquestes qüestions:

- a) La mort d'Ausiàs March hi és tractada com un fet transcendental o més aviat com un fet rutinari, corrent? Justifiqueu la vostra resposta a partir de la citació de versos concrets del poema.
- b) Hi ha un passatge declaradament macabre en el poema relacionat amb la mort. Indiqueu-lo.
- c) Quina visió de la mort comunica aquest passatge?
- d) En general, la visió de la mort que comunica el poema pot considerar-se cristiana o més aviat es tracta d'una visió subversiva? Justifiqueu la vostra resposta.

7. Un altre vessant en el tractament de la mort és la seva relació amb la guerra i la postguerra. Llegiu a continuació el poema «La mort invicta» (*Llibre de meravelles*) i realitzeu les activitats que hi ha després:

LA MORT INVICTA

<i>TRONTOLLAVEN els trens, els miserables trens, creuant tota la nit, plens de morts, d'ofegats, amb aquell llum groguenc en totes les finestres, un estrèpit de ferros, els trens perden llistons; els miserables trens que creuaven la nit,</i>	5
<i>les llomes de la guerra blavoses amb la lluna, tots els morts de la guerra desenterrats, desfets, el ventre petulant de la recent casada entre tanta misèria, entre tant d'estupor, el melic graciós, el ventre de sis mesos,</i>	10
<i>tots els morts de la guerra, tots els morts de la terra, els miserables trens que duïen els ferits, els miserables trens que creuaven la nit amb un cruixir de ferros i un cruixir de llistons, benes plenes de sang, aquells pèls plens de sang,</i>	15
<i>tota la nit rodava el miserable tren amb tots els llums encesos, sense oli en les rodes, mudes llomes blavoses sota tota la lluna, el ventre de sis mesos, la fam, la por, l'espant. Un silenci, una pols, l'amarga polseguera.</i>	20
<i>Tornaven els cadàvers amb els ossos podrits. Duïen les espardenyes esventrades, la sang en qualls secs, unes mosques, unes mosques grossíssimes.</i>	

- a) Expliqueu el significat del títol en relació amb el tema de la guerra.
- b) Com en el poema «Ascensors funerals, mudes caixes metàl·liques» de l'activitat 5, aquí també la mort es relaciona amb una màquina. Indiqueu les característiques que en descriu el poema.

- c) Aquí la representació de la mort adquireix una truculència tètrica. Assenyaleu els versos en què es produeix aquest efecte.
- d) El poeta introdueix un contrapunt poètic a tanta truculència. Indiqueu-lo.
- e) Què representa aquest contrapunt en relació amb les morts causades per la guerra?
- f) Fixeu-vos que, en aquest poema, hi ha algunes paraules i expressions que apareixen exactament reproduïdes en el poema «Assumiràs la veu d'un poble», del mateix *Llibre de meravelles*. Assenyaleu-les i indiqueu-ne el significat.
8. El tema de la mort causada quan la guerra i la postguerra adquireix un protagonisme especial en *Ofici permanent a la memòria de Joan B. Peset, que fou afusellat a Paterna el 24 de maig de 1941*. Llegiu-ne aquest fragment, en què el poeta pren la veu de la víctima i canta la seva pròpia mort:

VI

24 DE MAIG DE 1941	<i>un dia jo no sé quin arribaràs oh Mort per mi i no serà necessari que llegesques el meu nom</i>	
	<i>sabràs qui sóc i on sóc i em llevaré prestament i sortiré amb tu al passadís el gran fred de la matinada</i>	5
	<i>darrerament m'acomiaré dels meus companys amb la mirada i et seguiré i passaré els tràmits sense dir res pujaré al camió i em duràs al lloc</i>	10 15
	<i>no m'hauran d'embenar els ulls hauré d'escoltar els ferros dels fusells les descàrregues Mort oh Mort</i>	20
	<i>jo no vull la mort vull la vida que podrà ser útil encara muller fills germans adéu i tu ciutat</i>	25
	<i>ciutat que oblides massa fàcilment i hauràs de porgar les teues culpes adéu godella</i>	30
	<i>ermita de sant salvador comes lleugeres de la tarara</i>	

- a) Qualifiqueu l'actitud de la víctima davant la certesa del seu assassinat a partir de la citació de versos concrets del poema.
- b) De qui i de què s'acomiada la víctima en el moment de la seva mort? Feu-ne la llista i aclariu-ne el significat.
- c) Expliqueu de quina manera el poema reproduïx l'agonia de la víctima després de l'afusellament.
- d) La darrera paraula del poema és *fills*. Expliqueu-ne la significació. Una pista interessant en aquest sentit la trobareu en el poema «Oh criatura anònima, oh filla del meu poble!», també pertanyent a *Mural del País Valencià* i treballat anteriorment en aquest mateix apartat dedicat a la temàtica.
- e) Quines diferències poden constatar-se pel que fa al tractament de la mort, entre aquest poema i «La mort invicta»?

9. En diversos poemes de l'antologia, hi apareixen versos que tracten puntualment el tema de la mort, bé parlant-ne directament i oferint-ne imatges poètiques, bé fent-ho de manera indirecta en tractar aspectes que es relacionen amb la idea de la mort. A continuació teniu els poemes en què apareixen aquestes referències puntuals. Transcriviu-ne els versos i relacioneu-los amb alguna de les idees que hi ha a continuació, tenint en compte que es poden repetir en citacions de poemes diferents:

- Poemes:
 - «Ègloga I»
 - «A Sant Vicent Ferrer»
 - «No escric èglogues»
 - «Testament mural»
 - «He vist un plat dels d'obra, de Manises»
 - «La dona que ven coses, a la nit, a la porta»
 - «El meu origen t'ho explicaria»
 - «em permetreu, encara, un orgull personal»
- Idees sobre la mort:
 - Dol
 - Imatge de la mort
 - Agonia
 - Tristesa
 - Culte a la mort
 - Pèrdua
 - Mort col·lectiva

10. L'elaboració que Vicent Andrés Estellés fa del tema de la mort al llarg de la seva trajectòria literària, més enllà de les primeres formulacions al llibre *La nit*, escrit a mitjan anys cinquanta, de la crònica social i històrica relacionada amb la guerra, ateny una dimensió individual en què el poeta parla sobre la seva pròpia mort, tal com fa en el poema «Dama d'anit, no voldria enutjar-vos». Llegiu a continuació aquest poema pertanyent a *El gran foc dels garbons (Recomane tenebres, OC 1)* i, després, realitzeu les activitats proposades:

*Em posareu entre les mans la creu
o aquell rosari humil, suat, gastat,
d'aquelles hores de tristesa i por,
i ja ninguna amenitat. Després*

*tancareu el taüt. No vull que em vegem.
A l'hora justa vull que a Burjassot,
a la parròquia on em batejaren,
toquen a mort. M'agradaria, encara,*

*que alguna dona del meu poble isqués
al carrer, inquirint: «¿Que qui s'ha mort?»
i que li donen una breu notícia:*

*«És el fill del forner, que feia versos.»
Més cultament encara: «El nét major
de Nadalet». Poseu-me les ulleres.*

- a) De què parla exactament el poema?
- b) Quines coses troba imprescindibles per emportar-se a la tomba? Per què?
- c) Quins són els seus darrers desigs, un cop mort?
- d) Què li agradaria, en realitat? Per quins motius?

11. Seguint el procés de la mort, el poeta imagina en el següent poema, titulat «Quan em deixen al cementiri i tots se n'hagen anat» (*La clau que obri tots els panys*), el que li ha de passar després de la defunció i l'enterrament:

**QUAN EM DEIXEN AL CEMENTERI
I TOTS SE N'HAGEN ANAT**

A Joan Triadú

*Hi haurà més soledat aleshores encara,
car tots se n'aniran a fer les seues coses,
i jo em trobaré sol definitivament,
impossibilitat, completament inermes.
On seran els amics? Jo sentiré el desig
de plorar, i diré —potser— «Mare...» en veu baixa.
El record dels amics, del llum damunt la taula,
el conyac, les converses que mai no s'acabaven,
el crepuscle polsós que puja a les finestres
encenent aquell llum d'aigua dels quatre grans;
els records i el desig pueril de plorar.
On seran els amics? I jo els recordaré,*

*cadascú pel seu nom i per les seues coses,
mentre vinga la nit, aquella nit primera
de mort al cementeri, de mort sense remei.
Quan arribe la nit ¿m'hauré mort ja del tot?
(Perdoneu la insistència: seré lliure aleshores?)*

- a) Quina és la sensació que predomina en el moment de l'enterrament?
- b) Quina és la màxima preocupació del poeta, un cop enterrat?
- c) Quins són els sentiments que diu que experimentarà?
- d) El final del poema rebla el clau de la irrealitat del seu contingut. Expliqueu com s'aconsegueix aquest efecte.
- e) El darrer vers planteja una qüestió fonamental en la manera d'entendre el món de la civilització occidental: el més enllà de la mort. Això no obstant, Estellés subverteix aquesta qüestió. Expliqueu com ho fa.
- f) Reflexioneu sobre aquesta darrera interrogació del poema i intenteu donar-hi resposta. Amb aquesta finalitat, redacteu un text argumentatiu d'unes 110 paraules en què exposeu el vostre punt de vista sobre la qüestió.

12. D'aquesta manera, Estellés assoleix una representació familiar de la mort, tal com s'esdevé en el poema «Vindrà la mort i jo no seré al llit» (*Pedres de foc. Cant temporal*, OC 5; 21 de l'antologia). Llegiu-lo i contesteu:

- a) En aquest poema, Estellés fa servir el mateix recurs estilístic que a «Cançó de bressol», la personificació, si bé aquí la mort és presentada amb unes altres característiques. Descriviu com us imagineu la mort que apareix en aquest poema.
- b) Especifiqueu quins elements corresponen a un enterrament a l'ús.
- c) Especifiqueu quins elements són irrealmentals.
- d) Cap al final del poema, hi ha un sarcasme. Citeu-ne els versos i expliqueu per què és així.
- e) Quin efecte produeix aquest sarcasme sobre la idea de la mort, tenint en compte la diferència de representació que n'hi ha entre aquest poema i «És així, si us plau»?

13. Una altra representació familiar de la mort, en aquest cas lligada estretament a la vida quotidiana, la trobem en el tercet final del poema «Amb la dignitat amarga dels pobres» (22). Després de llegir-lo atentament, responeu aquestes qüestions:

- a) Per quins motius pot afirmar-se que es tracta d'una representació familiar de la mort?
- b) Quina rellevància tenen els elements domèstics que apareixen en el tercet en relació amb la mort?
- c) El darrer vers resulta especialment il·lustratiu pel que fa a la concepció que Estellés tenia de la mort i que també apareix en poemes anteriors. Expliqueu com s'expressa aquesta concepció en aquest vers.

14. El tercet dels versos 55-57 d'aquest mateix poema «Amb la dignitat amarga dels pobres», també fa una referència especialment sarcàstica a la mort:

- a) Expliqueu en què consisteix el sarcasme.
- b) Expliqueu què té en comú aquest tercet amb el poema «Quan em deixen al cementeri i tots se n'hagen anat».

15. Hi ha alguns poemes, com ara «Vacances obligatòries» (*L'ofici de demà. La lluna de colors*, OC 9) en què, fent servir el mateix procediment estilístic, Vicent Andrés Estellés assoleix un efecte totalment banalitzador de la mort, contigu a l'efecte familiaritzant ja apuntat. Llegiu-lo a continuació i, després, feu les activitats que es proposen:

VACANCES OBLIGATÒRIES

*I després hi ha aquells morts que arribaren primer
i tenen els bons llocs, tots els seients de vímet,
i tenen balancins, tenen l'aigua corrent,
i tenen amistats, de taula a taula es parlen,
tenen un transistor damunt la seua taula 5
i parlen d'excursions –demà anem a tal font,
torrarem les xulletes i ens farem l'all-i-oli,
a València estan ara a trenta-vuit i mig,
quina calor hi deu fer, en canvi ací, ja veu,
juguem al set i mig o juguem al xamelo 10
–i mirem de reüll, malignament, als morts
que acaben d'arribar, que no saben què fer
i somriuen, estúpids, van d'una banda a l'altra,
no són morts coneguts, no tenen coneixences,
les mans a les butxaques, tot el dia avorrits, 15
si poguessen tornaven a la vida –i no poden,
van d'una banda a l'altra, callen els morts antics
si veuen que s'acosten– és com un balneari
on es va a estiuajar per primera vegada,
la mort és una «fonda», una «fonda» entre els pins, 20
i un riu prop, a dos mil set-cents metres d'altura.
«Jo he vingut per la dona, que té sempre bronquitis».
«Vinc pel meu fill, que no té ganes de menjar».
I hi ha un mort, sempre, que no sap per què ha vingut
i ningú no li ho explica, i li diuen que espere, 25
i es fan les tres i mitja i encara no ha dinat
i se'n va pels afores, amb un sol de Maria
Santíssima, vestit de cap a peus de negre,
amb aquelles sabates que li venien grans,
juga amb una pedreta pegant-li cops de peu, 30
mentrestant tots els altres dormen en els seus llits,
eructen i procuren no fer-ho per tal de no
tallar la digestió: podria ser mortal;
en el millor dels casos suscita una colitis.*

- a) Quina situació de la vida real s'estràfa en aquest poema?
- b) Assenyaleu els elements de la vida quotidiana amb què es retrata la vida dels *morts* que gaudeixen d'aquestes *vacances obligatòries*.

- c) Com és definida la mort, en el poema? Assenyaleu-ne els versos.
- d) Expliqueu els sentit del títol del poema.
- e) Expliqueu el sarcasme més acusat que conté el poema.

16. En altres poemes sobre la mort, Vicent Andrés Estellés acara aquesta qüestió vital amb la sexualitat amb la mateixa intenció sarcàstica. «Es va morir a la primera, i tots» (*El gran foc dels garbons. Recomane tenebres*, OC 1) és un bon exemple d'aquesta poètica desmitificadora. Llegiu-lo i, després, responeu les preguntes:

*Es va morir a la primera, i tots
deien si hauria mort altres vegades,
de tan rebé com va morir, com si
ho tingués assajat, cara a l'espill,*

*com els actors i com els oradors,
que verifiquen o constaten certes
actituds. Va morir a la primera,
i ho féu sense falta-li cap detall,*

5

*amb tota dignitat iconogràfica.
Interrogada sobre antecedents,
l'esposa no pogué aduir-ne massa,*

10

*com no fos aquell dia, ja llunyà,
que en culminar un coït tingué un pantaix
i tardà en recobrar-se tres quarts d'hora.*

- a) Fixeu-vos en el to periodístic de part del poema. Assenyaleu els versos en què és més evident aquest to.
- b) Com s'aconsegueix l'efecte sarcàstic, ja en el primer quartet del poema? Expliqueu-ho.
- c) Quina explicació es dóna en el poema a una defunció tan *correcta*?
- d) Quina transcendència es dóna al fet de la mort, en aquest poema?
- e) Al vostre entendre, quina connexió existeix entre la mort i el sexe? Argumenteu breument la vostra opinió.

17. La intenció desmitificadora pot assolir la transgressió pura i simple. Observeu-ho en aquest breu poema d'*Epitafis* (*Les pedres de l'àmfora*, OC 2):

*t'havies mort de gust moltíssimes vegades
després sempre tornaves a morir-te de gust
ara insensata t'has mort en caure per l'escala*

- a) A quina *mort* es fa referència en els dos primers versos?
- b) Quin to predomina en el tercet, sobretot a partir de l'expressió *morir-se de gust*?
- c) En què consisteix la banalització de la mort que s'expressa en aquest *epitafi*?

6. «NO HI HAVIA A VALÈNCIA DOS AMANTS COM NOSALTRES.» AMOR I EROTISME

1. L'amor és el tema per excel·lència de la poesia de Vicent Andrés Estellés. Com podreu comprovar, posa en pràctica una expressió poètica amorosa del tot original en el panorama literari català del seu temps, pel que té d'explícita. Ell mateix en parla en aquest fragment que hi ha a continuació. Llegiu-lo i contesteu les qüestions que hi ha tot seguit:

– [...] *No puc dissimular que m'agrada moltíssim la teva poesia, no em puc estar de dir-ho. Recordo que una cosa que em va impressionar molt, va ser això, aquest amor a la vida, a la vida terrenal, a la naturalesa, al sexe, al plaer, que costa molt de trobar en la tradició d'aquí...*

–*Possiblement això em ve del món de l'horta, dels camps de blat, etcètera, on es parla de sexe normalment, sense donar-li cap doble sentit, es parla, tu. I jo, modestament, he de parlar de tot, del món com és.*

–*Parlant d'això de l'amor... Tu, físicament, tens aquesta figura més aviat tímida i, en canvi, els teus llibres i els teus poemes són pletòrics de sexe; un devessall de passions. Per tu l'amor què és: platònic o sexual?*

–*Sexual. A vegades, quan la cosa va mal, es converteix en platònica...*

Montserrat Roig, *Retrats i personatges*

- a) Quin és l'origen que Estellés parli obertament de sexe en els seus poemes?
- b) Quin contrast apunta l'entrevistadora entre el poeta i la seva poesia en relació amb la temàtica amorosa?
- c) Expliqueu la relació existent entre l'expressió *amor platònic* i la concepció del món del filòsof grec Plató.
- d) Expliqueu el sentit de la darrera frase pel que fa a la relació amorosa.
- e) L'entrevistadora planteja una disjuntiva sobre la manera d'entendre l'amor, a la qual el poeta respon amb contundència. Expliqueu en quina mesura esteu d'acord amb aquesta disjuntiva entre amor platònic o sexual i quina és la vostra concepció personal de l'amor.

2. D'amor n'hi ha de molts tipus, i de maneres de tractar-lo literàriament, també. Estellés és un mestre en el tractament poètic del referent amorós femení i de la sensualitat que li associa. Llegiu el poema «Criatura en dissabte» (*Ciutat a cau d'orella. Les Homilies d'Organyà*, OC 6; 1 de l'antologia), i feu aquestes activitats:

- a) Què o qui canta el poeta en aquest poema?
- b) Analitzeu el poema i assenyalau els versos en què es descriuen els atributs del subjecte al qual es canta, per exemple: *puríssima* (vers 1).
- c) Amb les vostres paraules, feu una descripció del subjecte cantat a partir dels seus atributs.

- d)** Amb quins elements naturals s'associa el subjecte cantat? Amb quin concepte abstracte poden relacionar-se aquests elements naturals, és a dir, què simbolitzen?
- e)** Al llarg del poema es repeteix l'expressió *ets el potser* i semblants (versos 12 , 29, 37, 50, 51), adreçada al subjecte cantat. Expliqueu-ne el sentit.
- f)** En el poema hi ha dues referències a Déu que poden fer pensar en un cert component religiós del poema. Expliqueu la presència de Déu en el poema a partir de l'expressió en què apareix.
- g)** Més en concret, quina relació hi ha entre Déu i l'amor, en aquest poema?
- h)** Finalment, expliqueu el sentit del títol del poema a partir de l'anàlisi que heu fet del seu contingut.
- 3.** Hi ha un cert paral·lelisme temàtic entre «Criatura en dissabte» i «m'he estimat molt la vida» (18 de l'antologia). Analitzeu aquest segon poema fixant-vos en aquesta semblança i contesteu:
- a)** En quins versos concrets s'evoca el mateix subjecte poètic que a «Criatura en dissabte»?
- b)** Quins altres versos fan referència al tema amorós? Assenyaleu-los
- c)** A més de l'evocació de l'amor, en aquest poema hi ha algunes referències clarament eròtiques; algunes, expressades metafòricament i altres, més explícites. Indiqueu-les tot classificant-les entre metafòriques i explícites.
- 4.** «Amb la dignitat amarga dels pobres» inclou uns quants tercets amb el mateix sensualisme que heu vist en els poemes de les activitats anteriors. Contesteu-ne aquestes qüestions:
- a)** Versos 1-3. Amb quin element natural es relaciona l'acte amorós? Expliqueu-ne la relació a partir del que es diu en el tercet.
- b)** Versos 16-18. Imagineu-vos la situació que s'evoca en el tercet i expliqueu-la amb les vostres paraules.
- c)** Versos 37-39. De quin referent eròtic es parla en aquest tercet? Quin desig expressa el poeta en relació amb aquest referent?
- d)** Versos 61-63. Quins elements sensuals hi apareixen? Quina és la recomanació del poeta en relació amb aquests elements?
- 5.** L'ègloga és una composició poètica característica de la temàtica amorosa. A «Ègloga I», Vicent Andrés Estellés reproduïx aquesta temàtica mitjançant l'estructura dialogada pròpia del gènere:
- a)** Els noms dels personatges que apareixen en el poema tenen una llarga tradició literària. Cerqueu-los a la Viquipèdia i esbrineu quins altres personatges els havien portat abans. Assenyaleu també la relació que tenen amb la temàtica amorosa
- b)** Resumiu amb les vostres pròpies paraules la història personal que Galatea conta en el poema.

- c) Quin és l'estat d'ànim de Melibea després de la seva relació amorosa? Assenyaleu els versos en què en parla.
- d) Assenyaleu els versos en què la sensualitat hi és expressada d'una manera més explícita. De quin referent es parla en aquests versos?
- e) Fixeu-vos en el nombre creixent de vels que van apareixent al llarg del poema, fins al darrer en què se'n suggereix la crema. Cerqueu el significat exacte que, de la paraula *vel*, s'escau en aquest poema i doneu una explicació del seu simbolisme en relació amb les històries que s'hi contenen.
6. «No escric èglogues» és un poema que té una significació especial en el conjunt de la poesia amorosa de Vicent Andrés Estellés. Rellegiu-lo amb cura, parant atenció al component amorós, i feu aquestes activitats:
- a) El poeta s'adreça a un personatge femení. Quina relació existeix entre ells, segons el poema?
- b) Fixeu-vos en aquest personatge femení. Assenyaleu els versos que en parlen i, després, feu-ne una descripció amb les vostres pròpies paraules.
- c) Des del punt de vista amorós, de quin tipus de dona es tracta?
- d) Per quines raons el poeta fa explícit, al final del poema, l'abandonament del gènere de l'ègloga per tractar temes amorosos?
7. «No escric èglogues» és un poema amb uns referents literaris de consideració per entendre la poètica amatòria de Vicent Andrés Estellés: Jaufre Rudel, Ausiàs March i Francisco de la Torre:
- a) El tema amorós apareix formulat en la citació de Jaufre Rudel que encapçala el poema. Cerqueu informació sobre aquest trobador i formuleu una interpretació de la relació existent entre el tema del poema i aquesta citació.
- b) Cerqueu informació sobre Francisco de la Torre i concreteu quin tipus de poesia amorosa escrivia.
- c) A partir d'aquesta informació, feu una interpretació de la seva aparició a «No escric èglogues» tenint en compte que hi apareix en forma de cadàver.
- d) Concreteu la concepció de l'amor que Ausiàs March mostra en la seva poesia.
- e) Ara formuleu una explicació perquè, al final de «No escric èglogues», Ausiàs March hi aparegui despertant-se en la seva tomba.
8. En el poema «Demà serà una cançó» apareix un element diferent respecte dels poemes de les activitats anteriors, ja que l'expressió amatòria hi adquireix un altre caire:
- a) Assenyaleu els versos de tema amorós i expliqueu amb les vostres paraules què s'hi explica.
- b) Quin paral·lelisme poètic pot establir-se entre la imatge de *tota València en flames la nit de Sant Josep* i els versos de tema amorós?

- c) Quin és l'element diferencial, pel que fa al tractament del tema amorós entre aquest poema i «No escric èglogues»?

9. Sense dubte, el poema emblemàtic per antonomàsia de la temàtica amorosa estellesiana és «Els amants» (*Llibre de meravelles*, 9 de l'antologia), en què es mostra la concepció personal que tenia el poeta de l'amor. Llegiu-lo i feu aquestes activitats:

- a) Quina concepció de l'amor presenta Estellés en aquest poema? Feu-ne una breu exposició tot fent referència als versos en què s'expressa.

- b) Estellés contraposa la seva concepció de l'amor a la d'altres poetes. Busqueu informació sobre la concepció amorosa d'aquests altres poetes, o bé obres seves, i feu-ne una glossa breu.

[El poeta i la seva dona Isabel en l'època que van conèixer-se.
Foto: Carmina Andrés]

- c) Feu una valoració de la citació inicial en atenció a la concepció estellesiana de l'amor que apareix en el poema.

- d) Dins d'aquesta concepció estellesiana de l'amor, hi ha elements temàtics que el poeta pren d'Ausiàs March. Es tracta del tema del *pus extrem amador* en què el poeta es presenta com el millor amant. En quins versos del poema es manifesta aquest tema?

10. *Llibre de meravelles* és el poemari en què es fixa d'una manera més contundent la poètica amatòria de Vicent Andrés Estellés. El poema «Testament mural» evoca les vivències i pràctiques amoroses de quan el poeta era jove, en el marc de la societat de l'època. Llegiu-lo i, després, resoleu aquestes qüestions:

- a) De què parla el poema? Feu-ne una síntesi.

- b) La vivència amorosa que s'explica en el poema pot considerar-se plaent? Raoneu la vostra resposta a partir de citacions de versos del poema.

- c) En el poema es dona entrada a elements que, tal com afirma Montserrat Roig en el text de la pregunta 1 d'aquest apartat, configuren una poètica que *costa molt de trobar en la tradició d'aquí*. Quins són aquests elements? Esmenteu-los tot fent referència als versos del poema en què apareixen.

- d) Raoneu el sentit del títol del poema a partir del contingut i de l'anàlisi que n'heu fet

11. En els poemes de *Llibre de meravelles* queda reflectida l'experiència amorosa del temps de la postguerra. Vicent Andrés Estellés s'hi refereix expressament en aquest poema:

PER EXEMPLE

E entre aquests dos estats és tot lo poble
e jo confés ésser d'aquest nombre.

AUSIÀS MARCH.

*ELS anys de la postguerra foren uns anys amargs,
com no ho foren abans els tres anys de la guerra,
per a tu, per a mi, per a tants com nosaltres,
per als mateixos hòmens que varen fer la guerra.*

La postguerra era sorda, era amarga i feroç. 5
*No demanava còleres, demanava cauteles,
i demanava pa, medicines, amor.*

*Anys de cauteles, de precaucions i tactes,
de pactes clandestins, conformitats cruels.*

Ens digueren, un dia: La guerra s'ha acabat. 10
*I botàrem els marges i arrencàrem les canyes
i ballàrem alegres damunt tota la vida.*

Acabada la guerra, fou allò la postguerra.

S'apagaren els riures estellats en els llavis.

I sobre els ulls caigueren teranyines de dol. 15
S'anunciaven els pits, punyents, sota les teles.

Un bult d'amor creixia, tenaç, a l'entrecreix.

*Eren temps de postguerra. S'imposava l'amor;
brutalment s'imposava sobre fam i cauteles.*

I fou un amor trist, l'amor brut, esgarrat. 20
*Un sentiment, no obstant, redimí la vilesa
que vàrem perpetrar, innocents i cruels,
plens ja de cap a peus d'obscenitat i fang.*

Res, ja, tenia objecte. La guerra, la postguerra...

¿I qui sap, al remat? Sols ens calia viure. 25
*I després de palpar-nos feroçment, brutalment,
arribàvem a casa i dúiem les mans buides,
i encara ens mirem ara les mans buides a voltes,
i ara sentim l'espant que llavors no sentíem*

i plorem per aquella puresa que no fou, 30
*per aquella puresa que mai no hem pogut viure,
que no hem pogut tastar en cap de banda, mai.*

- a) El poeta apunta un contrast entre les característiques de la vida pública de l'època i la vitalitat amorosa de la joventut. Expliqueu aquesta contraposició a partir de la citació de versos del poema.
- b) Com diu el poeta que fou l'experiència amorosa d'aquella època? Per què?
- c) Per quines raons, en els versos finals del poema, el poeta considera que la seva experiència amorosa no va ser pura? Què vol dir exactament amb aquestes paraules?

12. El poema «La dona que ven coses a la nit, a la porta» presenta el vessant declaradament impúdic de l'amor durant la postguerra. Rellegiu-lo i contesteu:

- a) Quins dos casos dels que enumera Estellés en el poema eren considerats declaradament immorals a l'època? Indiqueu-ne els versos.
- b) Quin altre cas representa un desig sexual ben vist? Per què?
- c) El poema presenta elements sexuals explícits. Assenyaleu-los.

- d) Quin punt de vista, moralment parlant, adopta el poeta en aquest poema respecte dels casos que enumera? Per què ?

13. Un altre vessant important de la poesia de tema amorós de Vicent Andrés Estellés està constituït pels poemes dedicats a la seva dona Isabel, en els quals l'amor pren una altra orientació diferent a la vista fins aquí. Així es manifesta en poemes com «Ací». Rellegiu el poema i contesteu aquestes preguntes:

- a) Quin costum juvenil recorda Estellés en aquest poema?
- b) Cap al final del poema, hi ha una contraposició clara entre l'evocació d'Ausiàs March i la dona del poeta. Expliqueu-la.
- c) Què representa la dona del poeta en contraposició al que representa l'evocació d'Ausiàs March? Justifiqueu la vostra resposta.
- d) Què representa la referència al fet que el poeta i la seva dona van agafats de la mà? Expliqueu-ho tot citant els versos en què se'n parla.

14. «He aixecat mentre escrivia, el cap» (*Sonata d'Isabel. Sonata d'Isabel*, OC 9; 24 de l'antologia), és un poema paradigmàtic de l'amor del poeta per la seva dona, que aquí centra l'interès creatiu. Llegeu-lo i, després, contesteu:

[Vicent i Isabel a les sitges de Burjassot poc després de casats.
Foto: Carmina Andrés]

- a) Quin és el motiu arran del qual s'escriu el poema?
- b) Com recorda que era Isabel en la seva joventut? Contesteu citant els versos corresponents.
- c) De quina manera, segons el poeta, va influir Isabel en el seu marit al llarg del temps? Expliqueu-ho tot tenint present la trajectòria vital de Vicent Andrés Estellés.
- d) El poeta defineix l'amor que l'uneix a Isabel amb una sèrie de metàfores. Citeu-les
- e) En aquest poema, com en tants altres, hi apareix el *gesmil* (gessamí). Penseu quin valor simbòlic té en relació amb el tema del poema.
- f) Quina relació s'estableix, al final del poema, entre el *gesmil* i el nom de la destinatària del poema?

g) Com definiríeu el tipus d'amor que apareix en aquest poema? Raoneu la vostra resposta.

15. El poema «em permetreu, encara, un orgull personal», pertanyent a *Mural del País Valencià* i, per tant, escrit en la maduresa d'edat del poeta, comparteix amb el de l'activitat anterior el mateix assumpte: l'evocació de la relació amorosa de joventut amb Isabel. Rellegiu-lo, assenyaieu els versos en què es parla específicament d'aquesta relació i contesteu:

- a) Quins sentiments compartien quan eren joves i festejaven?
- b) Quina importància atorga el poeta al fet d'haver conegut la seva dona? Per què?
- c) Als versos 60-62, el poeta fa referència al *pedregós altar de la Pàtria* que diu que va pujar juntament amb la seva dona. Tenint en compte el compromís cívic del poeta, expliqueu el que volia dir. No us oblideu de comentar la imatge que apareix al vers 61.
- d) Quin va ser, segons que es diu en el poema, el període més feliç de la relació? Per què va acabar? Com van poder superar aquella situació?
- e) Quin és el desig del poeta en escriure el poema? Per quins motius? Es va complir?

[Arxiu Serra d'Or]

**IV. LA CLAU QUE OBRI TOTS ELS PANYS.
LLENGUATGE POÈTIC**

La trajectòria creativa de Vicent Andrés Estellés fa difícil poder parlar d'un estil concret. Més aviat pot parlar-se de la diversitat d'estils que, al llarg de la seva carrera literària, va desenvolupar, des de la recreació dels patrons garcilasistes fins al cant general que és el *Mural del País Valencià*, passant per tot un ventall de possibilitats que el poeta de Burjassot va posar en pràctica al llarg de la seva carrera. Això no obstant, hi ha alguns trets generals que poden donar pistes sobre les característiques de la seva veu poètica.

1. «JO SÓC AQUEST QUE ES DIU VICENT ANDRÉS!» L'EXPRESSIÓ DEL JO POÈTIC

1. Una característica que es repeteix en molts poemes de Vicent Andrés Estellés és l'ús de la segona persona. El poeta s'adreça a un *tu*, de vegades a un *vosaltres*, emprant el recurs de l'apòstrofe, que recrea l'efecte d'un diàleg en poemes que són, en realitat, monòlegs. Fixeu-vos en aquests exemples d'apòstrofe de diferents poemes de l'antologia i relacioneu-los amb el receptor a qui s'adreça el poeta (entre parèntesis, s'indica el número de poema i el número del vers dins el poema):

- *Tu ens duus, tan clara, l'aigua* (1, 5)
- *he de cantar, comptant amb vostres ecos* (2, 10)
- *Tinc que posar-me a escriure't, car no hi ha altre remei* (6, 13)
- *No hi havia a València dos cames com les teues* (7, 1)
- *Animal de records, lent i trist animal, / ja no vius, sols recordes* (8, 1-2)
- *Ah, tu, València meua!* (10, 48)
- *Penses els darrers anys / d'Ausiàs March* (8, 2-3)
- *collires unes flors en un marge* (11, 28)
- *no sabies llegir ni escriure* (17, 2)
- *jo t'evoque i et mire / aquell instant de l'any 48* (24, 17-18)
- *em permetreu, encara, un orgull personal* (25, 1)
- Els lectors
- Sant Vicent Ferrer
- La ciutat de València
- Isabel
- Una noia real o imaginària
- Elements del paisatge
- El mateix jo poètic
- El pare del poeta

2. Una altra característica bàsica de la creativitat estellesiana és la seva loquacitat. Llegiu aquestes citacions en què se'n parla:

La tenebrosa multitud que durant més de mig segle guanya premis als Jocs Florals a València, escriu pitjor en català que en castellà. [...] En la postguerra, la situació no varià. Fins que l'Estellés, un dia, tira al dret, i li «surt» —li «ix»— un vòmit de llengua, d'«idioma» reduït a imminències incontrolables, glopades de mots directes,

que ens reconciliaven amb la veritat. Que ens reconciliaven amb la «veritat», amb minúscula, de la nostra vida «en valencià».

Vicent Andrés Estellés, per una incoercible propensió, és un poeta loquaç: d'una eloqüència que fa feredat. Quan renuncia a les maquetes de la preceptiva – un sonet, una dècima, un qualsevol motle acadèmic–, s'embala en tirallongues inesgotables de versos, planes i planes seguides. Habitualment, hi explica l'espectacle menor de les peripècies de la gent subordinada, les seues –del poeta– o les nostres, que són d'una vulgaritat raonable i acatada. Les explica: les narra. I havia de narrar-les amb el vocabulari i els girs de la mateixa «vulgaritat» poetitzable.

Joan Fuster, «Nota –provisional i improvisada– sobre la poesia de Vicent Andrés Estellés»

[...] Estellés parteix d'una extraordinària capacitat versificatòria. El seu sentit innat del metre i del ritme [...] el fa esdevenir un versificador d'improvisació, que no dubta tres segons a encabir en decasíl·labs ausiasmarquians o en alexandrins una reflexió qualsevol. I és que Estellés no força en absolut la sintaxi ni el lèxic per emmotlar en versos ajustats el que vol dir, i això li permet esplaiar-se en una mena de prosa, tot mantenint de passada les cadències i les mesures pròpies de la versificació.

Vicent Salvador, «L'escriptura estellesiana: claus pragmaestilístiques»

- a) Quina diferència hi ha entre el llenguatge dels poemes del jocfloralisme valencià i el llenguatge de Vicent Andrés Estellés, segons Joan Fuster?
 - b) Quin reflex visual té, en la poesia d'Estellés, aquesta «veritat» amb minúscula de què parla Joan Fuster?
 - c) Quin és el tipus de composició poètica que, segons Fuster, s'adapta millor a la loquacitat del poeta?
 - d) Quin contingut o assumpte predomina en aquestes composicions poètiques?
 - e) Quin efecte estètic produeix el tractament d'aquests continguts?
 - f) I des del punt de vista lingüístic, com hi influeix?
 - g) Quina característica en creativa destaca Vicent Salvador?
 - h) Quin efecte estètic produeix, segons Salvador, la facilitat compositiva del poeta?
3. Tal com apunta Joan Fuster, el col·loquialisme és una característica bàsica de la creació poètica estellesiana, motivada pel contingut que es tracta en els seus poemes. Lluny del que sembla, no es tracta d'un vulgarisme, d'un dialectalisme, assumits sense més pel poeta, sinó d'una veritable estratègia expressiva. Llegiu aquest text en què s'explica l'articulació d'aquesta estratègia i després contesteu:

D'un costat, el poeta assumeix la tasca sacerdotal de parlar en nom dels altres, però no exactament com a consciència lúcida individual que pot enfrontar-se amb la ceguesa del poble endormiscat o embrutit, a la manera dels herois d'Ibsen o de Casellas, sinó més aviat com un portaveu, com una mena de delegat democràtic de la veu popular. De l'altre, aquesta missió humil i representativa implica dues

condicions: que el seu Jo siga una mostra adequada de la col·lectivitat i que la seua paraula bega en les fonts de la veu col·lectiva.

Vicent Salvador, «L'escriptura estellesiana: claus pragmaestilístiques»

- a) La reflexió de Vicent Salvador parteix de l'anàlisi d'un dels poemes més representatius d'Estellés, en el qual es parla justament de la veu del poeta en relació amb la del seu poble. De quin poema de l'antologia es tracta?
 - b) A quina finalitat respon, segons Vicent Salvador, el col·loquialisme de la poesia de Vicent Andrés Estellés?
 - c) Quines característiques bàsiques defineixen el Jo poètic estellesià, segons aquests plantejaments?
 - d) Ibsen i Casellas són autors que pertanyen al Modernisme i que elaboren en les seves creacions personatges heroics amb una individualitat que es contraposava a la massa social. Quina és l'actitud del Jo poètic estellesià en relació amb la societat a la qual pertany?
4. Al costat del poema diàleg, basat en el recurs de l'apòstrofe, la diversificació estilística estellesiana presenta també el poema confessió, amb un Jo poètic explícit, que parla en primera persona. Responen a aquesta veu poètica tres dels quatre poemes de l'antologia pertanyents al llibre *Horacianes*:
- a) Quin és l'altre poema que no respon a aquest esquema? A qui s'adreça?
 - b) Els altres tres poemes confessió de l'antologia són «Cançó de bressol» (8), «He vist un plat dels d'obra, de Manises» (14) i «Vindrà la mort, i jo no seré al llit» (21). Podem dir que el Jo poètic d'aquests poemes centra l'atenció temàtica del poema o més aviat hi apareix com a observador? Per què?
 - c) En aquests tres poemes esmentats, quin és el motiu principal del poema?
5. La composició de l'antologia que respon més clarament als paràmetres del poema inventari és «La dona que ven coses, a la nit, a la porta» (15). Rellegiu-lo i contesteu:
- a) Quina persona o persones gramaticals apareixen en el poema?
 - b) L'enumeració de diferents dones i l'ús de la persona gramatical fan més subjectiu o més objectiu el poema? Raoneu la vostra resposta.
 - c) Analitzeu detingudament el poema. Quantes dones diferents hi són esmentades directament?
 - d) Fixeu-vos que l'estructura del poema és una enumeració pura i simple de diferents dones. Assenyaleu les conjuncions «i» que enllacen termes d'aquesta enumeració.
 - e) L'ús del polisíndeton no es limita a connectar els termes de l'enumeració, sinó que també s'usa en l'enumeració dels actes de les diferents dones. Quin efecte estètic produeix l'ús del polisíndeton, en aquest poema?
6. En aquells poemes potser més personals, en què Vicent Andrés Estellés desatén més les convencions formals i deixa rajar el seu doll verbal, es produeix la concurrència de

diverses persones gramaticals en un mateix poema. Un exemple paradigmàtic d'aquesta diversificació pot ser «em permetreu, encara, un orgull personal»:

- a) Indiqueu a qui s'adreça el poeta al llarg del poema.
- b) En quines persones gramaticals diferents fa referència a la seva dona? Indiqueu-ne exemples rellevants.

2. «FELICITAT SUPREMA, L'HORA D'ESCRIURE ELS VERSOS.» MÈTRICA I VERSIFICACIÓ

1. La mateixa varietat en què s'expressa el Jo poètic estellesià es reproduceix en el metre dels seus poemes, o potser encara és major. Estellés pot reproduir en favor propi les estructures mètriques més exigents i també optar per la llibertat versificadora. D'aquesta varietat, l'antologia n'és una mostra clara. D'entre els poemes amb metre regular, un dels més interessants és «Se't riu l'infant que t'ha vist cridar, ebri». Llegiu-lo i feu-ne l'anàlisi que es proposa a continuació:

- a) Feu la separació sil·làbica de cada vers tenint en compte que tenen cesura rítmica i especifiqueu el nombre de síl·labes per vers.
- b) Què es pot dir de la rima del poema? Com s'anomenen aquest tipus de versos? Consulteu-ho a la Hiperenciclopèdia.
- c) Descriviu el poema pel que fa a estrofisme, tenint en compte que el tipus d'estrofa que presenta té un nom conegut. Consulteu la Hiperenciclopèdia.
- d) Compareu aquest poema amb el fragment del poema CXIV que hi ha a l'activitat 5 de l'apartat II del dossier, des del punt de vista formal. Quina diferència bàsica hi ha?

2. Els dos sonets de l'antologia, «He vist un plat dels d'obra, de Manises» (14) i «Vindrà la mort, i jo no seré al llit» (21) comparteixen les mateixes característiques mètriques. Trieu un d'aquests dos poemes i feu-ne l'anàlisi següent:

- a) Digueu com s'anomenen els versos del poema analitzat en atenció al nombre de síl·labes. Tingueu en compte la rima i la cesura rítmica.
- b) Esmenteu les estrofes que constitueixen el poema.
- c) En quins aspectes pot dir-se que el sonet estellesià s'allunya de la tradició formal del sonet clàssic d'origen italià? A quins motius pot deure's aquest allunyament? Raoneu la vostra resposta.

3. Un conjunt de poemes, en la seva majoria pertanyents a *Llibre de meravelles* (6 a 12 i 15), comparteixen unes característiques mètriques semblants, ja que els versos que els componen tenen el mateix nombre de síl·labes:

- a) Comproveu, fent el recompte dels tres primers versos de cada poema, que tenen les mateixes característiques mètriques i esmenteu com s'anomena el vers que té aquesta quantitat de síl·labes.
- b) Fixeu-vos en la rima d'aquest conjunt de poemes. Comparteixen també les mateixes característiques? Expliqueu-ho.

- c) I quant a les estrofes, tots els poemes tenen el mateix tipus d'estrofes?
- d) Quina raó hi pot haver perquè el poema que apareix com una excepció en aquest conjunt tingui una caracterització formal més acusada? Aventureu-ne una hipòtesi.
4. L'«Ègloga I» (2) té unes característiques formals pròpies del tipus de composició que la diferencien de la resta. Comenteu-les tenint en compte que es tracta del poema més *teatral* de l'antologia.
5. «Cançó de bressol» (3), com indica el mateix títol, té les característiques formals pròpies d'aquest gènere tradicional. Comenteu-ne aquests aspectes:
- Versos: sil·labisme i nombre total
 - Rima
 - Estrofes
6. La mètrica d'«Assumiràs la veu d'un poble» (13) no es repeteix en cap altre poema de l'antologia:
- a) Quina és l'especificitat mètrica d'aquest poema?
- b) El poema, a més de l'isosil·labisme dels versos que l'integren, té en el paral·lelisme sintàctic una estructura formal sòlida. Assenyaleu tots els verbs en futur imperfecte que hi apareixen.
- c) En atenció a la presència o absència d'aquest futur imperfecte al llarg del poema, dividiu-ne el text en parts. Indiqueu-ne els versos.
- d) Fixeu-vos en la primera d'aquestes parts. A banda del paral·lelisme sintàctic que estableix la repetició del futur imperfecte, hi ha un altre recurs sintàctic que hi té una presència destacada. Quin és?
7. La majoria dels poemes de l'antologia són anisosil·làbics i presenten versos lliures. En aquests poemes, el poeta dona solta a la seva creativitat més experimental. Fixeu-vos en el poema «És així, si us plau» (4) i feu aquestes activitats:
- a) Dividiu el poema en parts i comenteu breument el contingut de cada una.
- b) Encara que aparentment no hi ha una estructura formal pròpiament poètica, sí que poden indicar-se dos elements estructurals evidents: feu-ho.
- c) En aquest poema també hi ha un recurs literari de base fonètica que pràcticament, al llarg de l'antologia, només apareix en aquest poema. Comenteu-lo.
- d) Quina base o origen col·loquial pot apuntar-se com a trasfons formal del poema?
8. L'antologia inclou quatre poemes pertanyents al llibre *Horacianes* (16 a 19). Tots ells comparteixen unes mateixes característiques pel que fa a la mètrica i la versificació. Rellegiu els poemes en qüestió fent esment a la versificació i responeu:
- a) Feu una descripció del tipus de vers que apareix en aquests poemes, tot fent referència a la rima i a l'estrofisme.

- b) Al vers 15 del poema «m'he estimat molt la vida», el poeta diu *i tot amb el seu nom petit sempre en minúscula*, cosa que indica la intencionalitat declarada de l'ús de les minúscules en els poemes d'*Horacianes*. Quin valor, pensament, impressió, vol transmetre el poeta amb aquest recurs tipogràfic? Justifiqueu la vostra resposta.
 - c) Reescriuiu el poema «aquest any miserable» tot restituint-hi les majúscules que hi corresponen en atenció a l'ús normatiu d'aquest tipus de lletra.
 - d) Després d'haver restituït les majúscules, es pot dir que es tracta ben bé del mateix poema? Expliqueu-ho.
9. «Amb la dignitat amarga dels pobres» aplega una sèrie de tercets de versos anisosil·làbics, que es caracteritzen per la manca de puntuació:
- a) Reescriuiu els tercets tot restituint-hi els signes de puntuació i les majúscules segons les normes convencionals.
 - b) Compareu el resultat amb el primer poema i valoreu de quina manera l'absència de puntuació incideix en l'expressió poètica.
10. Un cop analitzades les característiques mètriques d'aquests poemes de l'antologia, us sembla que Vicent Andrés Estellés és un poeta que, pel que fa a la forma, pot considerar-se conservador o bé cal tenir-lo més aviat per un innovador? Justifiqueu la vostra resposta.

3. «LES PEDRES DE L'ÀMFORA.» RECURSOS ESTILÍSTICS

3.1. Recursos formals

Tal com pot veure's a l'apartat anterior, Estellés practica una poesia que no té en les convencions tradicionals (sil·labisme, estrofisme i rima sobretot) els elements bàsics per a l'estructuració dels poemes. El poeta recorre a altres tècniques per aconseguir l'efecte poètic desitjat.

1. Pel que fa a la sintaxi, una de les tècniques més productives és la del poema inventari, exemplificat a «La dona que ven coses, a la nit, a la porta» (15), basat en el recurs de l'enumeració, que sovint esdevé acumulació. El poema «Demà serà una cançó» (8) inclou una enumeració una mica complexa:
- a) Localitzeu els versos que corresponen a aquesta enumeració.
 - b) Tota enumeració correspon a elements que configuren un conjunt. A quin conjunt concret correspon aquesta enumeració, segons el mateix poema?
 - c) Dins de la mateixa enumeració, poden destriar-se dos aspectes diferents del conjunt? Quins són? Quins elements de l'enumeració corresponen a cada un?
2. «Cant de Vicent» és un poema que també té en l'enumeració un recurs poèticament potent. Fixeu-vos en els versos 26 a 36 i contesteu:
- a) Quants termes poden assenyalar-se en aquesta enumeració? Assenyaieu-los.
 - b) A quina idea de conjunt remetien els elements d'aquesta enumeració? Justifiqueu la vostra resposta.

- c) La puntuació existent en aquests versos es correspon amb els termes de l'enumeració? Podria dir-se, doncs, que es tracta d'una enumeració pura i simple? Raoneu la vostra resposta.
3. En el poema «He vist un plat dels d'obra, de Manises» (14) hi ha una enumeració que respon exemplarment a l'efecte d'acumulació:
- a) Localitzeu els versos de l'enumeració i feu la llista dels termes que la constitueixen.
 - b) Fixeu-vos en l'efecte acumulatiu d'aquesta enumeració. Comenteu-la des del punt de vista de la intensificació del lirisme que reproduïx
 - c) Aquesta enumeració es diferencia molt clarament de les dels poemes «Demà serà una cançó» i «No escric èglogues», de les activitats anteriors. En què consisteix aquesta diferència?
4. Al poema «Em permetreu, encara, un orgull personal» hi ha dues enumeracions. Localitzeu-les i contesteu:
- a) Què són els elements que apareixen en la primera enumeració? Si convé, consulteu alguna font enciclopèdica.
 - b) Quina càrrega simbòlica tenen aquests referents en el context del poema? I en el de l'obra a què pertanyen, *Declaració de principis*, *Mural del País Valencià I*?
 - c) La segona enumeració és bastant més prosaica, si bé els elements que hi apareixen pertanyen a un àmbit que el poeta emprava sovint en la seva poesia. Què tenen en comú?
5. Així com l'enumeració repeteix elements de la mateixa categoria gramatical, el paral·lelisme sintàctic repeteix una mateixa estructura sintàctica en diverses frases seguides, tal com ja hem vist en analitzar la versificació del poema «Assumiràs la veu d'un poble»:
- a) En el poema «No escric èglogues» hi ha dos passatges construïts explotant aquest recurs estilístic. Assenyaleu-ne els versos i digueu quina és l'estructura sintàctica repetida.
 - b) En el poema «Cant de Vicent» també hi ha un passatge que reproduïx aquest mecanisme expressiu. Assenyaleu-ne els versos.
 - c) Fixeu-vos en la informació que el poeta proporciona en els versos assenyalats i digueu si aquesta informació se centra en el Jo poètic o en el món que l'envolta. Justifiqueu la vostra resposta.
 - d) L'acumulació de referències paral·lelístiques té també un efecte líric. Expliqueu, en cada un dels poemes, l'emoció que transmeten.
6. L'encavallament és un recurs característic de la poesia de l'època de Vicent Andrés Estellés i el nostre poeta en fa un aprofitament agosarat. De tots els poemes de l'antologia, «La dona que ven coses, a la nit, a la porta», és el més significatiu quant a la pràctica d'aquest recurs. Fixeu-vos en aquest poema i contesteu:
- a) Fent servir les eines de cerca habituals, formuleu una definició senzilla de l'encavallament.

b) Assenyaleu els versos en què hi ha encavallament.

c) Tenint en compte la mètrica del poema i les característiques del recurs, expliqueu quin efecte poètic us sembla que produeix l'encavallament sobre el contingut temàtic del poema.

7. Classifiqueu les citacions següents segons la figura retòrica de caràcter sintàctic que exemplifiquen. Destrieu entre el·lipsi, anacolut i hipèrbaton. I no oblideu fer-ho tenint en compte el context narratiu en què apareixen (entre parèntesis, s'indica el número de poema en l'antologia i el número de vers en què apareix la imatge):

1. *Com si anasses per l'aigua, entre una aigua invisible, / entre una aigua claríssima, venies pel carrer* (7.11-12)
2. *vicent ventura, desterrat a munic o parís* (19.4)
3. *joan fuster, a sueca* (19.5)
4. *Es pixa un gos en la teua sabata* (20.8)
5. *l'un al costat de l'altre, / les pupil·les enceses.* (25. 24-25)

3.2. Trops

Es diu que la poesia d'Estellés és més metonímica que metafòrica. Això no treu que, com a tal, aquesta poesia resulti especialment rica de figures retòriques que afecten el significat de les paraules. Els límits d'aquesta diversitat són sovint difusos, si bé podria dir-se que moltes de les imatges poètiques responen al mecanisme del correlat objectiu pel qual el poeta transmet l'emoció, el sentiment poètics.

1. D'imatges poètiques n'hi ha de molts tipus en funció dels referents que incorporen i de l'emoció que el poeta vol transmetre:

a) Classifiqueu les imatges que hi ha a continuació segons que corresponguin a algun d'aquests elements:

aigua, aire, cos, foc, quotidianitat, terra, vegetals

1. *una alegria d'aigua i fang novell* (1.8)
2. *la irada alegria de les mans en dissabte* (1.21)
3. *No hi havia a València dos cames com les teues* (7.1)
4. *entre una aigua claríssima, venies pel carrer* (7.12)
5. *la dona arreplegava la roba del terrat* (7.23)
6. *tota València en flames la nit de Sant Josep* (8.12)
7. *tenim l'enyorança amarga de la terra* (9.16)
8. *posa una llima dins un got* (22.6)
9. *venia l'aire de la mar* (22.16)
10. *el càlid món de coves i de tombes* (23.3)

b) Moltes imatges estan relacionades amb la sensualitat característica de la poesia estellesiana. Indiqueu a quin sentit poden atribuir-se les següents:

1. *Un fum lentíssim surt per l'horitzó* (2.91)
2. *Un infant plora i plora en el pis del costat* (6.9)
3. *Eixien veus dels bars, l'olor d'oli fregit* (7.17)
4. *Es pixa un gos en la teua sabata* (20.8)
5. *com olia la flor del taronger* (22.1)
6. *ens arribava al llit, llunyà, el requeriment de les sirenes del port* (25.100)
7. *véiem com s'encenien els llums darrere els vidres* (25.50)
8. *véiem la lenta arribada de la nit* (25.18)
9. *véiem davallar el crepuscle* (25.12)

2. La sinestèsia és una figura retòrica que apel·la també als sentits i Vicent Andrés Estellés en fa un ús ampli a partir d'una rica adjectivació:

a) Fixeu-vos en aquests exemples i indiqueu els camps sensorials que s'associen en cada cas. Exemple: *Criatura dolcíssima* (1.13). *Criatura* pertany al camp sensorial de la vista, mentre que *dolcíssima* pertany al del gust:

1. *l'aire del capvespre, cru* (1.9)
2. *pupil·les fresques* (1.47)
3. *dolç plànyer* (2.4)
4. *cal·ligrafia dura* (12.24)
5. *terrosa cal·ligrafia* (22.48)

b) Feu una descripció del significat que el poeta vol expressar amb les sinestèsies del punt anterior.

c) En molts casos, Estellés associa un substantiu de significat concret amb un adjectiu de caràcter abstracte, pertanyents a àmbits sensorials diferents, tot creant un efecte poètic basat en la capacitat de sorpresa. Fixeu-vos en aquests exemples i, tenint en compte el context poemàtic en què apareixen, formuleu un possible significat, tal com es demana al punt anterior:

1. *verds candidíssims* (1.48)
2. *tristíssima buidor* (6.65)
3. *hora violenta* (6.67)
4. *llum exasperada* (11.27)
5. *tongades incitants* (16.9)
6. *cauta barba* (22.65)
7. *amor itinerant* (23.7)
8. *fortuïtes síl·labes* (24.15)
9. *ram convuls* (24.28)
10. *pupil·les enceses* (25.25)

3. La comparació és una figura retòrica a bastament emprada en la creació poètica estellesiana i els poemes de l'antologia en contenen unes quantes mostres:

a) Determineu el sentit de les comparacions lexicalitzades que apareixen en aquests versos, tenint en compte el context en què apareixen:

1. *Escric sota una lluna amarga com la fel* (6.1)
2. *Em pesen les sabates com si fossen de plom* (6.4)
3. *Es colpejava el pit, / el puny com una pedra, insistint foscament* (11.7-8)
4. *de cap a peus com vestit de diumenge* (21.5)

b) Algunes comparacions estableixen una analogia inesperada entre el terme real i l'imaginari, de la qual resulta la connotació del terme real o comparat. Expliqueu quin és al vostre entendre i, tenint en compte el context del poema, el sentit d'aquestes comparacions:

1. *i el ventre lleu, com una ametla a penes...* (2.65)
2. *Vaig com un tronc, com una fulla solta* (2.88)
3. *Tinc l'ànima coenta² com la planta d'un peu* (6.3)
4. *el teu nom com la pedra que cau, de sobte, en l'aigua* (6.24)
5. *...les paraules, ara / que és el temps d'agafar-les com ganivets o malls* (6.45)
6. *[...l'amor...] Es desperta, de sobte, com un vell huracà* (9.30)
7. *cantava com cantava el rossinyol entre els llores* (22.9)
8. *com un ocell de ritme popular / com un gresol, una fotografia* (24.5-6)
9. *damunt la taula planava el llum d'una bombeta única, / com penjada, com morta, com trista suïcida* (25.54-55)

c) En algunes comparacions, Estellés recorre a referents populars del seu entorn geogràfic, que li resulten molt familiars. Localitzeu quins són aquests referents populars i quina relació tenen amb el poeta, i doneu una explicació de la comparació establerta:

1. *El cor em creix i em creix, com el pa en l'alcavor³* (6.33)
2. *Europa em dol i em dol ben concreta i calenta, / com un pa que es fa agre de no portar-lo al forn* (6.62-63)
3. *La carn graciosa i fresca com un cànter⁴ de Serra* (7.13)
4. *el cos esvelt, com un cànter de Nàquera* (24.12)

d) En dos poemes de l'antologia, «Ací» i «em permetreu, encara, un orgull personal» el poeta empra dues comparacions molt similars. Tenint en compte els referents temàtics que donen sentit a aquestes comparacions, comenteu-ne el significat i les semblances i diferències que hi ha entre totes dues:

² Cremant.

³ Cambreta que hi ha immediatament damunt l'olla o cavitat del forn de coure pa. (DCVB)

⁴ Càntir.

1. *La teua mà en la meua / com un grapat de terra* (11.37-38)

2. *amb la mà d'una dona dins la meua com un ocell mullat* (25.61)

4. L'estil poètic de Vicent Andrés Estellés ha estat considerat més metonímic que metafòric. Tenint en compte que la metonímia consisteix a designar una cosa amb el nom d'una altra que hi té una relació de contigüïtat lògica o física, Estellés practica una poesia de les coses concretes, és a dir, és mitjançant el tractament de les coses concretes que l'envolten que fa referència a significats més complexos i generals, que pertanyen, en darrera instància, a la condició pròpiament humana:

a) Tenint en compte aquesta mecànica expressiva, proposeu una explicació del significat d'aquestes expressions, sempre tenint en compte el context expressiu en què apareixen:

1. *M'afluixaré els cordons –permet– de les sabates* (6.25)

2. *en aquella paret de voluntats darreres* (12.3)

3. *[Deixaràs] de fer-te el nus de la corbata* (13.22)

4. *una tristesa encara remotíssima* (14.14)

5. *món de coves i tombes* (23.3)

6. *món de malucs i llet* (23.15)

7. *passats mesos i llàgrimes* (25.3)

8. *la humilitat dels dies de pa escàs* (25.34)

9. *altra vegada, amb les mans buides, anàvem per la vida* (25.102)

b) En el poema «m'he estimat molt la vida» hi ha una veritable llista de referents concrets que poden interpretar-se com a metonímies. Proposeu una interpretació per a aquests quatre referents. Podeu comentar-los per separat o en conjunt, relacionant-los amb la temàtica del poema:

1. *aquest got d'aigua* (18.9)

2. *una jove que passa pel carrer* (18.10)

3. *aquell melic* (18.17)

4. *la primera dent d'un infant* (18.18)

5. L'estil metonímic no exclou ni de bon tros la presència de tot un seguit de metàfores que confegeixen un aparell simbòlic que dota la poesia estellesiana d'uns referents clars que hi confereixen bona part de la força expressiva que té:

a) Fixeu-vos en aquestes metàfores de diferents poemes de l'antologia i determineu quin element tenen en comú. Consulteu en un diccionari de símbols quins són els significats simbòlics d'aquest element i, després, comenteu a què us sembla que fan referència aquestes metàfores. Comenteu-les en conjunt:

1. *tu ens duus, tan clara, l'aigua / tota amargosa d'herbes de dissabte* (1.5-6)

2. *les aigües clares de la brisa oïen* (2.3)

3. *i els peus banyant-se en l'aigua del crepuscle* (2.14)

4. *Creuen tramvies a la tarda. Van / nedant per l'aigua clara de la tarda* (2.22-23)
5. *boscors d'aigua, rossinyols d'escuma* (22.4)
6. *arbres d'aigua dies de la meua infantesa* (22.13)
7. *hi ha braons d'aigua i cintures increïbles* (22.63)

b) En aquestes altres citacions hi torna a haver un element metafòric comú. Assenyaleu-lo i, després de consultar un diccionari de símbols, comenteu quin significat hi dona Vicent Andrés Estellés en la seva poesia:

1. *i aniràs sempre entre la pols, / et seguirà sempre una polseguera* (13.5-6)
2. *seràs un poble, caminant / entre una amarga polseguera* (13.23-24)
3. *aquesta pols de tants de dies* (22.67)
4. *mira una pols injustament malmesa* (23.20)

c) A continuació hi ha citats alguns versos que contenen, subratllats elements simbòlics significatius en la poesia estellesiana. Associeu cada element amb un valor significatiu dels que hi ha en la llista de després:

1. *Criatura puríssima / àmfora viva, massa tendra* (1.1-2)
2. *Jo vaig tenir, aquella primavera, / quaranta-dos geranis al balcó* (2. 15-16)
3. *De sobte encara em pren aquell vent o l'amor* (9.5)
4. *paraules que evoquen nits de gaudi i pètals* (12.9)
5. *et pariren per a vetlar / en la llarga nit del teu poble* (13.14-15)
6. *hi ha haver un temps que col·leccionava pedres* (22.52)
7. *haviem robat uns gesmils en passar per un hort* (25.17)

paraules, passió amorosa, figura femenina,
innocència amorosa, dictadura, desig amorós, sexe

3.3. Recursos lògics

1. Un dels mecanismes expressius que Vicent Andrés Estellés aprofita amb més constància és la repetició anafòrica. Mitjançant aquest procediment aconseguix emfasitzar paraules i frases que esdevenen l'eix temàtic del poema:

- a)** Assenyaleu en el poema «No escric èglogues» (7) les paraules i frases que es repeteixen al llarg del text. Comenteu la rellevància d'aquestes repeticions en relació amb el tema que tracta el poema.
- b)** El poema «Els amants» (9) reproduïx en part el mecanisme anafòric de «No escric èglogues». Comenteu aquesta semblança en relació amb l'estructura de tots dos poemes.
- c)** Fixeu-vos ara en el poema «Testament mural» (12). Quina és l'expressió que es repeteix més al llarg del poema? Com contribueix a reforçar el tractament del tema de l'amor que es porta a terme en el poema?

d) Expliqueu quin és el concepte clau del poema «Assumiràs la veu d'un poble», a partir de les repeticions anafòriques que hi ha.

2. A continuació, teniu una sèrie d'antítesis pertanyents a diferents poemes; destrieu-ne els conceptes que s'hi contraposen:

1. *cercant / als fems tresors de faula* (1.33-34)
2. *aquells moments d'amor i aquells moments de pena* (10.16)
3. *entre paraules tendres i paraules obscenes* (12.6)
4. *entre coses obscenes i coses delicades* (12.25)
5. *de fa mil anys o de fa quatre dies* (24.8)

3. Tal com, per exemple, ja heu vist en el poema «La dona que ven coses, a la nit, a la porta» (15), Vicent Andrés Estellés recorre de vegades a expressions vagues, pròpies de la recreació del registre col·loquial que porta a terme en la seva expressió poètica, a fi d'eludir una expressió directa que, en l'època en què escrivia, podia reportar-li problemes amb la censura.

a) Fixeu-vos en les expressions que hi ha a continuació i, tenint en compte el context del poema en què apareixen, substituïu-ne les vaguetats per paraules de significat concret que resultin coherents:

1. *Car de vegades els agrada, als hòmens, / que els diguen «mon petit» i això i allò* (2.53-54)
2. *¿He de dir que tu ets un gran valencià / i he de dir tot això i allò de «nostra parla»* (6.20-21)
3. *És el temps d'agafar-les i fer-les foc i flama, / de dir açò i allò clarament i tenaç* (6.46-47)
4. *Ignorem el Petrarca i ignorem moltes coses* (9.19)
5. *compremem que som bàrbars, i que això no deu ser, / que no estem en l'edat, i tot això i allò* (9.22-23)
6. *una jove que passa pel carrer / aquest verd / aquest pétal / allò* (18.10-13)

4. «COM MAMARES LA LLET, VARES MAMAR L'IDIOMA»

En la llengua literària de Vicent Andrés Estellés conflueixen el llenguatge popular viu i arrelat de l'Horta de València, una vasta cultura literària i l'esperit de transgressió de les convencions literàries i socioculturals de l'època.

1. Relacioneu els adjectius de la columna de l'esquerra, que apareixen en els poemes de l'antologia amb un sinònim dels que hi ha a la columna de la dreta. Feu servir el diccionari si és necessari:

<i>novell</i> (1.8)	molsuda
<i>coenta</i> (6.3)	remullats
<i>bord</i> (11.32)	tendre
<i>prenyada</i> (15.19)	saberuts
<i>mollar</i> (16.7)	nou

<i>socarrada</i> (16.8)	bastard
<i>tendral</i> (22.14)	torbats
<i>doctes</i> (22.64)	embarassada
<i>atarantats</i> (24.46)	socarrimada
<i>arruixats</i> (25.68)	cremant

[Estàtua del poeta a la plaça Emilio Castelar de Burjassot]

2. Fent servir el diccionari, esbrineu el significat que tenen els substantius remarcats de les citacions següents en el context en què apareixen:

1. *i et segueixen xafant llaunes buides i **tests*** (1.30)
2. *Car tu ens duus un perquè / i un gratíssim **desfici*** (1.35-36)
3. *els cossos ajaguts sobre l'**estora*** (2.5)
4. *com si em tirassen un alè al **bescoll*** (2.75)
5. *M'esmolaré la llengua, si vols, en un **rastell*** (6.28)
6. *Em **llavaré** les mans amb aigua i sabó* (6.29)
7. *és l'hora violenta, per fi, de la **saó*** (6.67)
8. *(O de seure's a un **còdol** i callar ja de tot?)* (6.73)
9. *d'anar a rebolcons entre abraços i **arraps*** (9.17)
10. *El naixement d'un fill, el **poal** ple de sang* (10.34)
11. *l'expose dins el plat en **tongades** incitants* (16. 9)
- 12 *sota l'albercoquer puja l'aigua la **sínia*** (22.10)
13. *entrava els feixos de **pinassa*** (22.35)
14. *no li podia regalar altra cosa que una dècima, / o el **furt** breu d'un gesmil* (25.46-47)

3. Una bona mostra del llenguatge popular són les locucions i frases fetes. Fixeu-vos en aquestes que apareixen en diferents poemes de l'antologia i expliqueu-ne la significació, sigui atenent al context en què apareixen, sigui amb l'ajuda del diccionari:

1. *parlar clar i ras* (6.72)
2. *no estem per a luxes* (6.36)
3. *nadar i guardar la roba* (6.53)
4. *de cos present* (11.23)
5. *amb els peus per davant* (11.2)
6. *en carn viva* (12.8)
7. *no sabies de lletra* (17.3)
8. *aigua en cistella* (22.54)

4. La llengua que emprava Vicent Andrés Estellés converteix al llenguatge literari molts elements de la varietat geogràfica de l'Horta de València, com no podia ser d'altra manera, tal com heu pogut veure tot al llarg del dossier.

a) Fixeu-vos en les paraules remarcades, pròpies del català occidental, i busqueu-ne d'equivalents:

1. *quan tancava la carta em **pareixia** / que tancava la porta del meu bany* (2.56-57)
2. *La meua dona **jau**, de fa dies, al llit* (6.10)
3. *La carn graciosa i fresca com un **cànter** de Serra* (7.13)
4. ***amerada** d'amors com un dur matalàs* (12.13)
5. *i la dona que **agrana** les habitacions* (15.9)
6. *els dies clars de les **pescateries*** (22.5)
7. *es contempla un moment a l'**espill*** (22.15)

b) El català de València conserva vives moltes paraules que antigament eren d'ús corrent en la llengua comuna. Busqueu sinònims de les altres varietats geogràfiques que es corresponguin amb les remarcades en aquests versos:

1. *les aigües clares de la brisa **oïen** / el dolç plànyer de dues mecanògrafes* (2.3-4)
2. *(Ja sé que **açò** que em passa no és res de l'altre món...)* (6.2)
3. *els infants que jugaven en **eixir** d'escola* (7.22)
4. ***Ací** estigués la casa on visqué Ausiàs March.* (11.1)
5. *...sense pensar / en **ninguna** posteritat* (13.34)
6. *com **olia** la flor del taronger* (22.1)

c) Algunes paraules de les que apareixen en els poemes d'Estellés són exclusivament valencianes. Cerqueu-ne el significat mitjançant el diccionari:

tomellos (2.92), *llimera* (3.15), *alcavor* (6.26),
algeps (12.20), *safa* (15.15), *llima* (22.6), *gesmils* (24.46).

5. En atenció a la seva intenció transgressora, Vicent Andrés Estellés incorpora a la seva poesia paraules pròpies dels registres col·loquials de la llengua, ja sigui en atenció a la seva incorrecció gramatical, ja per tractar-se de vulgarismes o de camps semàntics, com el sexual, proscriu dels registres més formals. A continuació, substituïu les paraules

remarcades per unes altres que no contravinguin la normativa o que corresponguin a registres lingüístics més formals:

1. *blanca de carns i freda d'entrecuix* (5.8)
2. **Tinc que posar-me a escriure't, car no hi ha altre remei** (6.13)
3. **Dec d'escriure un poema a Sant Vicent Ferrer.** (6.15)
4. *Dóna'm lluita, car jo posaré el demás* (6.39)
5. **S'escolta la campana.** (10.41)
6. *cloc els ulls i me'l fot* (16.20)
7. *Es pixa un gos en la teua sabata* (20.8)
8. *A l'extrem del llarg fil amb cagades de mosques* (25.56)

6. En contrast amb la base popular i col·loquial del seu llenguatge poètic, Estellés també incorpora molts cultismes exclusius del registre literari, a causa de la seva rica cultura literària:

a) Relacioneu els adjectius de la columna de l'esquerra, que apareixen en els poemes de l'antologia, amb el sinònim que els correspongui:

<i>delitós</i> (1.43)	imprevistes
<i>ebri</i> (20.1)	vencedora
<i>pueril</i> (22.36)	clares
<i>fortuïtes</i> (30.15)	agradable
<i>invicta</i> (30.24)	prima
<i>incipient</i> (25.28)	vergonyós
<i>nítides</i> (25.32)	borratxo
<i>indigne</i> (25.53)	vacil·lant
<i>incert</i> (25.71)	naixent
<i>esvelta</i> (25.74)	infantil

b) En els versos següents, substituïu els cultismes remarcats per paraules corrents, tot respectant el sentit de la frase:

1. *trèmulament oferta / a la **fol·lia** immensa de la vespra* (1,14-15)
2. *I peixos diminuts o **dagues** invisibles* (1.39)
3. *...i vaig plorar / allí, a la **voravia**, i tots passaven* (2, 76-77)
4. *que agafen el tramvia i ploren, cada **jorn*** (6.59)
5. *Es desperta Ausiàs March en el vas del **carner*** (7.43)
6. *sospesant-los els pits, colpejant-los les **natges*** (15.14)
7. *just al moment de la seua **puixança*** (23.5)
8. *ple de besades i de **nafres*** (25.72)

BIBLIOGRAFIA

1. De Vicent Andrés Estellés

- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *69 poemes d'amor*. Selecció i introducció d'Àlvar Banyó i Daniel P. Grau. Picanya: Edicions del Bullent, 1995. (Torsimany; 3)
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent: *Antologia poètica*. Barcelona: Proa, 2007. (Les Eines; 52) [A cura d'Isabel Soler]
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Antologia poètica comentada*. Edició, introducció i notes de Lluís Alpera. Alacant: Aguaclara, 1992.
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Antologia poètica*. Edició a cura de Glòria Mas. Barcelona: Barcanova, 1991. (Biblioteca Didàctica de Literatura Catalana; 19)
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Antologia Poètica*. Barcelona: Proa, 1985. (Els llibres de l'Óssa menor; 131)
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Llibre de meravelles*. València: Eliseu Climent, Tres i Quatre, 1993. (Poesia; 7)
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *mort i pam*. *Antologia poètica*. Poesia. L'endemà. València: Carena, 2004.
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Oratori del nostre temps*. València: Tres i Quatre, Eliseu Climent, 1978. (Teatre; 5)
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Poesies*. Edició d'Eva Calaf. Madrid: Bruño, 1992. (Tinell; 6)
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Tractat de les maduixes*. Barcelona: Empúries, 1986. (Tros de paper; 9) [1a edició: 1985]
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *La parra boja*. Barcelona: Empúries, 1987. (Tros de paper; 25)
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Quadern de Bonaire*. Barcelona: Empúries, 1985. (Tros de paper; 11)
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Mural del País Valencià*. València: 3i4; Eliseu Climent, 1996. [3 vol.]
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Obra periodística*. Edició i pròleg de Victor Mansanet. Paiporta: Denes, 2003. (Bàsica; 5)

2. Sobre Vicent Andrés Estellés i la seva obra

- ANDRÉS LORENTE, Carmina. «Introducció» a *mort i pam*. *Antologia poètica*. Pàg. IX-XV. València: Carena, 2004.
- BALLESTER, Josep; PÉREZ MONTANER, Jaume. *Vicent Andrés Estellés 1924-1993 10 anys després*. Breu antologia i bibliografia. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 2003.
- BORDONS, Glòria; SUBIRANA, Jaume. *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Ediuoc i ECSA, 1999. (Biblioteca Oberta-Àgora)
- BOU, Enric: «Vicent Andrés Estellés, una inconformitat». *Serra d'Or*, 226-227. 1978
- CARBÓ, Ferran; BALAGUER, Enric; MESEGUER, Lluís. *Vicent Andrés Estellés*. «Symposia Philologica», 9. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2004.

- ESCRIVÀ, Vicent; SALVADOR, Vicent. *Guia didàctica Vicent Andrés Estellés*. Poemes musicats per Paco Muñoz. València: Generalitat Valenciana, 1986. (Guies Didàctiques; 2)
- ESCRIVÀ, Vicent: «El complex de cultura eròtica i l'erotisme poètic en Vicent Andrés Estellés», a *Lletres de Canvi*, núm. 7, pàg. 29-86.
- FÀBREGAS, Xavier: «Més ençà de les tenebres». Pròleg a ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Oratori del nostre temps*. València: Tres i Quatre; Eliseu Climent, 1978. (Teatre; 5)
- FUSTER, Joan. *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial, 1988. (Biblioteca de cultura catalana; 23)
- FUSTER, Joan. «Nota -provisional i improvisada- sobre la poesia de Vicent Andrés Estellés», introducció a *Recomane tenebres*. Pàg. 17-36. València: 1972.
- KEOWN, Dominic. *Polifonia de la subversió. La veu col·lectiva de Vicent Andrés Estellés*. València: Tàndem, 2000. (Arguments; 10)
- L'Aiguadolç*, 8. Pàg. 9-44. Alacant, 1989. [Dossier Vicent Andrés Estellés]
- PARCERISAS, Francesc. «Funcions i figures de Vicent Andrés Estellés». *Els Marges* 5. 1975.
- PÉREZ MONTANER, Jaume. «El Cant general dels pobles valencians», introducció a *Mural del País Valencià*. Pàg. IX-XLV, vol I. València, 1996.
- PÉREZ MONTANER, Jaume; SALVADOR, Vicent. *Una aproximació a Vicent Andrés Estellés*. València: Tres i Quatre, 1981. (Quaderns Tres i Quatre; 21)
- ROIG, Montserrat. *Retrats i personatges*. Barcelona: Barcanova, 1991.
- VERGÉS, Gerard. «Immens Estellés», pròleg a *Antologia Poètica*. Barcelona: Proa, 1985.

3. Poemes musicats

- AL TALL I MARIA DEL MAR BONET. «Bolero de l'Alcúdia». *Cançons de la nostra Mediterrània*. BMG/Ariola, 1982.
- AL TALL. «Tots em tiren pedraetes». *Cançó popular del País Valencia*. Edigsa, 1975.
- BONET, Maria del Mar. «Les illes». *Alenar* BMG/Ariola, 1977.
- BONET, Maria del Mar. «Les illes» [enregistrament de vídeo]. *El cor del temps*. Barcelona, 1997. <<http://www.youtube.com/watch?v=nL-FS5hKTHo>> [27 de desembre de 2007]
- DURÀ, Pau. «Les illes» [enregistrament de vídeo]. Televisió de Catalunya, 2006. <<http://www.youtube.com/watch?v=siE7aXhmHXk>> [27 de desembre de 2007]
- GIL, Miquel. «Un bolero (a l'Alcúdia) », *Katà*. Galileo, 2004.
- LA CARRAU. «Un entre tants». *Una dotzena*. Propaganda pel Fet, 2002.
- MONTLLOR, Ovidi. «El vi», «Prediccions i conformitats», «Els amants», «Una escala qualsevol», «El ball», *Ovidi Montllor diu «Coral romput» de Vicent Andrés Estellés*, «M'aclame a tu». *Antologia*. Dahiz, 2000.
- MONTLLOR, Ovidi. «M'aclame a tu» [enregistrament de vídeo]. *Concert a Barcelona, 1985*. <<http://www.youtube.com/watch?v=r6H-qkr9WHg&feature=related>> [27 de desembre de 2007]
- MONTLLOR, Ovidi. «Sonata per a Isabel». *L'Ovidi*. PM Produccions, 2005.
- MUÑOZ, Paco. «Cançó de la lluna de la muntanya». *Cançons de la mar en calma*. PM Produccions, 1994.

MUÑOZ, Paco. «Em posareu», «Amor i amor», «No es sap benbé», «Cançó de l'home parat», «Aquest amor», «Cançó de perdona aquell que no duu», «Sabia que vindries», «La mort contada al nen del veïnat», «El món», «Un sonet», «Anem anant», «Deixa'm», «Assumiràs», «Post mortem». *Amor i amor*. PM Produccions, 1999.

MUÑOZ, Paco. «La nit de Sant Josep», «No hi havia a València», *Mirades*. PM Produccions, 1999.

SEGARRA, Mariona. «Verona», «El record». *Frec a frec*. Discmedi/Blau, 2000.

SOLER, Toti. «Una escala qualsevol», «M'aclame a tu». *Deu catalans i un rus*. TO/K Industria cultural, 2005.

SORRIBES, Nelo. «Festes de novençana», «El primer pis venint del cel era el nostre». *Somnis insomnis*. PM Produccions, 2004.

SOLER, Toti & FORMOSA Ester. «M'aclame a tu». *M'aclame a tu*. Pequeñas Cosas, 1997 / K-Industria cultural, 2002.

4. A partir de Vicent Andrés Estellés

ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent. *Coral romput*. Direcció de Joan Ollé. Centre d'Arts Escèniques de Salt. 2007

FELIPE, Francesc. *No València - Coral romput* [enregistrament de vídeo]. Universitat de València, 2006. <<http://www.youtube.com/watch?v=mnAOIH64k1Y>> [27 de desembre de 2007]

JAÉN, Gaspar; LÓPEZ-MONNÉ, Rafael. *Estellesiana*. La imatge que parla, 23. Tarragona: Arola, 2007

LA BENITERRÀNIA. *Valenciana d'Estellés*. [enregistrament de vídeo] Festa d'aniversari de l'Associació Cultural Ca Bassot. Burjassot, 2006. <<http://www.youtube.com/watch?v=cN0zKW70Nws>> [27 de desembre de 2007]

PASQUAL I ESCRIVÀ, Gemma. *Quan deixàvem de ser infants*. Adaptació teatral i direcció de Martín Crespo. Companyia Tornaveu. 2007.

PASQUAL I ESCRIVÀ, Gemma. *Quan deixàvem de ser infants*. Barcelona: Barcanova, 2005. (Càlam; 0)

5. Internet

CAMPOS, Laia. «Martí Domínguez Barberà: l'evolució lingüísticolliterària i ideològica de l'escriptor. Sinopsi» [document en línia]. ACPV. <http://www.acpv.cat/php/arxius/Mart%ED_Dom%EDnquez_Barber%E0,_L-Campos.pdf> [27 de desembre de 2007]

LAS PROVINCIAS. «Manifiesto fundacional de *Las Provincias*» (València, 1866) [document en línia] Las Provincias Digital. <<http://servicios.lasprovincias.es/comun/manifiestolp/manifiesto1.htm>> [27 de desembre de 2007]

PÉREZ GRAU, Daniel. «Vicent Andrés Estellés: la resistència silenciosa». 1939. *La cultura catalana* (1999: Congrés en línia) [Ponència en línia]. University of Cambridge – Universitat Oberta de Catalunya. <<http://www.uoc.edu/humfil/1939/daniel2.html>> [27 de desembre de 2007]

- PRESINI, Mauro. «El llop menjafruita». *Jocs infantils d'arreu del món*. <http://jocsinfantils.cat/index.php?option=com_wrapper&Itemid=25> [27 de desembre de 2007]
- TERUEL I BARBERÀ, Antoni. «Estudi sobre la figura i l'obra de Martí Domínguez i Barberà» (2004) [document en línia] ACPV. <http://www.acpv.cat/php/arxiu/Mart%ED_Dom%EDnguez_Barber%E0,_A-Teruel.pdf> [27 de desembre de 2007]
- TRIGO, X.R.; MASANÉS, Rosa. *Vicent Andrés Estellés*. AELC. <<http://www.escriptors.cat/autors/andresv/>> [27 de desembre de 2007]
- UNIVERSIDAD DE CHILE. *Pablo Neruda* [web] Universidad de Chile. [<<http://www.neruda.uchile.cl/>> 27 de desembre de 2007]

6. Fonts de consulta general

- BARGALLÓ, Josep i altres. *Comentari de textos literaris (Teoria, propostes i terminologia)*. Barcelona: Columna, 1989.
- BATALLER, Josep: *Els jocs dels xiquets al País Valencià*. València: ICE, 1979.
- BECH, Sebastià; BORRELL, Josep. *Com es comenta un text literari*. Barcelona: Barcanova, 1988.
- BORDONS, Glòria; SUBIRANA, Jaume. *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Ediuoc i Proa, 1999. (Biblioteca Oberta Àgora)
- BOU, Enric. «La poesia». *Història de la literatura catalana*. Vol X. Joaquim Molas, director. Barcelona: Ariel, 1987.
- BUIXADERA, Julià. «Història. Recursos i materials d'història contemporània» [web]. Buxaweb. <<http://www.buxaweb.com/historia/>> [27 de desembre de 2007]
- CALDERER, Lluís. *Introducció a la literatura*. Barcelona: Teide, 1989. (El Blau Marí)
- CIRLOT, Juan Eduardo. *Diccionario de símbolos*. Madrid: Siruela, 2003.
- FUSTER, Joan. *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial, 1988. (Biblioteca de cultura catalana; 23)
- GENERALITAT DE CATALUNYA. «El joc». *Espai LIC*. [document en línia]. Departament d'Educació. [27 de desembre de 2007] <http://www.xtec.es/lic/centre/professorat/joc/prof_lleng_joc.htm>
- GÓMEZ, Ángel: *Juegos tradicionales valencianos*. València: Carena, 2001.
- HUMAN RIGHTS WATCH. *hrw.org. Defending human rights worldwide*. Human Rights Watch. New York <<http://www.hrw.org/>> [27 de desembre de 2007]
- MINISTERIO DE CULTURA. *Museo Nacional de Cerámica y Artes Suntuarias «González Martí»*. Ministerio de Cultura. Gobierno de España. <<http://mnceramica.mcu.es/>> [27 de desembre de 2007]
- SOLER, Llorenç. *Del roig al blau. La transició valenciana* (València, 2004) [pel·lícula en línia]. Taller d'audiovisuals. Universitat de València. <http://147.156.41.66/tau/producciones_val.php?action=ficha&id=3> [27 de desembre de 2007]
- UOC. *Lletra. L'espai virtual de la literatura catalana*. [web]. UOC <<http://www.lletra.cat>> [27 de desembre de 2007]

ANNEXOS

ANNEX 1: POEMES DE L'ANTOLOGIA

1. Criatura en dissabte. *Ciutat a cau d'orella* (1953), dins *Les Homilies d'Organyà* OC 6. Pàg. 82.
2. Ègloga I. *Primer llibre de les èglogues* (originalment dins *Donzell amarg*, 1956), dins *Recomane tenebres* OC 1. Pàg. 39, 54, 61, 77, 83, 95.
3. Cançó de bressol. *La nit* (1956), dins *Recomane tenebres* OC 1. Pàg. 60, 73, 93, 95.
4. És així, si us plau. *La nit* (1956), dins *Recomane tenebres* OC 1. Pàg. 61, 73, 95.
5. «Dama d'anit, no voldria enutjar-vos». *La nit* (1956), dins *Recomane tenebres* OC 1. Pàg. 65, 74.
6. A Sant Vicent Ferrer. *La nit* (1956), dins *Recomane tenebres*, OC 1. Pàg. 62, 63, 64, 77.
7. No escric èglogues. *Llibre de meravelles* (1971). Pàg. 54, 77, 84, 97, 102.
8. Demà serà una cançó. *Llibre de meravelles* (1971). Pàg. 55, 61, 84, 96.
9. Els amants. *Llibre de meravelles* (1971). Pàg. 59, 85, 102.
10. Cant de Vicent. *Llibre de meravelles* (1971). Pàg. 30, 57, 64, 96, 97.
11. Ací. *Llibre de meravelles* (1971). Pàg. 42, 75, 87, 100.
12. Testament mural. *Llibre de meravelles* (1971). Pàg. 77, 85, 102.
13. «Assumiràs la veu d'un poble». *Llibre de meravelles* (1971). Pàg. 59, 67, 95, 103.
14. «He vist un plat dels d'obra, de Manises». *El gran foc dels garbons* (1972), dins *Recomane tenebres* OC 1. Pàg. 59, 60, 77, 93, 94, 97.
15. «La dona que ven coses, a la nit, a la porta». *L'Hotel París* (1973), dins *Les Homilies d'Organyà* OC 6. Pàg. 62, 65, 77, 86, 93, 96, 97.
16. «res no m'agrada tant». *Horacianes* (1974), dins *Les pedres de l'àmfora* OC 2. Pàg. 49, 53, 59.
17. «pare». *Horacianes* (1974), dins *Les pedres de l'àmfora* OC 2. Pàg. 57.
18. «m'he estimat molt la vida». *Horacianes* (1974), dins *Les pedres de l'àmfora* OC 2. Pàg. 53, 83, 96, 101.
19. «aquest any miserable». *Horacianes* (1974), dins *Les pedres de l'àmfora*, OC 2. Pàg. 68, 96.
20. «Se't riu l'infant que t'ha vist cridar, ebri». *Hamburg* (1974), dins *La lluna de colors* OC 9. Pàg. 42, 94.
21. «Vindrà la mort, i jo no seré al llit». *Pedres de foc* (1975), dins *Cant temporal* OC 5. Pàg. 79, 93, 94.
22. Amb la dignitat amarga dels pobres. *Antibes* (1976), dins *La lluna de colors* OC 9. Pàg. 55, 59, 60, 70, 72, 79, 80, 83, 96.
23. «El meu origen t'ho explicaria». *Ora marítima* (1977), dins *Manual de conformitats* OC 3. Pàg. 56, 57, 77.
24. «He aixecat, mentre escrivia, el cap». *Sonata d'Isabel* (1990), dins *Sonata d'Isabel* OC 10. Pàg. 87.
25. «em permetreu, encara, un orgull personal». *Declaració de principis*, dins *Mural del País Valencià*, I, 1996, pàg. 23-27. Pàg. 55, 77, 87, 91, 93, 97.

ANNEX 2: POEMES DEL DOSSIER

1. De Vicent Andrés Estellés

- Creuant la nit. *Llibre de meravelles*. Pàg. 18.
- Cos mortal. *Llibre de meravelles*. Pàg. 20.
- *Ora marítima* [fragments]. *Manual de conformitats*, OC 3. Pàg. 22.
- «Fa cinc-cents anys et dugueren al clot». *L'engan conech. Les pedres de l'àmfora* OC 2. Pàg. 42.
- *Gran oratori pels morts valencians de la postguerra* [fragments]. *Mural del País Valencià*. Pàg. 45.
- «destruïu els meus llibres, els meus papers. que no reste cap». Llibre seté: pòntiques. *Exili d'Ovidi. Versos per a Jackeley* OC 7. Pàg. 47.
- Explicació. *Llibre de les pedres*. Llibre III. *Mural del País Valencià*. Pàg. 48.
- L'ofici. *Llibre de meravelles*. Pàg. 58.
- «Oh criatura anònima, oh filla del meu poble!» *Testament*. Llibre XXVII. *Mural del País Valencià*. Pàg. 66.
- Cançó de la rosa de paper. *Taula parada, Balanç de mar* OC 4. Pàg. 69.
- «M'acleme a tu, mare de terra sola». *Xàtiva*. Llibre XXVI. *Mural del País Valencià*. Pàg. 71.
- «Seràs el rent que fa pujar el pa». *Xàtiva*. Llibre XXVI. *Mural del País Valencià*. Pàg. 71.
- «Ascensors funerals, mudes caixes metàl·liques». *Llibre d'exilis. Les pedres de l'àmfora* OC 2. Pàg. 74.
- La mort invicta. *Llibre de meravelles*. Pàg. 75.
- *Ofici permanent a la memòria de Joan B. Peset, que fou afusellat a Paterna el 24 de maig de 1941* [fragment]. Pàg. 76.
- «Em posareu entre les mans la creu». *El gran foc dels garbons. Recomane tenebres* OC 1. Pàg. 78.
- Quan em deixen al cementeri i tots se n'hagen anat. *La clau que obri tots els panys*. Pàg. 78.
- Vacances obligatòries. *L'ofici de demà. La lluna de colors* OC 9. Pàg. 80.
- «Es va morir a la primera, i tots». *El gran foc dels garbons. Recomane tenebres* OC 1. Pàg. 81.
- Per exemple. *Llibre de meravelles* Pàg. 85.

2. D'altres poetes

- VEGA, Garcilaso de la. Égloga I [fragment] <<http://www.garcilaso.org/obras/egloga1.htm>> [27 de desembre de 2007]. Pàg. 40.
- MARCH, Ausiàs. Poema CXIV [fragment]. *Poesia*. Barcelona: Edicions 62 i "la Caixa". (MOLC; 14). Pàg. 41.

- LLORENTE, Teodor. Vora el barranc dels Algadins. *Antologia general de la poesia catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1979. (MOLC). Pàg. 44.
- RIBA, Carles. *Elegies de Bierville* [fragment] Magisteri Teatre – Mag Poesia. <<http://www.mallorcaweb.com/Mag-Teatre/riba/elegies.html>> [27 de desembre de 2007]. Pàg. 45.
- SALVAT-PAPASSEIT, Joan. Visca l'amor. *El poema de la rosa als llavis. Poesies completes*. Barcelona: Ariel, 1983. (Clàssics Catalans). Pàg. 57.

ANNEX 3: SOLUCIONARI

I. M'HE ESTIMAT MOLT LA VIDA. TRAJECTÒRIA VITAL

1. «DE FAMÍLIA DE FORNERS»

1. a) El 4 de setembre de 1924.
- b) A Burjassot.
- c) Eren forners.
- d) Era un ambient de dol a causa, sobretot, de la mort violenta de l'avi i de la mort per malaltia d'un oncle.
- e) 12 anys.
- f) Al seu poble. Va llegir molt perquè un veí li deixava llibres.
- g) Va haver de cremar alguns llibres que havien passat a ser prohibits. En acabar la guerra va posar-se a treballar de forner, com el seu pare.
- f) Durant la guerra. Va escriure una obra de teatre que ell considerava "de combat", és a dir, pròpia de la literatura de guerra.

2. a) *Barraca*: habitació de parets i sòl de terra amb coberta de canyes i palla, pròpia de l'horta de València.

Alqueria: casa de camp amb terra de conreu, generalment de regadiu.

Patriarca: home que és cap de família, especialment molt extensa. || Vell venerable, d'una gran autoritat moral.

Paler: persona que, en certs oficis, té cura de carregar amb la pala algun recipient.

- b) Que no era de cap poble concret, sinó que s'havia criat al camp.
- c) Provenia d'una família de republicans.
3. a) *Parra*: planta de vinya cultivada en forma alta, enfiladissa.
- Bançal*: tros de terra plana conreada, limitada per marges o rases.
- Pàmpols*: fulla de vinya.
- Pomells*: carràs, pom de fruita (valencià).
- Llegonet*: aixada més petita que l'ordinària, que serveix per a birbar i per a girar l'aigua dels solcs d'hortalissa.

- b) Són records amables. Es dedueix de la valoració positiva que en fa mitjançant alguns mots: *amable, ubèrrim, goig*.
- c) *conflagració d'aromes, goig dels pàmpols movent-se amb una mica de brisa*
- d) Els homes eren treballadors, bevedors, desenfadats. Les dones eren serioses, greus.
- e) Si ens atenem al fragment, hi predomina la vida rural. Si bé l'ofici del pare era urbà, ja que feia de forner, la vinculació amb la terra, que era el mitjà de vida tradicional, hi predominava.
5. a) 14 d'abril de 1931: proclamació de la II República espanyola.
- 18 de juliol de 1936: cop d'estat del general Franco que va originar la Guerra Civil.
- b) El record del 14 d'abril és nítid i brillant; el del 18 de juliol és molt difús
- c) (1890-1935) Era un cantant argentí, cèlebre per la interpretació de tangos. Va realitzar gires per Amèrica i Europa. Va morir en accident d'aviació.
- d) Inicialment, l'aixecament militar va tenir poca incidència en la vida quotidiana.

- e) Bàsicament, la Guerra Civil va coincidir amb la seva pubertat, quan encara la seva vida era plena d'il·lusions, que van coincidir amb la il·lusió inicial desfermada per la revolució que, en el bàndol republicà, va acompanyar els primers temps de la Guerra Civil.
- f) Mentre el temps de la guerra va ser un temps heroic, la postguerra, amb la derrota republicana i la repressió desfermada pel franquisme, va comportar un canvi radical en l'actitud vital d'Estellés, ja que si, durant la guerra, havia arribat a col·laborar en activitats culturals, la derrota va implicar un canvi substancial respecte del nou ordre: Estellés formava part dels perdedors i això podia portar-li problemes. Per aquest motiu parla de cauteles.

2. «ANYS DE CAUTELES»

1. a) Va iniciar-se en l'articulisme literari. Després va iniciar estudis de periodisme a Madrid.

b) Manuel Sanchis Guarner: filòleg, historiador i folklorista. Estudià a València i Madrid. Participà en l'elaboració de l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica* i en la del *Diccionari català-valencià-balear* des de Mallorca. Establert a València, hi exercí el mestratge universitari dels estudis filològics catalans, amb un gran nombre de publicacions. A causa de la seva militància catalanista, va ser objecte d'atemptats.

Joan Fuster: escriptor de Sueca (Ribera Baixa) de família carlina. Estudià a València i es dedicà a l'articulisme periodístic i a la poesia, si bé va destacar sobretot com a assagista. La seva personalitat intel·lectual i la seva obra han exercit una influència considerable en la cultura catalana contemporània. A causa de la seva militància catalanista, va ser objecte d'atemptats.

c) Va casar-se amb Isabel Llorente, a qui va conèixer mentre ambdós treballaven a l'Ajuntament de València. Als deu mesos de casats van tenir una primera filla que va morir poc després. Més tard van tenir dos fills més: Vicent i Carmina.

d) El va portar a escriure *La nit* (1956) i *Primera soledad*.

e) Diari de València fundat al 1866 per Teodor Llorente i Josep Doménech i Taverner. A banda de Llorente, n'han estat directors destacats Martí Domínguez Barberà, José Ombuena i María Consuelo Reyna. Ideològicament, s'ha definit de sempre com a diari de dretes, conservador. Des dels anys setanta del segle XX, a més, ha mantingut una línia editorial marcadament anticatalana, hostil al redreçament cultural i polític valencià.

2. a) *Pixum*: mullena de pixats.

Navaixes: navalles (valencià).

Monyiques: Braó; punt d'unió del braç amb la mà

Cordell: conjunt de fils de cànem retorçuts uns amb altres formant un cos, que serveix per a lligar, cosir i altres usos.

Comú: lloc excusat on se fan les defecacions.

Salconduit: document expedit per una autoritat per permetre al portador d'anar a un lloc o tornar-ne sense perill que li ho impedeixin.

Quinzets: ral, vint-i-cinc cèntims (Tortosa, País Valencià).

b) El poema descriu l'ambient dels trens que, de nit, anaven de València a Madrid creuant la Manxa, als anys quaranta del segle XX.

c) Era un ambient de misèria i opressió, marcat per la repressió de la postguerra i per les penyalitats imposades per les circumstàncies.

d) Dels presos excombatents republicans.

e) Les parelles feien l'amor al vàter del tren.

f) Resposta oberta.

3. a) Eren revistes pertanyents a la proposta cultural del primer franquisme, d'orientació falangista. El garcilanisme propugnava una pràctica poètica de l'art per l'art, d'estètica neoclàssica, del tot estranya a la realitat de l'època.
- b) Sobretot perquè estudiava a Madrid i, volent practicar la creació poètica, l'única manera de publicar era en aquest tipus de revistes. Segons Fuster, el caràcter innocent del poeta el portava a participar en publicacions de la dictadura.
4. a) Per la total manca de projecció de l'editorial i perquè, de fet, la seva línia editorial resultava innòcua per al franquisme. D'altra banda, la manca de penetració social del valencianisme abans de la guerra va motivar que no hi hagués una persecució tan ferotge com al Principat contra la llengua i la literatura catalanes.
- b) Xavier Casp: poeta i editor. Va donar continuïtat a la cultura catalana al País Valencià després de la Guerra Civil, mitjançant l'organització de tertúlies literàries. Més tard, canvià d'orientació política i ingressà en el blaverisme. Va ser diputat pel partit Unió Valenciana i formà part de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, que va abandonar per discrepàncies lingüístiques.
- Miquel Adlert: escriptor, editor i jutge. Va seguir la mateixa trajectòria política que Xavier Casp, de deriva secessionista i blavera.
- c) *Ciutat a cau d'orella* (1953), *La nit* (1956), *L'amant de tota la vida* (1966).
5. a) Amb la pilota valenciana.
- b) Activitat oberta.
- c) No es tracta d'una denominació tradicional de la ciutat i per això mateix no es formula en català, sinó en el castellà oficial de l'època.

3. «ESPERE A BURJASSOT»

1. a) Només fa de periodista per motius econòmics, per procurar-se un mitjà de vida.
- b) Se n'evadeix, no li interessa parlar-ne, intenta evitar-la en la seva feina.
- c) Decididament, la realitat que l'envoltava no li agradava, li feia basarda.
- d) L'Estellés periodista és una persona que treballa exclusivament per un interès econòmic; l'Estellés poeta és l'home abocat a un treball en què se submergeix vitalment, en què pot expressar-se tal com és, entre altres coses, també per compensar la seva feina professional.
2. a) Martí Domínguez Barberà va prendre part en la Guerra Civil integrant-se a l'exèrcit rebel. En acabar la guerra, va fer-se càrrec de les responsabilitats culturals de l'Ajuntament de València, des d'on va fundar l'Orquestra Municipal de València. El 1940 va ser el mantenidor dels Jocs Florals, en què Carmen Franco va ser elegida reina.
- b) Va tenir-hi una actitud reivindicativa i transparent des de posicions ideològiques afins al règim franquista però professionalment exigents. El manteniment d'aquests posicionaments el va portar a desafiar la censura, de manera que la seva actitud va esdevenir obertament contrària als interessos polítics del franquisme.
- c) En general, la censura consisteix a controlar els continguts de llibres, publicacions, cançons, cinema, etc. per tal d'assegurar que respecten determinats límits morals, polítics, religiosos, etc. Normalment sol efectuar-se abans de la difusió, per la qual cosa suposa una limitació de la llibertat d'expressió, ja que tota publicació que no hi hagi estat sotmesa es considera una infracció. La censura prèvia franquista va ser vigent entre 1939 i 1966, en què en va ser suprimida l'obligatorietat mitjançant la Llei de Premsa, si bé el poder sancionador de l'Administració va fer que moltes publicacions s'acollissin a la censura voluntària. Amb la Constitució de 1978 va quedar abolida qualsevol forma de censura, de manera que els autors romanen subjectes a la responsabilitat ordinària dels seus propis actes.
- d) El règim franquista va atendre les reivindicacions econòmiques i va apartar Tomàs Trenor, alcalde de València, i Martí Domínguez, director de *Las Provincias*, dels seus càrrecs. En conseqüència, va fer callar les crítiques a la seva acció de govern.

3. a) A les autoritats franquistes

- b)** Se solidaritza amb la sort del periodista, si bé manifesta la seva impotència per ajudar-lo de cap altra manera.
- c)** Estellés apareix com una veu que s'expressa ininterrompudament però que no pot fer-ho en públic perquè això comprometria la seva seguretat. No pot publicar a causa de les limitacions a la llibertat d'expressió i la possibilitat de les represàlies del règim. Aquesta situació de molts escriptors durant el franquisme va conèixer-se com «exili interior» ja que, vivint sota la seva jurisdicció aquests escriptors van haver de callar de la mateixa manera que els qui van haver d'exiliar-se físicament fora d'Espanya. L'expressió «exili interior», doncs, al·ludeix a la reclusió de l'expressió lliure.

4. a) Es tracta d'una proposta democràtica i anticentralista, nacionalista valenciana.

- b)** Mentre *Nosaltres, els valencians* és un assaig de revisió històrica d'una clara orientació política, *El País Valencià* és una guia per conèixer el País Valencià tot combinant elements del llibre de viatges i de la guia turística.
- c)** En relació amb el País Valencià, al valencianisme democràtic. En relació amb els Països Catalans, al pancatalanisme.
- d)** Amb hostilitat. El posicionament polític afí al règim franquista va percebre aquesta nova interpretació de la identitat valenciana com una amenaça. El franquisme valencià difonia la reducció de l'expressió de la personalitat política valenciana al folklorisme i donava suport a l'espanyolisme agressiu d'origen falangista. Aquesta nova interpretació suposava un perill clar per a la preeminència que tenia en la societat valenciana. En conseqüència, va atacar públicament la figura de Joan Fuster. Entre altres coses, es van cremar públicament exemplars dels seus llibres i també un ninot que el representava a les falles. Els responsables de *Las Provincias* van animar aquestes reaccions des de les pàgines del diari.

5. a) Periodista i polític valencià. Procedent del falangisme, va abandonar la militància influït per Dionisio Ridruejo i va evolucionar cap al valencianisme democràtic. A causa de la seva participació en el Congrés del Moviment Europeu (Munic, 1962), va patir exili, desterrament i detencions. Als anys setanta va participar activament en la creació del valencianisme democràtic, en el Partit Socialista Valencià i en el Partit Socialista del País Valencià.

- b)** Ho considera un acte molt significatiu, que deixarà una empremta important i negativa. Ho viu amb amargor.
- c)** El poeta expressa una actitud d'espera, expectant, davant els esdeveniments. La seva actitud continua sent molt semblant a la del conflicte que va afectar Martí Domínguez i Barberà, perquè Estellés sap que, si critica la campanya contra Joan Fuster, també en rebrà les conseqüències, que poden afectar la seva vida professional, com de fet va acabar passant més endavant.

d) En actes públics de crema d'exemplars dels llibres de Joan Fuster.

6. a) *Ciutat a cau d'orella*. Torre. València, 1953. *La nit*. Torre. València, 1956. *Donzell amarg*. Ossa Menor. Barcelona, 1958. *L'amant de tota la vida*. Torre. València, 1965

El poeta només publica quatre llibres en vint anys. Significativament, als anys seixanta només publica un sol llibre. Tret de *Donzell amarg*, publicat a Barcelona per haver guanyat el premi Cantonigròs, la resta de llibres són editats a València per l'editorial Torre, de Casp i Adlert. En conclusió, publica molt poc per a la producció ininterrompuda i intensiva que caracteritza la seva creativitat.

b) Festes Pompeu Fabra de Cantonigròs, 1957: *Donzell amarg*.

València de Literatura-poesia, 1958: *La clau que obri tots els panys*.

Ausiàs March de poesia de Gandia, 1966: *L'inventari clement*.

c) Escriptor. Gran animador de la vida cultural mallorquina des dels anys cinquanta fins als noranta del segle XX; va ocupar llocs de responsabilitat en aquest terreny. Crític, poeta i traductor. Va practicar una poesia basada en un realisme històric matisat. Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 1982.

- d) Com a factors generals, la privació de la llibertat d'expressió i la possibilitat de represàlies polítiques; com a factors particulars, la possibilitat que els seus posicionaments dissidents el comprometessin en el terreny laboral.

4. «EL PEDREGÓS ALTAR DE LA PÀTRIA»

1. a) Perquè la creació i la publicació de la poesia d'Estelles no es corresponien cronològicament. Molts textos escrits abans havien publicat més tard que altres de posteriors. En general, havia escrit molt i havia publicat molt poc i quan comença a publicar ho fa de cop, de manera que és difícil per al públic seguir la publicació dels seus textos en un espai tan breu de temps com van ser els dos primers anys setanta, en què es van publicar quatre poemaris diferents i el primer volum de les obres completes.
- b) Aquest primer volum de les obres completes serveix per actualitzar mitjançant la publicació la difusió d'una bona part de la poesia que Estellés havia escrit anteriorment. D'aquesta producció, dos poemaris que apareixen a *Recomane tenebres*, el primer volum de les obres completes, ja havien estat publicats abans: *La nit* i *Donzell amarg*; els altres dos eren inèdits: *El primer llibre de les èglogues* i *El gran foc dels garbons*.
- c) Les obres completes comencen a publicar-se el 1972 i van assolir deu volums, l'últim dels quals publicat el 1993, any de la mort del poeta.

2. Webs recomanades:

35 Premis Octubre: <http://www.octubre.cat/premisoctubre/>

Premis Octubre (anuaris.cat): <http://www.anuaris.cat/continguts/article.php?id=400>

Octubre Centre de Cultura Contemporània: <http://www.octubre.cat>

a) La Fundació Ausiàs March

b) Eliseu Climent. Editor i activista cultural. Des dels anys seixanta del segle XX, porta a terme campanyes per a la difusió de la cultura catalana i altres activitats culturals i cíviques. Va ser fundador del Partit Socialista Valencià i de l'editorial Tres i Quatre (1968). És secretari general d'Acció Cultural del País Valencià i de la Fundació Ausiàs March, i editor del setmanari *El Temps*.

c) Premi d'assaig Joan Fuster. Premi de narrativa Andròmina. Premi de Teatre. Premi de poesia Vicent Andrés Estellés.

d) Eliseu Climent va ser l'editor de Vicent Andrés Estellés a partir de 1972, quan va iniciar la publicació de les seves obres completes. El fet que Tres i Quatre, editorial de Climent, edités la poesia d'Estellés coincideix amb l'èxit de públic i la difusió dels anys setanta.

3. a) Activitat oberta.

b) «Els amants» i «Assumiràs la veu d'un poble»

c) Paco Muñoz i Ovidi Montllor.

d) Discs de Paco Muñoz:

Amor i amor. València, 1995. «Em posareu», «Amor i amor», «Nose sap ben bé», «Post mortem», «Cançó de l'home parat», «Aquest amor», «Cançó que perdona aquell que no du», «Sabia que vindries», «La mort contada a un nen del veïnat», «El mort», «Un sonet», «Anem anant», «Deixam», «Assumiràs».

Cançons de la mar en calma. 1994. «Cançó de la lluna de la muntanya».

Els nostres poetes. Sabadell. 1998 «Ací», «No hi havia a València dos cames com les teues», «Post mortem».

Mirades. València, 1999. «La nit de Sant Josep», «No hi havia a València».

Discs d'Ovidi Montllor:

Crònica d'un temps. 1968 «El vi», «Prediccions i conformitats».

A Alcoi. Barcelona, 1974. «Els amants».

De manars i garrotades. Barcelona, 1977. «Una escala qualsevol»

Ovidi Montllor diu Coral Romput de Vicent Andrés Estellés. Barcelona, 1979.

Bon vent i barca nova. Barcelona, 1979. «El ball».

4.02.42. Barcelona, 1979. «M'aclame a tu».

Ovidi Montllor... per sempre. Barcelona, 1995. «Prediccions i conformitats».

4. a) Al 1975. Aquell mateix any moria el general Franco. Correspon a l'època del final de la dictadura franquista.
- b) La sala l'Olympia de París és un dels teatres més importants de l'escena musical europea. Al segle XX, va jugar el paper de plataforma de la *Chanson* francesa, que va servir de model a la Nova Cançó catalana. El fet de cantar a l'Olympia de París era per als cantants catalans una fita de consagració en la seva carrera, ja que suposava el salt a l'escena internacional.
- c) També per al poeta va ser una fita important en la seva carrera, que havia eclosionat editorialment tres anys abans. Aquesta oportunitat d'assistir a la presentació d'Ovidi Montllor i Maria del Mar Bonet, que cantaven alguns poemes seus, suposa a més un deslliurament, un rescabament dels anys d'exili interior del poeta a causa de la manca de llibertat d'expressió de la dictadura.
- d) Per a la Nova Cançó, l'Olympia de París va suposar la plataforma de llançament internacional dels principals representants d'aquest moviment cultural, i la transcendència de les barreres polítiques que imposava la dictadura i que suposaven un aïllament cultural d'Europa.

5.

Any	Mes	Fet
1971	novembre	Fundació de l'Assemblea de Catalunya.
1972	octubre	I Premis Octubre a València.
1973	desembre	ETA assassina el president del Govern espanyol, almirall Carrero Blanco.
1974	març	Execució de Salvador Puig Antich i Heinz Chez.
1975	novembre	Mor el cap de l'estat, general Francisco Franco. Joan Carles I, rei.
1976	tot l'any	Congrés de Cultura Catalana.
	juliol	Adolfo Suárez, cap del Govern espanyol.
	desembre	Referèndum per a la reforma política.
1977	juny	Eleccions espanyoles a Corts Constituents.
	agost	Plenari de Parlamentaris valencians per a l'elaboració de l'Estatut d'Autonomia.
	setembre	Diada nacional de Catalunya: «Volem l'Estatut».
	octubre	Diada nacional del País Valencià: «Ara, volem l'Estatut». Reinstitució de la Generalitat de Catalunya i retorn de l'exili del president Josep Tarradellas.

Any	Mes	Fet
1978	abril	Constitució del Consell del País Valencià, ens polític preautonòmic.
	juny	Jornades Catalanes de Berlín.
	desembre	Constitució espanyola.
1979	octubre	Estatut d'Autonomia de Catalunya.
1980	març-abril	Eleccions al Parlament de Catalunya. Jordi Pujol, president de la Generalitat.
1981	febrer	Cop d'estat a la democràcia espanyola.
1982	juliol	Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana.
	octubre	El PSOE guanya les eleccions generals espanyoles.

6. a) A la data de la mort de Francisco Franco.

b) No se sabia com podia evolucionar el règim polític i els opositors que tenia, entre els quals hi havia Vicent Andrés Estellés, començaven a preparar-se per al que pogués venir després. Hi havia la sensació que la vida pública estava a punt d'experimentar canvis substancials.

c) Significava el deslliurament de molts anys de silencis i la possibilitat que les limitacions a la llibertat d'expressió minvessin significativament.

d) La possibilitat de canvis polítics, orientats cap a una major llibertat i pluralitat d'opcions ideològiques i de pensament.

7. a) Lletra d'Or: distinció privada que, des del 1956, premia cada any el millor llibre publicat en llengua catalana durant l'any anterior. Les bases del premi no han estat mai escrites i els jurats deixen de formar-ne part als cinquanta anys. El premi és una lletra Φ (phi) d'orfebreria que simbolitza l'equilibri clàssic.

Premi d'Honor de les Lletres Catalanes: instituït per Òmnium Cultural, és atorgat a una persona que, per la seva obra literària o científica, escrita en llengua catalana, i per la importància i exemplaritat de la seva tasca intel·lectual, hagi contribuït de manera notable i continuada a la vida cultural dels Països Catalans. El premi (10.000 €) no pot dividir-se ni quedar desert.

b) Denominació despectiva del moviment polític reaccionari contra el pancatalanisme del nacionalisme valencià. Deu la seva denominació a l'aferrissada defensa de la franja blava de la senyera coronada valenciana, originàriament bandera de la ciutat de València que durant la Transició va ser adoptada com a bandera de la comunitat autònoma valenciana. El blaverisme postula el secessionisme lingüístic i nega la unitat de la llengua catalana.

c) Resposta oberta.

d) Vicent Andrés Estellés va ser acomiadat a causa de suposades pressions polítiques provinents de la UCD, aleshores partit postfranquista que ocupava el govern espanyol.

e) Vicent Andrés Estellés i Martí Domínguez i Barberà van abandonar *Las Provincias* com a conseqüència dels seus posicionaments polítics davant les circumstàncies històriques de dos moments crítics de la història valenciana del segle XX i causa de les pressions polítiques que, des d'instàncies afins al règim polític espanyol de cada moment, es van exercir sobre el diari.

f) Resposta oberta. Pot apuntar-se com a causa el fet que la justícia espanyola no va perseguir el terrorisme contra el valencianisme democràtic del temps de la Transició, ja que contribuïa a crear un clima democràtic tendent a la marginació del nacionalisme valencià de la vida política valenciana.

5. «EN ARRIBAR AL TERME»

1.
 - a) El *Mural* és concebut com una obra radicalment alegre, en oposició a l'obra anterior, tot sovint amarada d'amargor.
 - b) A «Cant de Vicent», el poeta hi expressa el seu desig de fer un cant a València. Més tard aquesta idea s'acaba concretant en un cant general a tot el País Valencià, a la ciutat de València i a tots els altres pobles i ciutats. Aquests canvis es poden atribuir al creixement de l'esperit nacionalista del poeta, que coincideix amb el moment en què, a parer seu, el país Valencià arriba a l'alliberament de la dictadura franquista.
 - c) Joan Baptista Peset i Aleixandre: metge de formació internacional i professor universitari, va impulsar les institucions universitàries de València en el vessant mèdic. El 1936 va esdevenir diputat per Izquierda Republicana per la circumscripció de València, en què va ser el candidat més votat. S'ocupa de l'organització hospitalària republicana durant la guerra. Després de tornar a València, quan les corts republicanes van marxar a l'exili, va ser detingut. Va passar pels centres de detenció que els vencedors de la guerra havien habilitat a València. Separat de la seva càtedra universitària, va ser jutjat i condemnat a mort. Franco va desatendre les peticions de clemència i va ser afusellat a Paterna el 24 de maig de 1941. El dia de l'execució encara va operar un company de presó.
 - d) Perquè és un cant als pobles i ciutats de tot el País Valencià; és a dir, un cant a la seva terra, que finalment recobra la llibertat després de la dictadura.
2.
 - a) Es deixava portar per la imatge que li proporcionava la visió del mar des de casa seva, o bé es fixava en imatges pictòriques com els murals de Siqueiros i Diego Rivera, el *Gernica* de Pablo Picasso o el cartell del Congrés de Cultura Catalana pintat per Miró. També tenia una imatge del poeta xilè Pablo Neruda, en l'estil de la poesia del qual s'inspirava.
 - b) Es deixava portar per la inspiració i escrivia sense planificació prèvia, si bé cal pensar, a partir dels resultats finals, que sí que posseïa una estructura bàsica a partir de la qual treballar: el cant als diferents pobles i ciutats del País Valencià, seguint un criteri geogràfic.
 - c) Isabel Lorente acomboïa el poeta proporcionant-li materials pictòrics que li faciliten la inspiració creativa. Participa en l'esperit creatiu del poeta.
3.
 - a) Pensa que pràcticament ja ha viscut la seva vida o bé que l'ha viscuda molt intensament, de manera que ara es troba en una etapa indefinida, però abocada a la vellesa.
 - b) Intenta distreure'l perquè no es capfiqui enyorant el passat.
 - c) És molt pessimista. Pensa que la seva realitat és amarga i nefasta, i no comparteix aquest sentiment amb ningú. Psicològicament, es troba deprimat.
 - d) Amargor. El poeta està convalescent de la seva malaltia de les cames.
4.
 - a) Radical d'esquerres i valencianista. Es dedueix pel fet que es complau a participar en actes organitzats per persones de la mateixa tendència («furibundament esquerrà») per reivindicar l'autonomia política del país Valencià.
 - b) És una actitud complaguda. No sap negar-s'hi perquè, de fet, li agrada participar-hi.
 - c) Perquè portava el nom del dictador mort anys enrere. Durant la Transició, la majoria de pobles i ciutats d'arreu dels Països Catalans van canviar els noms del nomenclàtor de carrers per adaptar-lo a la nova realitat política, als nous valors democràtics i identitaris que establia la Constitució de 1978, tot abandonant els noms imposats per la dictadura després de la Guerra Civil.
 - d) Resposta oberta.
5.
 - a) 1. *Recomane tenebres*. 2. *Les pedres de l'àmfora*. 3. *Manual de conformitats*. 4. *Balanç de mar*. 5. *Cant temporal*. 6. *Les Homilies d'Organyà*. 7. *Versos per a Jackeley*. 8. *Vaixell de vidre*. 9. *La lluna de colors*. 10. *Sonata d'Isabel*.
 - b) Eliseu Climent. Com a secretari de la Fundació Ausiàs March, va ser el creador dels Premis Octubre.
6. Per ordre d'aparició:

Martí Domínguez i Barberà. Periodista i escriptor. Va dirigir el diari *Las Provincias* en la primera etapa d'Estellés al diari.

Manuel Sanchis Guarnier. Filòleg, historiador i folklorista. Va mantenir correspondència amb Estellés i va aconsellar-lo sobre la seva poesia.

Xavier Casp. Escriptor i fundador de l'editorial Torre de València, que va editar els primers llibres d'Estellés. A partir dels anys seixanta va esdevenir el postulant del secessionisme lingüístic.

Joan Fuster. Escriptor, autor de *Nosaltres, els valencians* i formulador del valencianisme modern. Va ser amic personal d'Estellés.

Vicent Ventura. Periodista i polític, dirigent als anys setanta del Partit Socialista del País Valencià. Va ser amic personal d'Estellés.

Josep Maria Llompart. Escriptor. Amic personal d'Estellés, va animar-lo a final dels anys setanta a publicar la seva obra.

Ovidi Montllor. Cantant. Va musicar i recitar diversos poemes d'Estellés, entre els quals *Coral romput*. Era amic personal del poeta.

Maria del Mar Bonet. Cantant. Ha musicat poemes d'Estellés.

Eliseu Climent. Editor i activista cultural. Ha editat *Llibre de meravelles*, *l'Obra Completa* i *Mural del País Valencià*, el gruix més important de la poesia estellesiana.

Isabel Lorente. Muller del poeta.

II. A MI ACORDA UN DICTAT. FONTS, REFERENTS I COETANIS

1.
 - a) Juli Llopis, un veí anònim del carrer de Burjassot on vivia el poeta quan era adolescent, li deixava llibres. Aquesta persona era, segons el poeta, un catalanista i, en conseqüència, les primeres lectures literàries que va fer Estellés van ser d'autors catalans modernistes i noucentistes.
 - b) Perquè la Universitat de la postguerra no proporcionava cap coneixement literari acceptable, a causa de la manca de llibertat d'expressió i pel fet que el gruix de la intel·lectualitat universitària d'abans de la guerra o havia fugit a l'exili o havia estat apartada del seu lloc de treball i no hi havia, pròpiament, qui exercís un mestratge en la definició dels cànons literaris.
 - c) No ho va ser. Va començar de manera informal i no va trobar cap mena de guiatge. Per això Joan Fuster parla de formació autodidacta.
 - d) Estellés, com Fuster, va acabar esdevenint un escèptic davant les grans veritats establertes al voltant de la literatura. Per això va integrar les lectures que li van servir de formació però no les va imitar, sinó que les recreava com a motiu literari des d'un distanciament no exempt de dosis de crítica, que tot sovint s'expressava irònicament.
 - e) No hi ha influències més enllà de la recreació intencionadament irònica, perquè Estellés no imita influències, sinó que les manipula.
 - f) Vol dir que el poeta té una creativitat pròpia que li serveix de doll creatiu, independent de les influències que generen les lectures que fa. De fet, incorpora a la seva poesia els motius i referents literaris que el sedueixen quan llegeix. Ara bé: tot sovint, des d'una creativitat refractària a la imitació per la imitació.
2.
 - a) Segons el text de Joan Fuster, el garcilasisme es basava en les composicions poètiques més tradicionals: el sonet, la lira, l'octava reial, i en una poètica carregada de retòrica grandiloqüent però intranscendent. L'imaginari d'aquesta poesia es componia de l'element característicament buclicopastoral, que a Fuster li resulta ridícul, i de l'ideal imperialista propi del feixisme espanyol.
 - b) El garcilasisme és un dels principals corrents de la poesia de la postguerra civil espanyola, una poesia en una mètrica tradicional aliena a les Avantguardes, amb predomini del sonet i del poema tancat i perfectament construït i resolt, en el qual no hi ha referència a l'angoixant

realitat d'Espanya després de la Guerra Civil. Pren el seu nom de la revista *Garcilaso. Juventud creadora*. Garcilaso de la Vega representava per a aquests autors el poeta soldat, ansiós d'una bellesa ideal allunyada del món real i de la violència de la guerra. El món és harmònic, ben fet i ordenat; en tot cas, una mica malenconiós. Els temes dels garcilasistes, doncs, són els eternals en poesia: l'amor, la mort, Déu, el paisatge castellà, la pàtria. El llenguatge dels poetes garcilasistes és clàssic, pur, castís, clar. Les formes preferides són el sonet, els tercets encadenats, les desenes.

c) Hi ha una contradicció quant a la definició del llenguatge. Mentre la definició enciclopèdica li atorga unes característiques positives, Fuster el considera excessivament retòric i, per això, buit. Per altra banda, el que per a la definició enciclopèdica és un ideal de poeta soldat, Fuster ho considera pur i simple imperialisme.

3. a) Tenen el mateix nombre de versos: catorze.

Nombre de síl·labes per vers: onze en el cas de Garcilaso; deu en el cas d'Estellés.

Rima: Garcilaso dóna al seu poema una rima consonant; els versos d'Estellés són blancs, tots estramps (femenins de deu síl·labes), tret del segon, que és masculí.

b) Es reproduïx la mateixa situació: dos personatges es planyen dels seus patiments amorosos en un entorn que recorre al *locus amoenus* clàssic.

c) La diferència bàsica és que, mentre els personatges de Garcilaso són dos pastors que són al camp, els personatges d'Estellés són dues mecanògrafes que són en unes oficines.

4. a) El considera un mestre «molt fotut», és a dir, que és difícil d'entendre, d'assumir, perquè, segons diu, «té molta mala llet». De fet, la poesia d'Ausiàs March transmet un univers poètic que correspon a una personalitat torturada, que té una visió tenebrosa de la vida.

b) La Seu de València és la catedral.

c) *Jo sóc aquest que en la mort delit / prenc puix que / no tolc la causa per què em ve*. No és exactament el mateix text.

5. a) Greu i solemne. Està parlant del desconsol que sent i de com espera la mort.

b) És un estat d'ànim desconsolat, trist. El poeta es rabeja en la tristor, de manera que l'amargor que sent li sembla bona. Emprant el tòpic del cor, diu que de vegades el té d'acer, implacable, resistent a qualsevol prova; de carn, i doncs amarat de sensibilitat, vulnerable, i de fust (fusta), del tot insensible. En conjunt es tracta d'un estat d'ànim embargat per l'amargor, que és el sentiment que, al capdavant, el lliga a la vida.

6. a) Es repeteix en els versos 7, 13, 24 i 36. La repetició remarca la personalitat d'Ausiàs March, com si es tractés d'un referent de fortalesa vital per a Estellés davant les circumstàncies de la vida que li va tocar viure.

b) Estellés presenta un Ausiàs March a les portes de la mort, desconcertat davant els altres poetes valencians més joves que ell, de qui considerava que escrivien una poesia banal, i reiterant-se obsessivament en si mateix. Una persona irritable.

c) Els carrers de València, que adquireixen el valor poètic de l'autenticitat.

d) Hi ha dos temes: la mort i l'amor. Quant al primer, Estellés presenta la mort com un fet rutinari (*Un dia es va morir com es mor tot el món -12-*), tètric fins i tot. Pel que fa a l'amor, s'hi contraposa la relació entre el poeta i la seva dona, que focalitza en el darrer vers, i la relació entre Ausiàs March i la seva esclava prenyada d'ell. Estellés canta el seu amor lluminós contraposant-lo a la il·legimitat de la relació amorosa, estrictament carnal, entre March i la seva esclava.

7. a) Al vers 3, Estellés fa referència al cinquè centenari de la mort del poeta, presentada com un gran dol, si bé, en realitat, el tractament de la mort com a fet rutinari és del tot semblant al del poema «Ací». En qualsevol cas, no hi ha aquí l'escabrositat del poema «Ací».

b) Es presenta la figura adusta d'Ausiàs March, solemne i alhora torturat, i s'hi contraposa la de dones joves, imaginàriament donzelles, que fugen després que el cavaller els hagi fet l'amor.

- c) Es tracta d'una personalitat eminentment trista i adusta, que genera conflicte. Una personalitat tèrbola, sexualment obsedida.
8. a) El cinquè.
- b) Equiparar la personalitat d'Estellés amb la d'Ausiàs March. Estellés estrafà la citació del poeta medieval.
- c) Hi ha un efecte irònic derivat de la contraposició entre el vers 5, de to solemne, i el darrer.
9. a) 8. «Demà serà una cançó»: «Ab dol, ab gauig, ab mals, ab sanitat» (Pere March)
9. «Els amants»: «La carn vol carn» (Ausiàs March)
11. «Ací»: «Deixant amics e fills plorant entorn» (Ausiàs March)
12. «Testament mural»: «...de la millor que mai vestís camisa» (Jordi de Sant Jordi)
- b) A *Llibre de meravelles*.
- c) 8. «Amb dol, amb goig, amb mals amb sanitat»: mescla de sentiments contraposats.
9. «La carn vol carn»: expressió del desig amorós en el seu vessant més estrictament sexual.
- 11: «Deixant amics i fills plorant al voltant»: situació en què es produeix la mort d'una persona.
- 12: «... de la millor que mai vestís camisa»: elogi hiperbòlic d'una dona, a qui es fa referència mitjançant una metonímia, és a dir, esmentant un objecte que li és contigu, com ara la camisa.
10. a) Bàsicament, la castellanització de la burgesia. Mancats d'aquest suport, els intents de redreçament de la cultura d'expressió catalana no van reeixir.
- b) Ha estat considerat el patriarca de la Renaixença valenciana. Fundador de l'entitat valencianista «Lo Rat Penat», sempre va oposar-se a la politització del moviment, cosa que explica en bona mesura el caràcter *felibre* de la Renaixença valenciana, que pot considerar-se un moviment frustrat, com el mateix Llorente va acabar reconeixent públicament.
- c) Va ser el director d'aquesta publicació conservadora, degana de la premsa valenciana.
- d) Va ser-ne membre fundador. Les posicions adoptades per ell i altres escriptors conservadors de la burgesia de València van desvirtuar el projecte inicial de difusió de la Renaixença. L'oposició a la politització del moviment renaixent, l'espanyolisme monàrquic, el bilingüisme i la primacia de la poesia com a gènere literari van allunyar la institució d'àmplies capes socials valencianes i van estrangular les reivindicacions valencianistes.
- e) La poesia jocfloral de Llorente no serveix a Estellés perquè no va produir una veritable tradició literària i cultural. Va ser un intent frustrat sense continuïtat, amb uns continguts i unes formes del tot encarcerats per a Estellés.
11. a) L'olor de tarongina als tarongerars; palmeres; arrossars; horts; tot plegat, concebut com a jardins plens de fertilitat.
- b) La melangia per la infantesa (6-7); l'enyor del paradís perdut (15); la condició mortal de la humanitat (31).
- c) To melangiós característic de l'evocació romàntica del paisatge.
12. a) El vers inicial de cada estrofa: «Vora el barranc de... », en què Estellés substitueix el topònim dels Alcadins pel Carraixet. També estrafà el segon vers, en què es reproduïx el referent del taronger, si bé *de tan dolç flaire* s'ha convertit en *d'amargues branques*.
- b) Es tracta dels republicans afusellats en el context de les represàlies franquistes contra els perdedors de la Guerra Civil que van tenir lloc sobretot als anys quaranta.
- c) To tràgic, entre humil i escabrós, ja que fa referència a unes morts reals per causa de la repressió després de la guerra.

- d)** Algodins és una paraula constituïda gairebé totalment per sons vocàlics i consonàntics sonors, cosa que hi atorga una sonoritat modulada, sense canvis bruscos, suau. En canvi, Carraixet presenta sons consonàntics sords, que, juntament amb la vibrant [r] hi confereixen una sonoritat aspra. Amb aquesta modificació del topònim, Estellés aconseguix una sonoritat abrupta que s'adiu amb la temàtica que tracta. Imaginàriament, el mot Carraixet podria suggerir onomatopèicament el so dels trets dels afusellaments.
- e)** L'evocació romàntica d'un paisatge idealitzat pel pas del temps que hi ha a «Vora el barranc dels Algodins» esdevé un cant tràgic, mortuori, en el *Gran oratori pels morts valencians de la postguerra*, de manera que el to melangiós del poema de Llorente resulta del tot fals davant la realitat lacerant de les morts dels afusellaments de la postguerra.
- 13. a)** Compromís civil: *llibertat, ver, just, llinatge, terra, esperança, fe, soldats*.
Opressió política: *bestial, dolor, vençuda, tempesta, nit, sofreix, tenebra, desesperat, exilis, batuts*.
- b)** Segons el poema, el compromís cívic arrenca de la desesperació de la derrota (*i que si enlloc és vençuda i la seva llum és coberta / per la tempesta o la nit, tota la terra en sofreix; ossos decebut i l'heroica pira en el vespre / desesperat*) però es constitueix en esperança que la transcendeix (*Sí, però l'esperança meravellosa traspassa; i arrenca de tots els exilis / cap al seu crit, i els batuts van retrobant-se soldats*).
- c)** Resposta oberta.
- 14. a)** L'autocensura consisteix que l'escriptor, per pròpia voluntat, deixa d'escriure segons què, per prevenció del que li pugui passar quan els seus textos vaig a passar la censura, ja que, si la censura hi detecta un compromís cívic excessivament explícit, pot reprimir l'escriptor amb mesures administratives, policials o penals.
- b)** Segons diu Estellés, es tractava d'assegurar-se que, si mai la policia li trobava aquests papers, no pogués inculpar-lo directament de ser-ne l'autor, ja que recreant l'antiguitat clàssica eludia d'esmentar pels noms veritables les persones i fets coetanis de qui parlava.
- c)** Poetes clàssics llatins que van viure a l'Antiguitat.
- 15. a)** No tenen un sentit extrem de l'harmonia, com sí que posseïen els grecs antics, però, en canvi saben com gaudir de la vida, tot i que també tenen molt desenvolupat el sentit de la pena.
- b)** Parlant concretament de Virgili i Catul, se n'apunta la dualitat entre lirisme i banalitat. En aquest sentit, Estellés practica una poètica de la vida quotidiana, no exempta de vulgaritat.
- c)** Els ha llegit tots i bé. Els coneix perfectament per les lectures que n'ha fet.
- d)** Una de les principals obres de l'exili d'Ovidi, a Tomis, a la costa occidental de la mar Negra, on es mantingué durant deu anys en contacte amb Roma i implorà, endebades, l'amnistia, ja que hi va morir sense poder tornar a Roma. Les *Pòntiques (Epistulae ex Ponto)* són un recull d'elegies personals monòtones, de vegades aduladores, però aquí i allà punyents, adreçades a la seva família, als seus amics i al públic romà.
- 16. a)** Adoptant com a jo poètic l'Ovidi exiliat, s'estableix el paral·lelisme amb la situació d'exili interior en què es troba el poeta Vicent Andrés Estellés quan escriu aquesta obra.
- b)** Semblances: l'exili del poeta i el motiu que el va provocar, ja que Ovidi va ser acusat de corrompre la joventut romana amb la seva poesia llicenciosa.
Diferències: l'Ovidi estellesià, a diferència de l'històric, manté una actitud rebel, gens aduladora; per aquest mateix motiu, vol que es cremin els seus papers com a acte de protesta.
- c)** A València. La crema dels papers de l'Ovidi estellesià recorda les falles i la crema d'un ninot de Joan Fuster.
- d)** Es tracta d'una actitud rebel, si bé gens agressiva. Se'n sent del tot distanciat i no hi vol tenir res a veure, tal com trasllueix el desig que no es digui a l'emperador de qui són els papers que es cremen. Prefereix destruir la seva obra abans que acollir-se al perdó per la condemna

que li ha estat imposada. De la mateixa manera, Estellés rebutja la integració en el sistema polític franquista.

17. a) Simbolitzen les paraules. El poeta fa referència a les pedres que recull de la terra com a metàfora de les paraules que constitueixen l'univers de la seva condició humana i nacional. Per això diu *pedres que no constaran en les cròniques* i *Pedres, fragments de tota una existència, un manament de pedres / que aquest País em deixava a les mans*.

b) Neruda: *Yo tengo la alegría duradera del mástil, / la herencia de los bosques, el viento del camino / y un día decidido bajo la luz terrestre*.

Estellés: *De vora el mar, del secà insolidari, / i del camí de l'horta polsegosa, / he anat fent el meu nocturn catàleg / amb voluntat evidentment diürna. De vora el mar, del secà insolidari, / i del camí de l'horta polsegosa, / he anat fent el meu nocturn catàleg / amb voluntat evidentment diürna*.

c) Neruda: *No escribo para que otros libros me aprisionen / ni para encarnizados aprendices de lirio,*

Estellés: *pedres que no constaran a les cròniques*

d) Neruda: *y ellos dirán tal vez: "Fue un camarada"*.

Estellés: *Diran de mi: és l'home de les pedres*.

En el cas de Neruda, la consideració de camarada s'explica per la voluntat d'equiparació del poeta a les classes populars. *Camarada* era l'apel·latiu amb què es tractaven els comunistes i, en general, la militància de les organitzacions polítiques obreristes al segle XX. En el cas d'Estellés, la consideració d'home de les pedres és en atenció al motiu principal del poema, que són les pedres-paraules que el recull de terra, que és el País Valencià.

e) Neruda: per al poble. Escriu perquè els oprimits puguin algun dia conèixer com és la vida mitjançant la seva poesia.

Estellés: per al seu País (Valencià). Escriu per recordar el passat i forjar el futur de la seva terra.

18. a) Tots dos poemes expliquen com es cuina un determinat plat de la cuina tradicional de la terra de l'autor. Per això tenen una estructura semblant a la de les receptes de cuina.

b) Neruda: *las esencias de Chile; los sabores / del mar y de la tierra*

Estellés: *...amb l'oli cru, amb els productes de la terra*.

c) En tots dos poemes es fa referència al goig que representa cadascun dels plats per al gust del comensal. Neruda ho expressa en els versos *para que en ese plato / tú conozcas el cielo*. I Estellés en proporciona una lectura en clau sexual: *de vegades arribe a l'èxtasi, a l'orgasme*.

III. EL GRAN FOC DELS GARBONS. TEMÀTICA

1. «ANIMAL DE RECORDS.» VIDA QUOTIDIANA I RECORD

1. a) *un pessic d'aquesta salsa, aquest ravenet, aquell all tendre, aquest lluç, el fet d'una cirera, aquest got d'aigua, una jove que passa pel carrer, aquest verd, aquest pètal, allò, una parella que s'agafa les mans i es mira als ulls, aquest passerell, aquest melic, la primera dent d'un infant*.

b) Menjar, sexe, amor.

c) *Plaer, tendresa, amor, senzillesa, vitalitat, erotisme, felicitat*. Estellés té una visió hedonista de la vida, ja que la felicitat s'assoleix mitjançant la pràctica amorosa de la tendresa, que inclou erotisme i sexe. És una concepció vitalista fixada en les formes de vida senzilla.

d) Al vers 15 Estellés formula un dels elements característics de la seva escriptura: l'absència de majúscules. Això respon al fet que concep la vida com un món fet de coses petites i comunes, anònimes. Aquesta concepció es contraposa a la visió que concep la vida com una plenitud totalitzadora, que correspondria més a un vitalisme d'arrel romàntica que al segle XX

va trobar expressió exaltada en algunes formes de poesia d'avantguarda i en la ideologia feixista.

e) Horaci era un epicureista. Aquesta doctrina filosòfica, formulada per Epicur de Samos, centra, com ella, el fi humà suprem en el plaer que hom pot aconseguir a través de l'*autarquia* i l'*ataràxia*. L'home savi ha de conrear tot allò que contribueix a augmentar la felicitat i suprimir tot el que s'hi oposa. L'autarquia fa referència a l'autosuficiència i l'ataràxia, a la tranquil·litat de l'ànima no torbada per cap desig ni per cap temença. Hi ha coincidència en la recerca del plaer i la felicitat en les coses senzilles de la vida.

f) Resposta oberta.

2. a) Ingredients: *pimentó torrat, oli cru, sal i pa*. Es tracta d'elements culinaris naturals que el poeta anomena *productes de la terra*.

b) Es tracta de menjar corrent. Es deu a la carn mollar del pimentó escalivat a foc viu, cosa que fa que la pell exterior se li socarri, però que la polpa conservi una textura tendra i tot el gust de l'hortalissa.

c) El poeta aixeca les penques de pimentó «eucarísticament», és a dir, tal com s'aixeca l'hòstia en la missa catòlica. Aquesta analogia religiosa subratlla el caràcter de comunió, que atorga a l'acte de menjar, que esdevé, per això, sagrat.

d) La referència a l'orgasme que sent just en el moment d'aixecar la penca de pimentó és moment de comunió amb la forma de vida senzilla i hedonista del poeta, ja que menjar pimentó li suposa un plaer exquisit, que hiperbòlicament assimila a l'acte sexual, un altre moment de plaer i plenitud vital.

e) Resposta oberta.

3. Material d'oficina: màquines d'escriure, fixers metàl·lics, cadires, folis i quartilles.

Elements de la llar: estora, margarides posades en un vas sota la Verge del Roser, geranis, la cortina, el ferro del balcó, la porta del meu bany.

Elements de la ciutat: tramvies, voravia.

Persones: dues mecanògrafes, un polonès, les veïnes del tercer, els veïns, «Ma petite Galatea», les dones, «Mon petit Calixte», els hòmens, «Oh, mapetite Melibea».

Peces de vestir: una corbata blava.

4. Versos que fan referència a València: 5-6, 15-17, 21-23, 36-37.

a) L'Albereda, amb les baranes que donen al riu Túria; Gandia, Paterna, bars, solars.

b) Homes carregant camions, les veus i l'olor d'oli fregit que sortia dels bars, infants que jugaven als solars abandonats en sortir d'escola, la dona recollint la roba al terrat mentre l'home recompon un rellotge mentre un amic parla dels anys passats a la presó, les parelles d'amants.

c) Operaris, infants, una dona, un home i el seu amic expresidiari, parelles d'amants.

d) L'olor d'oli fregit que surt dels bars.

e) A la postguerra: anys 40-50. Estellés va escriure *Llibre de meravelles* a la segona meitat dels anys cinquanta.

f) Tenint en compte que parla amb un amic que va ser a la presó *per coses de la guerra*, aquest vers pot simbolitzar el pas del temps i la recuperació del temps perdut de la postguerra després de les calamitats passades per part dels perdedors.

5. a) Les cames de l'amant del poeta i la presència d'ella.

b) És un record dolç (*Dolçament*) i trist (*amb una teranyina de llàgrimes als ulls*).

c) Vers 4.

d) Al fet que el poeta no sap res de la seva amant des de fa dies, que per a ell han passat lents com segles.

- 6. a)** L'amor de la seva joventut.
- b)** El cinema amb la pel·lícula i les butaques, les granotes del riu, els coets, les teulades de les cases.
- c)** Pensa que ja no viu, que tan sols recorda, cosa que el converteix en un animal de records, lent i trist.
- d)** Possiblement, el poeta pensa que els records de la vida passada esdevindran cançó en el futur, com de fet va acabar passant amb algunes de les seves composicions, significativament *Coral romput*, llarg poema sobre la vida quotidiana que va ser recitat per Ovidi Montllor i, posteriorment, portat al teatre.
- e)** Resposta oberta.
- 7.** Versos que parlen de la vida quotidiana: 8, 12-15, 18-21, 29-36, 42.43, 49-50, 53-54, 56, 79-80, 94-100.
- a)** La seva vida al costat de la seva dona Isabel Lorente, especialment en els primers anys de festeig i aparellament.
- b)** Carrers de valència, els camps de patraix, el miquelet, l'albereda, el montgó, el penyagolosa, el mondúver, la serra de mariola, sant miquel de Ilíria, burjassot, gandia, les coves del parpalló, carrer de cabillers, portal de valldigna, la llotja (de València).
- c)** Condons, pa escàs, baranes brutes del riu, el sopar indigne, una bombeta única, cagades de mosques, l'espant de la guerra, nafres, arraps secrets, la cistella, les sirenes del port, les mans buides.
- d)** Resposta oberta.
- e)** Passejar interminablement. Valoració: resposta oberta.
- f)** Ja no sortien a passejar i a la nit sentien les sirenes del port.
- g)** Bàsicament és un record entre melangiós i amarg.
- 8. a)** És una consideració contradictòria. Per una banda, la veu amb moltes deficiències respecte del que es pot considerar una casa ideal. Per l'altra, tanmateix, conté el que pot considerar-se el món personal del poeta.
- b)** A la seva infantesa. L'aigua corrent és un servei posterior i, en aquella època, encara es traginava amb cànirs.
- c)** Són els feixos de branques de pi que entrava al forn familiar, on va treballar fins a l'adolescència.
- d)** Per una banda, al primer tercet, Estellés formula un neguit que, com a l'infant que no té temps per acabar d'orinar, l'ha perseguit sempre. Per l'altra, sempre ha sentit atracció per les coses més humils, com ara la noia que no troba ballador.
- e)** Una visió prosaica, vulgar, d'una transcendència nul·la, ofegada per les exigències dels majors.
- f)** En el festeig i, en general, en les relacions amb el sexe femení, perquè fins i tot en el cas de la noia que no troba ballador hi veu una oportunitat de realització vital.
- g)** Amb el poema «res no m'agrada tant». La semblança consisteix en l'explicació d'una recepta de cuina. Si en «res no m'agrada tant» s'explica l'elaboració del pebrot escalivat, aquí s'explica succintament la del pa torrat amb oli i sal.
- h)** Alguns elements que es repeteixen en els tercets són: humilitat com a actitud vital; nostàlgia de la infantesa i la joventut; sensació d'amargor davant l'experiència de la vida i davant la mort; actitud subversiva davant les imposicions.
- 9.** Idea bàsica: per bé que l'experiència vital, resultat del pas del temps i de la vivència de la mort, produeix amargor, és evident que Estellés també valora les coses petites de la vida quotidiana, que són clarament afirmatives de la vida.

2. «FEIXOS DE PINASSA.» ELS ORÍGENS

1. a) Ruf Fest Aviè era un poeta, astrònom i geògraf romà de la segona meitat del segle IV. Va néixer a Volsinii, antiga ciutat d'Etrúria. La seva obra més coneguda és l'*Ora marítima*, descripció de la costa mediterrània de la península Ibèrica, i de l'Atlàntic, fins a la Gran Bretanya.

Tal com es diu en el poema, tant Aviè com Estellés pertanyen a cultures o grups nacionals que han estat assimilats per una cultura o grup nacional que n'ha causat la descomposició.

- b) La vida s'hi concep com la recerca d'un lloc desconegut on hi ha la felicitat, però recordant sempre l'origen familiar, és a dir, els avantpassats. Versos 6-10 i 18-20.
- c) Hi ha una actitud íntima d'enyorament i, alhora, un posicionament polític segons el qual l'anorreament del grup nacional propi, del qual prové, és una injustícia.
- d) El sentiment de comunitat humana queda fixat per l'existència de les tombes, senyal del culte als morts. Estellés se sent continuador de la comunitat dels avantpassats, que considera que ha estat tractada injustament per la història.
2. a) Poeta. Un dels representants més significatius de l'avantguarda històrica en les lletres catalanes.
- b) Fa referència al món poètic amorós de Joan Salvat-Papasseit, caracteritzat per una expressió directa, de to popular, de la vivència amorosa, carregada d'erotisme.
- c) Estellés atribueix el caràcter eròtic de la poesia de Salvat-Papasseit al seu origen, probablement gitano. En el poema hi apareix com a exemple i, possiblement, també com a contrapunt vitalista a la invocació mortuòria que fa el poema.
- d) Estructuralment, és una digressió, ja que apareix entre parèntesis. Temàticament, estableix un paral·lelisme entre la poesia de Ruf Fest Aviè i la de Salvat-Papasseit, de manera que aquest mateix paral·lelisme resultà extensible al mateix autor. Per tant, en el fons, està intrínsecament relacionada amb el tema central del poema.

3. Versos 44-45.

- a) El lloc on va néixer i la llengua materna.
- b) L'origen personal, Estellés el situa a Burjassot. En canvi, el més important de la seva vida, les vivències més importants de la seva història personal, les situa a València, perquè és a València que ha esdevingut una persona adulta amb una família i una vida pròpies.
- c) L'origen familiar ha proporcionat al poeta la llengua en què escriu la seva poesia. A més, li ha proporcionat l'amor que ell té per aquesta llengua.
4. a) Pensa que es tracta d'un qualificatiu humiliant i li provoca dolor.
- b) venusa és Burjassot, roma és València i grècia, Madrid.
- c) Il·letrat, clarivent, curiós, atent, patidor, reservat, savi.
- d) Agraïment, al vers 12. Acompanyament, als versos 26-27. Devoció, al vers 30.
- e) Que el llenguatge expressiu del poeta ja no era el del seu pare, perquè la manera d'entendre el món del fill ja no era tampoc la del pare.
- f) Resposta oberta.

5. a) *Rent*: llevat, i especialment la porció de llevat barrejada amb aigua i farina.

Pastar: treballar amb les mans o amb un altre instrument la pasta per a fer pa.

Ganiveta: ganivet gros, com el de llescar el pa.

Escombrar: passar l'escombrall al forn per netejar-lo de cendra i caliu abans de posar-hi els pans que s'han de coure.

Alcavor: cambreta que hi ha immediatament damunt l'olla o cavitat del forn de coure pa, i serveix per torrar-hi ametles, cacau, pasta, etc. i per posar-hi llenya a eixugar.

Panera: recipient fet de vímets, de joncs, d'esquerdes de canya, etc., entreteixits, de base rodona o oblonga, de boca més ampla que el sòl, amb baranes relativament baixes i amb una o algunes anses, que serveix per a tenir pa.

- b) Així com amb la ganiveta es marca el pa cru abans de posar-lo al forn a coure, l'experiència de la infantesa treballant al forn va marcar-lo per a sempre, i aquesta marca es manifesta en el poema en forma de record.
- c) El pare és qui ensenya l'ofici al fill, li transmet la seva saviesa en forma d'ofici perquè tingui uns coneixements amb els quals pugui guanyar-se la vida.
- d) Forner. Li va quedar una amarga enyorança.
- e) Afirma que l'origen de la seva vocació poètica es troba en el temps de la seva infantesa quan va treballar al forn, ja que el recorda com un temps de vivència autèntica, indòmita, del qual van restar-li uns senyals que designa com arraps en la carn.
- f) Fa referència a l'autenticitat de la vivència d'aleshores, en què l'infant Estellés descobria el món, un món salvatge que havia de deixar-li també senyals de l'experiència.

6. a) *terra, poble, arrels, terrosa.*

- b) Parla d'arrels agrícoles tot expressant la pertinença de la seva família a l'entorn rural que era l'Horta de València als anys vint i trenta. De fet, el seu pare era nascut en una alqueria de l'horta, ni tan sols era nascut en un nucli urbà.
- c) El topònim Catalunya apareix com a referència territorial de la nació catalana, determinada sobretot, al segle XX, quan escriu el poeta, per la comunitat de llengua. La cal·ligrafia del topònim és la cal·ligrafia de la terra a la qual Estellés s'adsciu.
- d) En el poema «Els amants», aquesta *enyorança amarga de la terra* és la causa de l'actitud amorosa que canta el poeta, tot contraposant-la als usos amorosos dels referents amorosos que hi ha en el poema, tots els quals cultes. Fa referència, doncs, a l'origen popular.

En el poema «He vist un plat dels d'obra, de Manises», l'*orgull de la terra*, en referència al plat cantat, assenyala que el plat en qüestió és el bo i millor de la societat rural i de la cultura popular a què pertany.

- e) Hi ha una identificació clara entre la terra i el poble, de caràcter polític. El fet que el poeta consideri que, per ser alguna cosa a la vida, s'ha de tenir consciència de pertànyer a un poble coincideix amb l'expressió de la seva pertinença a una terra en què viu un grup humà amb unes determinades característiques pròpies.

7. Resposta oberta.

3. «UN PLAT DELS D'OBRA, DE MANISES.» CULTURA POPULAR

- 1. a) Del plat del poema, només es diu que solia bescanviar-se per espadenyas velles o draps. Encara que no es diu, pot deduir-se que es tracta d'un plat de diari. En canvi, el plat de la demanada formava part de l'aixovar que la dona aportava al matrimoni i constituïa una peça important, tant en el conjunt de pertinences de la família com en el mateix ritual del prometatge.
- b) Estellés li atribueix un gran valor artístic, ja que el considera millor que un capitell romànic (vers 5), amb uns colors que fan oblidar els poetes llatins i Cézanne (versos 12-13).
- c) Al poema es diu que el plat té *una carn tendral de novençana* (vers 7) tot fent referència a la dona acabada de casar quan encara no ha tingut el primer fill.
- d) Al segon quartet s'expressa que la cultura popular, el plat d'obra, és superior a l'alta cultura, exemplificada en el capitell romànic. Al primer tercer, el poeta, que manifesta la incapacitat d'expressar tota la bellesa del referent popular, l'identifica amb la plenitud, tot considerant-lo com l'orgull de la terra.

- e) De fet, la visió del plat transporta el poeta a la seva vida d'infant a Burjassot. És des d'aquesta translació temporal que expressa *una tristesa encara remotíssima*, fent referència al temps de plenitud que va constituir per a ell la infantesa, per contraposició a un present caracteritzat, efectivament, per la tristesa d'una situació personal precària.
- f) Cézanne és un dels més importants pintors impressionistes de la segona meitat del segle XIX. Estellés contraposa el cromatisme del plat d'obra al de la pintura d'aquest artista.
- g) Resposta oberta.
2. a) Versos 13-16.
- b) Els referents que apareixen en aquests versos responen a un medi rural i a unes formes de vida tradicionals, preindustrials. Per exemple, el corral és el lloc de l'habitatge on es té el bestiar equí de què disposava la casa de llauradors valenciana.
- c) Era una forma de vida lligada a l'agricultura com a mitjà de subsistència. Les dones tenien cura de la llar familiar i el carrer era l'àmbit de relació social per excel·lència. Les referències als arbres fruiters són mostra dels béns material que proporcionava l'agricultura.
- d) Resposta oberta. Realitzeu la cerca a partir de la frase *la meua xiqueta és l'ama*.
3. a) Elements en comú: les interlocucions del diàleg inicial entre els participants del joc.
- Diferències: en el joc hi ha el llop, una figura popular amenaçadora, que infon por; en el poema es tracta de la Mort, amb majúscules. Mentre el llop ha de perseguir les fruites, en el poema la Mort no avisa: sense dir res, ja se'n torna després de fer la seva feina.
- b) Es tracta de la voluntat del poeta, que manipula el joc tradicional per adaptar-lo al missatge que vol donar. No hi ha diferències culturals remarcables, ja que en la literatura popular el llop representa la figura de l'amenaça i del mal, mentre que, en el poema, aquesta figura assoleix la caracterització de la Mort. En tot cas, és el poeta qui construeix la seva figura a partir del joc tradicional.
- c) Resposta oberta.
- d) Resposta oberta.
- e) Es tracta d'elements propis de la cultura popular de transmissió oral, a la qual s'adscriu intencionadament el poeta. Les cançons de bressol i els jocs infantils evocuen la tendresa i la innocència d'una edat que, en el record del poeta, es mostra com l'època vital de la puresa i de l'autenticitat.
4. a) La Verge del Roser: advocació mariana històricament organitzada en confraries que va revifar al segle XX per les aparicions de Lorda. La Mare de Déu del Roser se celebra el 7 d'octubre.
- Sant Josep: espòs de Maria Mare de Déu. La seva festivitat, el 19 de març, és el dia de la crema de les falles de València, la festa gran de la ciutat.
- Sant Antoni: sant Antoni Abat, també anomenat *del porquet* al País Valencià, monjo eremita, és patró dels animals domèstics. La seva advocació gaudeix d'una fonda devoció popular d'origen agrícola.
- b) A les falles de València.
- c) Al femení, perquè durant el segle XX eren les dones qui més practicaven les creences i costums de la religió catòlica, a partir d'una educació religiosa que els atorgava aquest paper. En general, la pràctica religiosa femenina era la compensació cultural i educativa del seu paper social, ja que, en els esquemes de la família patriarcal tradicional, la dona restava relegada a la cura de la família.
- d) Estellés no s'expressa com a creient practicant. Això no obstant, inclou la pràctica religiosa, els hàbits que genera aquesta pràctica en la cultura popular a la qual s'adscriu.
5. a) Predicador dominicà, va tenir una participació directa en el cisma d'Occident i en l'elecció del castellà Ferran d'Antequera com a candidat a la corona catalanoaragonesa, en el Compromís de Casp. Les seves prédiques van proporcionar-li una fama d'abast europeu.

- b)** La seva devoció hi té una arrelada tradició, que té en la representació teatral dels seus miracles l'expressió més popular. Va ser canonitzat al segle XV i ha esdevingut el sant valencià per antonomàsia. És el patró del País Valencià.
- c)** Estellés es pregunta si ha de repetir els tòpics tradicionals que fan referència al sant i que ell no comparteix: ni la lloa regionalista del parlar valencià, ni l'actitud de Vicent Ferrer en el compromís de Casp, favorable a la introducció de la dinastia castellana dels Trastàmara; per això *la teua voluntat unitària / als mapes*. Versos 19-24.
- d)** No, perquè no parla del sentiment religiós, sinó de l'estat d'ànim i de les circumstàncies personals, socials, històriques, que viu el poeta. El sant només és un motiu que Estellés usa a la manera de la devoció popular per poder parlar d'allò que a ell li interessa.
- e)** La conscienciació del poeta davant les circumstàncies en què ha de fer la seva poesia.
- f)** És un recurs aprofitat dels usos religiosos populars, que invoquen el sant per guanyar coratge contra l'adversitat.

6. a)

	<i>Llenguatge culte</i>	<i>Llenguatge popular</i>
1.	donzella, follia, nenúfars, epitafi, frenesí	fang, argila, tests
2.	ecos, vels.	estora, geranis, tramvies, pessigolles
3.		bolquers, llimera, parra, taronger
4.		socs
6.	lletania, jorn, ídols, ègloga	alcavor, pedres, forn, saó, còdol
7.	cadàver, espectre, crepuscle	cànter, oli
8.	film	carcasses
9.		tocadiscos
10.	síl·labes, èmfasi	veïnat, carros
11.	epigrama, sepultura	filis-ferro
12.	pètals, cal·ligrafia	escaleta
13.	antologia	pols
14.	capitell	plat, espadenyes, draps, pomes, peres
15.		bar, cabaret, wàter
16.	èxtasi	pimentó, sal, pa
17.	signes, llatí, himne	analfabet
18.	minúscula	salsa, ravenet, all, lluç, cirera
20.		gos, sabata
21.		horta.
22.		pescateries, sínia, discos, conyac, garrofer, cistella
23.	malucs	
24.	estendard	gresol, companyia, fotografia, ram, calç, coets, canyars
25.	versos, penombres, pupil·les, dècima, ira, nafres, gàrgoles	balcons, hort, moreres, condons, campanars, festeig, sopar, bombeta, altar, lletugues, bledes

- b)** Encara que majoritàriament incorpora lèxic del llenguatge popular, també hi ha lèxic culte, cosa que dona compte de la capacitat expressiva i de la cultura literària del poeta. Ideològicament, pot adscriure's a la cultura popular; com a poeta, és un poeta culte.
- c)** *tramvies, tocadiscos, bar, cabaret, wàter, discos, fotografia, condons, bombeta.*

4. «UN ENTRE TANTS.» CONSCIÈNCIA I EXPRESSIÓ CIVIL

1. a) Expressió de sentiments: versos 3, 6, 44, 58, 61.
Fets de la vida quotidiana: versos 9, 18.
Declaració de principis: versos 31, 45, 51, 72.
b) Hi ha dues idees bàsiques: la necessitat de lluitar i el principi de dir el que pensa sense embuts, fent servir les paraules com si fossin armes, que és la manera que té de lluitar i solidaritzar-se amb els altres que també lluiten.
c) Resposta oberta.
2. a) *servei concret de pedres* (vers 40), *ídols imbècils* (vers 44), *com ganivets o malls* (vers 45), *fer-les foc i flama* (vers 46).
b) Les compara amb pedres, que poden tenir una funció d'arma: *per tirar-les a un cap* (vers 41). També poden fer-se servir com ganivets o malls (vers 45). Les paraules han de servir-li per atacar.
3. a) Ve a dir que el poeta que no té res a dir escriu èglogues. En enllaçar «èglogues i dàlies», aquesta composició poètica apareix amb la bellesa efimera de la flor, com si només tingués aquesta capacitat decorativa.
b) La poesia garcilasista promoguda pels organismes culturals del franquisme. Se la rebutja perquè practicar-la és traïr qui lluita, passa son o fam. És un acte insolidari.
c) Una poesia compromesa amb els qui pateixen a causa de les guerres que han assolat Europa.
d) No hi troba alternativa. Si no pot fer una poesia compromesa, prefereix *callar ja del tot* (vers 73).
4. a) Escriure un poema dedicat a València, a cantar la ciutat (versos 1-4 i 7).
b) Busca una expressió senzilla, sense solemnitat, humil (versos 4 i 7), modesta (vers 20).
c) Allò fonamental de la seva vida s'ha esdevingut a València, tant en un sentit positiu com en el negatiu (vers 16). La ciutat li resulta molt propera i estimada perquè l'ha viscuda íntimament i, alhora, també se'n dol. Per tant hi estableix una vinculació de pertinença (versos 48, 49).
d) Versos 26-29 i 40-43.
e) Versos 48-50. Estellés es pregunta si no deu estar fent una evocació de tots els valencians presents i passats, és a dir, de tots els qui han existit, de manera que s'inclou en una comunitat històrica que emergeix des del passat fins al present i constitueix un grup humà amb unes característiques pròpies.
f) El cant a la ciutat que ell ha dit que sent com a seva resulta ser un cant a si mateix com a individu. Inversament, també d'alguna manera, el jo poètic del poema es converteix en la viva representació de la ciutat. Hi ha una identificació plena.
5. a) Versos 2, 21, 22, 25-26.
b) El poeta retrata una dona que devia veure en un cafè.
c) *no massa distreta* (vers 4), *ordenada i altiva* (vers 9), *negligentment, sense cap de tendresa* (vers 19), *fidel* (vers 22), *honest* (vers 23).
d) Versos 3-4, 10-15, 27. Resposta oberta.
e) La cura i l'ordre de la llar, cosa que inclou fer el seguiment del treball de la criada; sortir de nit de tant en tant; complir fidelment amb el matrimoni per simple sentit del deure.
f) Es tracta d'unes relacions distants i convencionals. La dona hi ocupava un lloc del tot secundari, ja que el matrimoni tradicional es basava en l'autoritat patriarcal.
6. a) *Escurada*: neta, rentada.

Agrana: escombria.

Natges: anques.

Safa: gibrella.

Còpules: unions sexuals.

- b)** A títol d'exemple: venedora, encarregada, prostituta, represaliada, cambrera, dona de fer feines, planxadora, cosidora, meuca, beata, soltera, enamorada.
- c)** La beata.
- d)** A la vida, més o menys pública, en locals nocturns.
- e)** Versos 5, 12-15, 17-19.
- f)** Resposta oberta.
- 7. a)** Es canta la mare dels fills futurs que donaran continuïtat a la col·lectivitat popular del poeta, si bé és molt possible, tal com assenyala el mateix autor, que aquest cant a una figura arquetípica hagi estat motivat per la visió d'una dona concreta a la platja. En qualsevol cas, l'anonimat d'aquesta dona remet a l'arquetipus més que a una dona concreta.
- b)** És una dona formosa, saludable, alegre. Es tracta del model de dona biològicament i culturalment òptima per a la maternitat.
- c)** Ha de ser la mare dels futurs integrants de la col·lectivitat. Vers 23.
- d)** Vers 18. Es tracta d'una comparació del que s'ha dit de manera directa als versos 1 i 2.
- e)** Una expressió sense complexos, directa, desinhibida.
- f)** A títol d'exemple:
La llibertat guiant el poble de Delacroix (http://cv.uoc.es/~982_04_005_01_web/fitxer/llibed.jpg)
- 8. a)** El poeta es compromet a assumir la veu del seu poble. Mentre el poble és obligat a callar, ell, assumint-ne la veu, es compromet a continuar parlant, a continuar escrivint perquè el seu poble no resti en un silenci definitiu.
- b)** Versos 1-12: el poeta es postula com a portaveu del seu poble; això li ha de reportar penalitats pròpies de la travessa del desert: pols, fam, set. També es mantindrà despert mentre el poble dorm, exercint el paper de guaita.
- c)** *la llarga nit del teu poble* (15): el temps de la privació de llibertat, la dictadura franquista.
la pena (19): el dol per les morts causades arran de la Guerra Civil i la repressió franquista.
un silenci (20): el dol, la pena del temps de privació de la llibertat es tradueix en el silenciament.
una amarga polseguera (24): imatge que significa els desordres i adversitats en què es veu immers el poble durant la privació de la llibertat, específicament en relació amb el fet que no pot veure el seu futur i que el present se li presenta tèrbol, molest, inaprehensible.
- d)** A continuar escrivint tot mantenint viva la veu del seu poble.
- e)** Joan Maragall.
- f)** L'ambició d'ambdós poetes no és que la seva poesia sigui recollida per la tradició literària i passi a formar part del cànon, sinó que pensen en el futur del seu poble i en el fet que la seva poesia contribueixi a fer-lo possible.
- g)** No tenen importància en comparació amb la que té el compromís que assumeix el poeta, ja que, si no viu conscient que forma part del seu poble, no és res, la seva vida no té sentit.
- h)** El valor de pertinença conscient a una col·lectivitat humana és el més important perquè és el que ens defineix com a persones.
- i)** Té el sentit que, presa la decisió, el compromís, comença el camí cap a l'alliberament.

- j) En termes generals, la cançó manté els versos més significatius del poema i, per tant, en respecta els conceptes més rellevants.
9. a) La repressió de la dissidència. El poema fa referència a la persecució política de l'obra de Joan Fuster, que havia expressat punts de vista divergents dels del franquisme valencià.
- b) Sobretot tenia la intenció de deixar-ne constància, si bé també cal tenir en compte la necessitat que tenia el poeta d'expressar-se, cosa que, d'altra banda, el podia comprometre també a ell, de la mateixa manera que s'havia compromès Joan Fuster.
- c) Amb «aquest any miserable», Estellés denuncia una situació injusta que es produeix contra el seu poble. Cal tenir en compte que la campanya antivalenciana pretenia silenciar la veu i l'obra de Joan Fuster perquè la gent no en tingués coneixement i no pogués adonar-se del que Fuster plantejava. Estellés ho escriu; ell «vetlla» pel seu poble mentre el seu poble «dorm».
- d) Resposta oberta.
10. a) És un poema de to popular. Reprodueix parcialment les característiques del romanç: versos heptasil·labs, els senars blancs i els parells amb rima assonant constant; contingut narratiu.
- b) Polític, escriptor, periodista i orador cubà. Fill d'un valencià, fou artífex de la independència del seu país. Reiteradament exiliat i deportat pel seu independentisme revolucionari, morí en el desembarcament de Playitas durant la guerra de 1898.

c)

<i>Parts del poema</i>	<i>Contingut</i>	<i>Estrofes</i>
Primera	Història d'una dona anònima que es fa una rosa de paper i la conserva fins a la mort.	Quatre estrofes
Segona	La rosa circula de mà en mà i esdevé motiu de fe per a la gent.	Tres estrofes
Tercera	Les autoritats intenten fer desaparèixer la rosa mitjançant la repressió.	Dues estrofes
Quarta	La rosa es conserva secretament a mans del poble i assoleix un simbolisme.	Una estrofa

- d) Resposta oberta.
- e) El tema del poema és la solidaritat popular en favor de l'assoliment de la llibertat enfront del poder que la vol negar. Aquesta solidaritat col·lectiva s'articula a partir de la rosa de paper, que simbolitza la difusió d'un ideal en el conjunt de la societat.
11. a) La persona fixada és aquella que ja té antecedents policials, és a dir, que ja ha estat detinguda anteriorment, generalment per motius polítics.
- b) Perquè se suposa que és una citació literal de les *barbes doctes* que representen l'autoritat, que en temps del franquisme s'expressaven exclusivament en castellà.
- c) Persona que pretén ser molt instruïda o en fa ostentació.
- d) Els intel·lectuals afins al franquisme, com ara els qui van participar en la campanya antivalencianista dels anys seixanta.
12. a) Xàtiva va ser cremada per Felip V de Borbó durant la guerra de Successió (1707) a causa de l'aferissada resistència contra el seu exèrcit. La guerra de Successió va significar l'entronització definitiva de la dinastia francesa dels Borbó a la corona espanyola i l'abolició de l'ordenament jurídic foral dels regnes de la Corona d'Aragó.
- b) La terra, concebuda com a mare: *mare de terra sola*. Se la qualifica com a *mare de pols, segrestada esperança*.
- c) És *el pregon idioma*, és a dir, la llengua que enfonsa la seva existència en la Història.

d) Les pedres simbolitzen les paraules. En altres poemes el poeta reproduïx la imatge que, en llaurar el camp, la terra, apareixen paraules extretes de la terra, que feia temps que hi dormien i que el poeta recupera, encara terroses, com si fossin pedres. A més, al vers 10, la paraula *pedres* es relaciona amb *alfabet*.

e) *el rent, el solc, la collita, la fe, la medalla oculta, l'amor, la clau, la llum, confí, forment, escala, ocell, bandera, himne, emblema*.

f) És una plenitud col·lectiva, ja que parla de *l'himne fecund del retorn de la pàtria* (vers 10).

g) *La clau que obri tots els panys* és el títol d'un llibre escrit als anys cinquanta, publicat el 1971 i posteriorment inclòs en el volum *Vaixell de vidre*, OC 8 (1983). *La clau que obri tots els panys* expressa un concepte equivalent a un desllorigador de tot el món que envolta el poeta. Dient *un alfabet sempre amb la clau al pany* (XII, 11) el poeta fa referència al llenguatge poètic, a la poesia, com a desllorigador de tot el seu món. Així *la clau que obri tots els panys* del món del poeta és la llengua que empra en la seva poesia.

13. a) Estellés entén que Catalunya i el País Valencià formen part de la mateixa nació catalana.

b) A l'adversari abstracte de la seva adscripció nacional, bé al franquista que només admet l'existència d'una única nació espanyola dins de l'Estat, bé al reaccionari antivalencianista que aconsegueix amb la seva actuació els dictats ideològics del primer.

c) És afirmativa i defensiva, ja que el poeta només referma un fet sense negar-ne cap. Per tant, no es pot dir que ataquí res ni ningú.

5. «MORT I PAM.» LA MORT EN LA POESIA D'ESTELLÉS

1. a) La vivència de la mort era un fet corrent en el seu àmbit familiar, sobretot per la mort violenta de l'avi, a qui es recordava anualment en un funeral. Malgrat aquesta presència de la mort, mai se li'n van explicar els detalls, de manera que el nen Estellés va percebre el fenomen de la mort familiar com una cosa incompreensible.

b) Se li va convertir en una nosa que gravitava sobre la seva existència, de la qual sentia que havia de desempallegar-se.

c) Resposta oberta. El text ha d'adequar-se a l'estructura argumentativa.

2. a) En forma de nadó.

b) Personificació.

c) En l'àmbit de la intimitat familiar.

d) El poeta uneix les imatges del començament i el final de la vida, de manera que transmet una visió segons la qual la mort és un fet inherent a l'existència de la vida humana. De fet presenta la mort com el fet, la característica, més important, substancial de la vida.

e) Versos 9-12.

f) Resposta oberta. La mort apareix personificada, i el seu nom apareix en majúscula com si es tractés d'un nom propi.

g) La mort de la seva primera filla.

3. a) En l'àmbit de la infantesa i del joc infantil. Es pot deduir per l'estructura dialogada del poema, que reproduïx la d'un joc infantil i per l'ús de l'onomatopeia dels socs que porta la Mort, que Vicent Andrés Estellés pren del joc infantil «Mort i pam». En concret, es tracta del so que fan les telles de pedra o test quan xoquen entre si, en ser llançades.

b) Resposta oberta.

c) Es tracta d'un so tètric. Justificació oberta.

d) La Mort no avisa. Fa la seva feina sense establir cap comunicació i se'n torna amb la seva collita.

e) El títol és una referència explicativa de la manera d'actuar de la Mort.

4. a) És burgesa, blanca de carns i freda d'entreuix, ordenada i altiva, fidel, honesta.
- b) La mort és inherent a l'existència i, durant la vida, sempre acompanya aquell qui viu.
- c) La inherència de la mort respecte de la vida. El fet de viure implica haver de morir. Morir és el més característic del fet de viure.
- d) En «Cançó de bressol» i «És així, si us plau» la mort apareix personificada, i el seu nom apareix en majúscula com si es tractés d'un nom propi. En canvi, en «Dama d'anit, no voldria enutjar-vos» la personificació de la mort apareix més desplaçada, en la figura d'una dona normal. En els dos poemes primers la mort és tractada amb el seu nom propi; en el tercer, no.
- e) S'estableix una comparació: el vincle existent entre vida i mort es compara amb el vincle matrimonial, de manera que la mort segueix la vida de la mateixa manera que una dona casada segueix el seu marit. Amb una absoluta fidelitat establerta pel deure conjugal.
5. a) Se'ls compara amb taüts, ja que serveixen per transportar persones vives i, també, mortes. En aquest darrer cas, l'ascensor serveix per traslladar la persona morta des del seu habitatge a la ciutat fins al carrer en el seu darrer viatge fins a la tomba. Per extensió, de la mateixa manera que transporten morts en taüts, també transporten vius que s'han de morir.
- b) De la mateixa manera que hi ha un principi i un final, i etapes d'ascens i davallada en la vida, és així mateix que pugen i baixen els ascensors.
- c) Es tracta d'indústries que aprofiten detritus, és a dir, restes de la vida passada. Fan una feina semblant a la dels ascensors: gestionen la mort.
- d) Versos 16-17.
- e) Bàsicament adjectius: *funerals*, *mudes*, *metàl·liques* (1), *allargats* (2), *incansables* (4), *funerals*, *tristes*, *metàl·liques* (7), *tristes*, *llarguíssims* (8), *indiferents* (10), *ocultes* (11), *silenciosa* (15), *funerals* (16), *tristos* (17).
- f) Resposta oberta a partir dels adjectius anteriors.
6. a) Un fet corrent. Versos 2, 12, 24, 25.
- b) El corresponent als versos 24-26.
- c) És una visió macabra, ja que presenta un sagristà, que hauria de representar una visió transcendent, religiosa, de la mort, explicant la reconstrucció de l'esquelet mitjançant filferros, donant a entendre que aquest és, al capdavant, el destí de la mort: que més enllà de la mort no hi ha res més que les restes mortals, els ossos.
- d) És una visió subversiva, perquè contravé la visió que transmet la religió i, sobretot, perquè, en el passatge, és un sagristà qui l'explica, de manera que el poeta mostra com els mateixos que difonen una visió transcendent de la mort tampoc no la practiquen.
7. a) La mort apareix com a vencedora de la guerra.
- b) Es tracta del tren. Són uns tren miserables, que trontollen amb estrèpit, fins perdent peces de fusta; transporten els morts i ferits de nit, amb pobres llums groguencs a cada finestra, sense oli a les rodes, cruixint contínuament.
- c) Versos 7, 15, 21-23.
- d) Es tracta del ventre arrodonit d'una recent casada que espera un fill. Versos 8, 10, 19.
- e) L'esperança del futur, de la vida que encara ha de començar.
- f) Es tracta del vers 20. Vegeu la solució al punt c) de l'activitat 8 de l'apartat «Un entre tants. Consciència i expressió civil».
8. a) Versos 6-7: diligent; 9-12: resignat, callat; 16: valent; 21: aferrat a la vida.
- b) En ser conduït a l'afusellament, s'acomiada dels companys (vers 10); es tracta dels republicans que, com ell, són empresonats. S'acomiada de la família (23). De la ciutat (26-28); és una referència directa a la ciutat de València: Joan Baptista Peset va ser rector de la Universitat de València i el candidat més votat per la circumscripció de València a les eleccions de 1936. S'acomiada de Godella (29-30); poble on va néixer. També d'alguns

elements d'aquest poble, com ara l'ermita del Salvador (31), els pins (33), els carrers del poble (34). També s'acomiada de «La tarara» (32), cançó tradicional castellana recollida per Federico García Lorca, molt popular a l'època. El seu pensament final és per als fills (35).

- c) Els versos van escurçant-se, les frases esdevenen paraules soltes fins que, al final del poema, s'esdevé el silenci.
 - d) El pensament dels fills denota que, fins al darrer moment de l'existència feta desaparèixer a la força, es manté l'esperança en el futur que representen els fills.
 - e) En aquest poema s'enfoca la mort no tan sols des del punt de vista individual, sinó especialment des del punt de vista de la persona que mor. En «La mort invicta» l'enfocament és col·lectiu i la mort és tractada des d'un punt de vista més social.
9. «Ègloga I». Versos 27-29: dol, tristesa.
- «A Sant Vicent Ferrer». Versos 61-63: dol, tristesa.
 - «No escric èglogues». Versos 7-8 i 41-43: imatge de la mort .
 - «Testament mural». Vers 4: agonia.
 - «He vist un plat dels d'obra, de Manises». Vers 14: tristesa.
 - «La dona que ven coses, a la nit, a la porta». Versos 6-7: pèrdua.
 - «El meu origen t'ho explicaria». Versos 3, 19-20: culte a la mort.
 - «em permetreu, encara, un orgull personal». Vers 70: mort col·lectiva. Versos 101-102: pèrdua.
10. a) Parla de la mort del propi poeta; més concretament, del lapse de temps entre la mort pròpiament dita i l'enterrament, quan es porta a terme l'amortallament del difunt. El poeta deixa dit com vol que l'amortallin i com s'ha de fer pública la notícia de la seva mort. Es tracta d'una mena de voluntats finals, de testament.
- b) Una creu o un rosari gastat que correspon a una mala època de la seva vida, en la qual degué fer-li algun paper, i les ulleres, efecte personal imprescindible per escriure.
 - c) Un cop mort, vol que la gent no el pugui veure, per això demana que li tanquin el taüt. Vol que toquen a mort a la parròquia de Burjassot on el van batejar.
 - d) Li agradaria que la notícia de la seva mort anés de boca en boca entre el veïnat i que la gent s'hi referís com si parlés d'un veí més, perquè se sent formar part del poble i, per aquest motiu, desitjaria que la gent es referís a ell fent servir l'apel·latiu familiar. En el fons, es tracta d'una vinculació estreta amb els orígens, amb la terra.
11. a) La sensació de soledat, ja que el difunt, quan tothom se n'hagi tornat a casa, es trobarà definitivament sol, sense els seus amics.
- b) Saber on seran els amics, una preocupació expressada mitjançant el recurs de *l'ubi sunt?* en futur.
 - c) Un desig pueril de plorar i de retrobar la mare, com si fos un nen que s'ha perdut o bé es desperta a la nit i sent por.
 - d) El poeta pregunta si, en arribar la nit, s'haurà mort definitivament, quan és evident que això s'ha produït abans, en el moment de l'òbit, és a dir, en el moment del pas de la vida a la mort.
 - e) En lloc de preguntar-se per la transcendència de l'ànima més enllà de la mort, es pregunta per la llibertat, donant a entendre que la vida material està mancada de llibertat i que la mort representa un alliberament d'aquesta càrrega. D'aquesta manera, la mort s'entén com una subversió de la vida i de les seves servituds.
 - f) Resposta oberta.
12. a) Es tracta d'una mena d'assistent que ve a emportar-se el moribund com qui ve a buscar-lo per sortir amb ell de festa.
- b) Vers 4: seguici de familiars que acompanyen el difunt. Vers 5: mortalla amb la millor roba de què disposa el difunt.

- c) Vers 3: el moribund no pot esperar la mort a l'escala com un viu més. Vers 8: no se'n pot anar acomiadant-se dels familiars com si marxés de viatge. Versos 9-10: aquesta naturalitat exempta de formalitats és el més irreal de tot. Versos 11-12: la mort no pot ajudar el difunt a baixar l'escala. Versos 13-14: la mort hi és presentada com una persona ocupada.
- d) Versos 13-14: la mort excusa el seu retard a causa de la feina que ha tingut abans. Així, el poeta encara es riu del fet que hauria pogut morir abans, cosa que no ha passat per una causa del tot banal.
- e) La mort que apareix representada en aquest poema té una imatge contraposada a la del poema «És així, si us plau». Mentre en el segon la mort es presenta com una imatge fantasmagòrica, tètrica, del tot aliena a aquest món, en el poema «Vindrà la mort, i jo no seré al llit» hi apareix amb la imatge d'una dona normal i corrent, que podria ser perfectament la xicota del poeta, i l'esdeveniment que significa, com una cosa del tot quotidiana, sense més transcendència. Es tracta d'una mort en minúscula.
13. a) Per l'ambientació casolana que presenta, derivada de la representació d'allò que és quotidià.
- b) La pols i la brutícia són símptomes de la mort que acompanya la vida.
- c) En poemes anteriors, Estellés es refereix a l'estadi posterior a la mort com si, de fet, el difunt continués viu. En aquest poema ens presenta un mig mort, és a dir, una persona que es troba ja en el camí de la mort, en l'etapa final de la seva vida, que ja no viu de manera satisfactòria, sinó com si, de fet, ja estigués mort. Cal tenir en compte la pregunta final: la meitat viva no se sap on és. Per a Estellés, la mort, que acompanya sempre els vius durant tota la vida, comença a fer-se present abans que aquesta s'exhaureixi definitivament.
14. a) El poeta, un cop mort, dóna les gràcies als vius, per fer música amb l'os d'un altre mort. Aquesta música d'origen macabre li resulta plaent perquè, de fet, un cop mort, podria dir-se que li resulta indiferent. Encara més: li sona bé perquè ell ja és mort.
- b) El poeta se situa com si parlés des de la tomba.
15. a) L'estiueig familiar en un balneari tal com el feien les classes benestants al segle XX.
- b) Als primers versos, els elements materials i serveis de què disposa el balneari, les relacions socials existents entre els estiuejants, les activitats pròpies de les vacances, la reproducció de converses banals sobre el temps o sobre els motius per estiuejar al balneari, fins i tot el buit que els estiuejants antics fan als nous.
- c) *Com una «fonda» entre els pins.* Versos 18-21.
- d) L'estadi posterior a la mort és definit com unes vacances obligatòries, en què el mort és obligat a portar una existència desvagada sense possibilitat de retornar a la vida.
- e) Lògicament, és als versos finals. Diu que un tall de digestió podria ser mortal per als morts estiuejants, cosa impossible tenint en compte que ja són morts i que no hi ha una segona mort.
16. a) Versos 1, 8, 10-11.
- b) El poeta diu que el mort es va morir a la primera, cosa del tot òbvia ja que es tracta d'una única vegada. L'expressió *de tan rebé que va morir* rebla el to burlesc del primer vers. És obvi que no hi ha maneres de morir-se més perfectes que altres.
- c) La mort va produir-se com si el difunt ja la tingués assajada, *i ho feu sense faltar-li cap detall, amb tota dignitat iconogràfica*, és a dir, amb tots els elements simbòlics religiosos relacionats amb la mort.
- d) La transcendència és nul·la, atès que no es parla gens de l'estadi posterior a la mort.
- e) Es tracta d'aspectes radicalment oposats de l'existència: mentre la mort en significa l'anul·lació, el sexe té per finalitat reproduir-la.
17. a) A l'orgasme que té lloc com a culminació de la còpula sexual.
- b) Es tracta d'un to intencionadament vulgar i burlesc.

- c) En el fet que la causa de la mort és del tot atzarosa, imprevista, fortuïta. Es tracta d'una mort sense cap sentit.

6. «NO HI HAVIA A VALÈNCIA DOS AMANTS COM NOSALTRES.» AMOR I EROTISME

1. a) La manera desinhibida com es tractava el tema a l'Horta de València en què ell va criar-se, on es parlava del sexe sense cap eufemisme ni doble sentit, explícitament.
- b) L'aspecte tímid del poeta contrasta amb l'expressió directa de la seva poesia.
- c) L'expressió *amor platònic* fa referència a un amor que només té lloc en el món de les idees, concepte pertanyent al sistema filosòfic de Plató. Es tracta d'un amor que no s'ha materialitzat en una relació efectiva i que només es viu de manera ideal. Coincideix amb l'*amor de lluny* trobadoresc.
- d) El poeta diu que l'amor platònic només té lloc quan la relació amorosa no pot materialitzar-se en una relació sexual.
- e) Resposta oberta.
2. a) A una noia que passa pel carrer un dissabte a la tarda.
- b) Vers 1: *puríssima*. Vers 2: *viva, tendra*. Vers 3: *movedissa*. Vers 4: *tota galtes*. Vers 10: *múltiple*. Vers 13: *dolcíssima*. Vers 14: *trèmulament oferta*. Vers 16: *massa tendra*.
- c) Resposta oberta. Ha d'incloure les paraules de la pregunta anterior.
- d) l'*argila*, l'*aigua*, el *fang novell*. Simbolitzen la puresa, la virginitat.
- e) La noia cantada encara té moltes possibles vides, ja que encara és molt jove i el seu futur no està determinat. Encarna l'esperança en el futur.
- f) El poeta fa servir l'expressió *i Déu encara entre les coses* per subratllar que l'existència d'una noia d'aquestes característiques permet encara pensar que el món té un sentit. D'altra banda, la referència a la divinitat li serveix per apropar la noia a aquesta condició.
- g) La possibilitat que l'existència de noies com aquesta permeti la materialització de l'amor vindria a ser una prova de l'existència de Déu, ja que el poeta ho percep com un miracle, com una cosa divina.
- h) En el poema es canta una noia que surt al carrer un dissabte a la tarda, és a dir, en el temps d'oci. Es tracta d'un temps propici per a la realització de l'amor. El poema és la celebració de la possibilitat d'aquest amor, encarnada en una noia verge, que encara no s'ha iniciat en les relacions amoroses.
3. a) En els versos 10-12, 17.
- b) Vers 13.
- c) Metafòriques: *aquest verd*, *aquest pètal*, *allò*. Explícites: *aquest melic*.
4. a) Amb la flor del taronger. És l'olor que volien sentir els amants a la matinada, quan feien l'amor; per això deixaven la finestra oberta perquè hi entrés aquesta olor.
- b) Una parella ha llogat una habitació amb vistes al mar per passar una nit d'amor.
- c) Del nu femení. El poeta desitjaria resseguir-lo com dibuixant-lo però sense besar-lo.
- d) *braons d'aigua* i *cintures increïbles*.
5. a) *Galatea*: nimfa filla de Nereu, que va enamorar el cíclop Polifem, si bé ella el va rebutjar per Acis. Polifem va llançar una roca sobre Acis. | Estàtua creada pel rei de Xipre Pigmalión. Convertida a la vida per Afrodita, va enamorar-se perdudament del seu creador, segons Virgili | També van escriure sobre el mateix personatge Miguel de Cervantes en la seva novel·la pastoral *La Galatea* i Luís de Góngora a *Fábula de Polifemo y Galatea*.
- Melíbea*: mítica jove efèsia enamorada d'Alexis. El dia del seu casament amb un altre home va fugir saltant per la teulada i es va reunir amb el seu estimat. | Protagonista femenina de

l'obra *La Celestina* de Fernando de Rojas. Es tracta d'un personatge vehement, que passa de la resistència al lliurament passional.

Calixte: personatge masculí de *La Celestina* tan sols preocupat per satisfer el seu desig amorós. Encarna l'amor boig, del qual acaba sent víctima.

Tant la Galatea de Virgili com la Melibea de Fernando de Rojas representen el lliurament femení a la passió amorosa. Igualment, Calixte representa aquest amor passional que no es pot aturar davant de res.

- b) A partir d'un anunci al diari, estableix una relació amorosa per correspondència amb un polonès. Aquesta relació la fa caure malalta i, alhora, la fa créixer com a persona.
- c) Decandit. Es deixa portar pels esdeveniments. Se sent feble. Versos 88-89.
- d) Versos 56-65. Del cos nu femení, amb els pits i la vulva.
- e) Tros de roba destinat a tapar una cosa que no es vol que estigui exposada a les mirades.

Els vels tenen un paper d'intensificació simbòlica del desig amorós, fins que, al final del poema, n'apareix el fum que és senyal que es cremen a causa d'aquest mateix desig. Alhora, els vels apareixen com a entrebancs de l'amor, ja que se situen *entre els sentits i el món*. Tanmateix, els sentits acaben per superar aquesta barrera que indiquen els vels. És com un senyal de consumació.

- 6. a) El poeta solia esperar aquest personatge femení, de manera que es pot deduir que eren amants, amics, parella.
- b) Versos 1, 9-13, 18-20, 26-32. Resposta oberta.
- c) És una dona jove i verge.

d) El poeta recorda un amor. En el moment d'escriure ja no sap res de la noia a qui va adreçat el poema. L'amor ha passat com ha passat el temps de la joventut. L'ègloga, el gènere amorós que el poeta practicava quan era jove, ja no li serveix per expressar-se perquè ja no respon a allò que ell vol expressar.

- 7. a) Trobador provençal del segle XII. Se n'han conservat sis cançons d'amor paradigmàtiques del *trobar leu*, d'expressió planera. És propi d'ell cantar un amor llunyà, una dama allunyada que, segons afirma, no ha vist mai i de la qual s'ha enamorat només pel prestigi de la seva excel·lència.

La citació il·lustra el tema del poema. Estellés evoca un amor de lluny, reproduint la temàtica del trobador provençal. De fet, en el poema no hi ha cap referència al contacte entre el poeta i l'amor al qual canta.

- b) Poeta castellà (segles XV-XVI). Destaca per la melangia i la delicadesa de les seves cançons i èglogues.
- c) L'aparició del poeta d'èglogues Francisco de la Torre en forma de cadàver és una imatge poètica que Estellés posa en joc per evocar poèticament la defunció, la inutilitat del gènere poètic de l'ègloga per parlar de l'amor. Enllaça amb el final del poema, que hi dona títol: el fet d'haver abandonat l'ègloga com a gènere compositiu es correspon amb la imatge del cadàver de Francisco de la Torre. En realitat, el *cadàver verdós* del poema evoca la joventut creativa del mateix poeta.
- d) L'amor veritable només pot trobar la plenitud del seu goig en la pura contemplació i la pura coneixença de l'objecte estimat. A l'altre extrem d'aquest amor veritable, hi ha l'amor sensual. L'home es troba en una contradicció perquè participa alhora de l'amor sensual i de l'amor contemplatiu.
- e) La imatge d'Ausiàs March despertant-se en la seva tomba reforça el caràcter veritable de l'amor contemplatiu que expressa Estellés en el poema i que l'ègloga d'un Francisco de la Torre és incapaç d'expressar.

- 8. a) Versos 13-17. S'hi evoca com el poeta i la seva parella feien l'amor quan eren joves.

- b)** La passió amorosa evocada pel poeta apareix precedida i reforçada pels esclats dels focs artificials i la crema de les falles de València. El foc de la ciutat apareix com a correlat objectiu de la passió amorosa.
- c)** En aquest poema s'hi evoca una relació amorosa de caràcter sexual. En el poema «No escric èglogues» es parla d'un *amor de lluny*.
- 9. a)** Versos en què s'expressa: 2, 5-8, 10-11, 15-17, 21-23.
- El més explícit és el vers 15: *un amor brusc i salvatge*. Ja al vers 2 es parla d'una pràctica amorosa feroç, en què els amants són presos per un vent (vers 5) que els fa rodolar per terra entre abraços i besos (6). Així, l'amor no és per a ells un costum amable i pacífic (7-8) sinó un huracà (10) que ajunta els dos amants (11). Els orígens (*l'enyorança amarga de la terra*) tenen una importància determinant en aquesta concepció amorosa. Es tracta d'un amor bàrbar que no respon als esquemes convencionals (21-23).
- b)** Josep Maria López-Picó: poeta noucentista. La seva poesia expressa una concepció convencional de l'amor, basada en la castedat conjugal, característicament essencialista.
- Francesco Petrarca: poeta renaixentista italià, va crear el tòpic literari de la *donna angelicata* a partir dels seus poemes dedicats a l'amor per Laura, un amor platònic, ideal, per una dona que fa d'intermediària entre el poeta i Déu.
- Estances* de Carles Riba: cicle de poemes aplegats en dos llibres en què el poeta, que es mou en els paràmetres del Noucentisme, hi exposa un amor intel·lectualitzat, en què l'experiència amorosa o sensual és analitzada segons la incidència que té en la ment.
- Rimas* de Gustavo Adolfo Bécquer: obra poètica per excel·lència del romanticisme castellà, presenta una concepció del tot romàntica de l'amor, que es mou entre la il·lusió desfermada i el desengany, és a dir, atén més a l'ànima del propi poeta que no pas a la volatilitat de la dona cantada.
- c)** La citació té valor emblemàtic respecte de la concepció amorosa que s'exposa en el poema. Reforça amb contundència la concepció carnal, sexual, de l'amor.
- d)** En els versos 1 i 25-26.
- 10. a)** El poema evoca el lloc on el poeta feia l'amor quan era jove, l'escaleta d'un portal, on hi havia una paret plena d'inscripcions al·lusives a, entre altres coses, l'amor. El poema també refereix la pràctica amorosa d'aquella època vital.
- b)** No és un amor plaent en el sentit noucentista del terme. Es tracta d'un amor desesperat (vers 4), portat a terme clandestinament (versos 17-18), contra les convencions socials de l'època, en una situació emocional adversa.
- c)** Bàsicament es tracta de l'expressió d'elements explícits relatius al vessant sexual de la relació amorosa (versos 10, 14, 16, 25, 26) dins una concepció declaradament passional de l'amor (versos 12-14, 19, 31).
- d)** El títol evoca la paret de l'escaleta on els amants feien l'amor, plena d'inscripcions fetes amb una intenció testimonial, tot conformant un mural, és a dir, una peça artística on apareix tot reflectit, que, al cap del temps, pot interpretar-se com un testament del moment en què el poeta el freqüentava.
- 11. a)** La postguerra és un temps de tristesa i dol (versos 14-15). Tanmateix, la vitalitat amorosa de la joventut (versos 16-17) se sobreposava a les circumstàncies adverses (versos 18-19).
- b)** *I fou un amor trist, l'amor brut, esgarrat*. (vers 20) Perquè les convencions imposades per les circumstàncies sociopolítiques van incidir de manera repressiva sobre els costums amorosos, de manera que les pràctiques sexuals estaven molt mal considerades, proscrietes per la moral pública, i portar-les a terme generava mala consciència.
- c)** No va poder tenir una experiència amorosa portada a terme amb naturalitat, com correspondria en una societat lliure, sinó que, en tractar-se d'una pràctica amorosa proscrieta, mai no va poder portar-la a la pràctica com a ell li hauria agradat. Les circumstàncies van mediatitzar-la, embrutant-la.

- 12. a)** El d'una prostituta amb fills (versos 4-5); el de la mestressa d'un prostíbul (versos 12-15).
- b)** El de la dona que vol quedar-se embarassada per tenir un fill. La moral de mitjan segle XX només considerava legítimes les relacions sexuals que tenien lloc dins del matrimoni i encaminades a la procreació (versos 18-19).
- c)** Versos 14-15.
- d)** No hi ha cap judici moral explícit; per tant, podria parlar-se d'una posició moral neutra. Això no obstant, la simple enumeració de casos produeix un efecte acumulatiu que, juntament amb alguns detalls expressius, situen el poeta en una posició buscadament amoral, des de la qual exerceix una crítica indirecta de la moral de l'època, ja que la simple enumeració iguala tots els casos en un mateix pla de legitimitat, cosa que contravé la moral de l'època.
- 13. a)** Fer llargues passejades amb la seva parella per la ciutat de València.
- b)** La dona del poeta representa la lluminositat de l'amor que hi ha entre ells enfront del caràcter fosc d'Ausiàs March i de la seva vivència.
- c)** En aquest sentit, la contraposició entre la dona del poeta llançant flors a l'aire i l'esclava de March prenyada d'un fill bord del poeta reforça aquesta contraposició.
- d)** El fet que el poeta prengui la mà de la seva dona equipara l'amor que senten amb l'arrelament que el poeta sent pels seus orígens; d'aquí la comparació amb *un grapat de terra*. La relació amorosa suposa un nou arrelament del poeta. Versos 37-38.
- 14. a)** El poeta, mentre estava escrivint, ha aixecat el cap i s'ha fixat en una vella fotografia de joventut en què apareixen la seva dona i ell.
- b)** Diu que tenia el cos esvelt i una mirada trista. Versos 12-13.
- c)** La seva dona, amb la seva companyia, la seva presència silenciosa i el seu ajut constant, van fer que el poeta superés moments de crisi com la mort de la seva primera filla i recuperés la fe en unes circumstàncies adverses, tant en el terreny personal com en el social.
- d)** *...mural de glaç i de coets, / amb claredats i explosions de mar* (versos 32-33) *estendard lluminós, / barres de sang sobre un blanc intocable,* (versos 35-36).
- e)** En aquest poema concret simbolitza la intensitat del sentiment i del desig amorós que embarga els amants. En general, el gesmil simbolitza la puresa del desig amorós, sobretot a partir de la seva olor intensa. És un símbol eròtic.
- f)** El nom s'assimila a un gesmil que el poeta posarà en un pitxer amb aigua, com es posen les flors. Es tracta d'una metàfora.
- g)** Es tracta d'un amor característicament marital, conjugal, ja que el poeta parla de la relació amorosa amb la seva parella al cap de temps de convida-hi.
- 15. a)** S'estimaven molt (vers 16), se sentien molt pobres però, alhora, molt junts (versos 22-23).
- b)** Diu que el fet més lluminós de la seva existència és haver-la coneguda i haver-la festejada. Així doncs, es tracta del fet més important de la seva vida. Tal com ja s'ha assenyalat a l'activitat 14.c, la influència d'Isabel en el caràcter de Vicent va ser definitiva perquè ell sortís endavant en circumstàncies adverses.
- c)** Isabel va ajudar-lo, als anys setanta a assumir el compromís cívic i públic que ell va adquirir com a poeta durant la Transició, tot fent costat al valencianisme polític. La imatge del vers 61 remet als versos finals del poema «Ací» i reforça la unió entre la parella en el moment de la projecció pública del poeta.
- d)** El moment de l'embaràs i el naixement de la primera filla, que va acabar bruscament amb la mort del nadó. El *propòsit de fundació*, és a dir, el desig de tenir descendència, no va minvar a causa de la mort de la primera filla i, d'aquesta manera, van poder superar aquell tràngol en tenir més fills.
- e)** Morir-se abans que Isabel perquè, contràriament, sentiria el més gran dels horrors i no sabria viure sense ella. Efectivament, el poeta va morir abans que ella, al 1993. Isabel Lorente va morir el 2006.

IV. LA CLAU QUE OBRI TOTS ELS PANYS. LLENGUATGE POÈTIC

1. «JO SÓC AQUEST QUE ES DIU VICENT ANDRÉS!» L'EXPRESSIÓ DEL JO POÈTIC

1. *Tu ens duus, tan clara, l'aigua* (1, 5) - Una noia real o imaginària

he de cantar, comptant amb vostres ecos (2, 10) - Elements del paisatge

Tinc que posar-me a escriure't, car no hi ha altre remei (6, 13) - Sant Vicent Ferrer

No hi havia a València dos comes com les teues (7, 1) - Una noia real o imaginària

Animal de records, lent i trist animal, / ja no vius, sols recordes (8, 1-2) - El mateix jo poètic

Ah, tu, València meua! (10, 48) - La ciutat de València

Penses els darrers anys / d'Ausiàs March (8, 2-3) - El mateix jo poètic

collires unes flors en un marge (11, 28) – Isabel

no sabies llegir ni escriure (17, 2) - El pare del poeta

jo t'evoque i et mire / aquell instant de l'any 48 (24, 17-18) – Isabel

em permetreu, encara, un orgull personal (25, 1) – Els lectors

2. a) Fuster assenyala que el nivell expressiu dels poetes jocfloralescos valencians és molt pobre perquè no tenien el català com a primera llengua literària, sinó el castellà. En canvi, Estellés parteix, no del castellà, sinó de la parla de l'estrat social al qual pertanyia originàriament, és a dir, el català popular de l'Horta de València.

b) Hi ha molts poemes d'Estellés sense majúscules. Per bé que es pot tractar d'una convenció llatinitzant, és evident, com el mateix poeta apunta en el poema «M'he estimat molt la vida», que la supressió de majúscules és un reflex textual d'aquesta voluntat de reflectir la «*veritat*» en *minúscula* corresponent a la vida quotidiana dels estrats socials populars. Aquest ús de les minúscules també té la càrrega subversiva, pròpia de les avantguardes històriques, de contravenir les convencions.

c) La que no respon a les formes tradicionals. Les tirallongues, sèries llargues de versos.

d) *l'espectacle menor de les peripècies de la gent subordinada*, és a dir, la vida quotidiana de la gent.

e) L'explicació de la vida quotidiana de la gent condueix a un efecte estètic narratiu. La poesia d'Estellés té un caràcter narratiu remarcable a causa de la temàtica de la vida quotidiana que tracta.

f) El tractament de la vida quotidiana dels estrats populars condueix a l'ús del registre lingüístic en què s'expressen. Això explica la presència d'un llenguatge directe, aparentment poc artificios, no exempt de vulgarismes i amb les característiques pròpies del valencià de l'Horta.

g) La capacitat versificadora del poeta.

h) L'extraordinària facilitat amb què compon versos permet al poeta esplaiar-se en una mena de prosa. Es tracta d'una poesia que, per la naturalitat de la sintaxi i del lèxic que presenta, s'assembla a la prosa.

3. a) Del poema «Assumiràs la veu d'un poble».

b) Com a *delegat democràtic de la veu popular* Estellés està condicionat a reproduir les fonts de la veu col·lectiva; és a dir, la parla col·loquial. Per tant, l'assumpció de la parla col·loquial té per finalitat dotar el contingut de la poesia estellesiana de versemblança. Només així la seva veu sembla la veu popular.

c) El Jo poètic és una mostra de la col·lectivitat, forma part de la col·lectivitat i el seu llenguatge és també el de la col·lectivitat.

d) Lluny de contraposar-s'hi, el Jo poètic estellesià vol assumir la veu, si no del conjunt de la societat, sí de la col·lectivitat popular. Seguint Vicent Salvador, assumeix aquesta missió

sacerdotal d'esdevenir la veu dels altres. El seu Jo no té sentit fora de la col·lectivitat, ja que és el grup qui dona sentit a l'existència del Jo poètic estellesià.

4. a) El poema «pare». S'adreça al pare del Jo poètic, que en el llibre *Horacianes* pren la personalitat d'Horaci.

b) Més aviat hi apareix com a observador. A «Cançó de bressol» l'interès temàtic se centra en la *Mort petita*; a «He vist un plat dels d'obra, de Manises» és el plat l'element central; a «Vindrà la mort, i jo no seré al llit» el protagonisme temàtic torna a ser la mort. El Jo poètic només hi apareix com a participant, si bé en els poemes que parlen de la mort hi té una concurrència més remarcable, atès que, al capdavant, es tracta de la seva pròpia mort. En canvi a «He vist un plat dels d'obra, de Manises» el Jo poètic només es manifesta directament per dir que no sap expressar el que va sentir en observar el plat.

c) En el primer i l'últim, la mort; en el segon, el plat.

5. a) Només la tercera persona del singular.

b) El fan més objectiu, ja que la matèria temàtica hi apareix tractada per mera acumulació i l'ús de la tercera persona no permet l'expressió directa de la subjectivitat més que en l'efecte estètic que genera la mateixa enumeració.

c) Dotze.

d) A contestar en el text del poema.

e) Resposta oberta.

6. a) El poeta, al començament del poema, s'adreça als lectors, en segona persona del plural (*em permetreu...*). A partir del vers 74 (*i et vaig trobar a tu...*) s'adreça a Isabel.

b) Al començament del poema, en què s'adreça als lectors, s'hi refereix en tercera persona del singular: *me l'he estimada molt* (vers 10). Després s'hi refereix en primera persona del plural: *ens estimàvem molt, tots dos* (vers 16). A partir del vers 74, s'hi refereix en segona persona del singular.

2. «FELICITAT SUPREMA, L'HORA D'ESCRIURE ELS VERSOS.» MÈTRICA I VERSIFICACIÓ

1. a) Deu síl·labes per vers amb cesura rítmica després de la quarta síl·laba, que és tònica.

b) No hi ha rima. Versos blancs.

c) Estrofa de vuit versos decasíl·labs. Octava.

d) La rima.

2. a) Decasíl·labs.

b) Dos quartets i dos tercets.

c) Hi introdueix la cesura rítmica després de la quarta síl·laba, és a dir, hi introdueix el vers decasíl·lab clàssic català. A més, els versos són blancs. Aquest allunyament de les formes clàssiques respon a la llibertat creativa del poeta. Estellés és un poeta que coneix les formes clàssiques més exigents i està capacitada perfectament per reproduir-les. Això no obstant, hi manté una relació crítica atès que el seu posicionament com a poeta és contra aquestes formes clàssiques, com ara l'ègloga, ja que eren les formes tingudes per bones per la cultura oficial.

3. a) Versos de 12 síl·labes amb cesura rítmica després de la sisena. Alexandrí.

b) Comparteixen les mateixes característiques: no hi ha rima, sinó versos blancs.

c) Tots estan constituïts per tirallongues de versos, excepte el poema «A Sant Vicent Ferrer», que està format per 24 tercets i un vers final.

d) És un poema que pertany a *La nit* (1956) quan encara no s'havia produït l'evolució estètica que va portar el poeta a abandonar o a reinterpretar lliurement les formes clàssiques d'ús corrent en la poesia oficial de l'època.

4. Versos decasíl·labs sense censura o italians, blancs, és a dir, sense rima. No hi ha un estrofisme regular sinó que les intervencions de cada personatge, com correspon al gènere de l'ègloga, s'organitzen en tirallongues. D'aquesta manera, el caràcter líric de la composició respon més a les repeticions al llarg del poema i a l'assumpte sentimental que tracta que no pas a les característiques estrictament formals. El resultat és un poema de caràcter dramàtic.

5. Versos: setze versos heptasíl·labs.

Rima: versos blancs.

Estrofes: per bé que la disposició dels versos pot fer pensar en una tirallonga, la repetició del vers *Jo tinc una Mort petita* fa pensar en quartetes. La quarteta final reproduïx, adaptada, la cançó de bressol tradicional.

6. a) Els versos octosíl·labs, propis de la poesia narrativa i les tonades populars.

b) *Assumiràs* (1), *serà* (2), *seràs* (3), *patiràs*, *esperaràs* (4), *aniràs* (5), *seguirà* (6), *tindràs* (7), *podràs* (8), *callaràs* (9), *estaràs* (11), *estaràs* (12), *seràs* (16), *existiran* (18), *Deixaràs* (21), *seràs* (23), *serà* (27), *diràs* (28), *diràs* (29), *diràs* (30), *diràs* (32).

c) Primera part: versos 1-12. Hi ha un futur imperfecte gairebé a cada vers.

Segona part: versos 13-15. No hi ha verbs en futur imperfecte. Temàticament es fa una recapitulació del que s'ha dit en els dotze primers versos.

Tercera part: versos 16-35. Es reprèn la presència de verbs en futur imperfecte, sobretot en la forma *diràs*, que es repeteix fins a quatre vegades.

Quarta part: versos 36-43. Sense verbs en futur imperfecte. Conclusions del poema.

d) El polisíndeton que hi ha al començament de la majoria dels versos.

7. a) Versos 1-3: introducció del mecanisme expressiu del poema i del tema: la mort, amb majúscula. La mort es presenta trucant a la porta.

Versos 4-7: caracterització de la mort, definida pel so repetitiu i lúgubre dels seus socs en caminar.

Versos 8-18: amplificació del mecanisme expressiu del poema. La mort truca a la porta però no contesta quan se li pregunta qui és. Només se sent el so dels socs quan s'allunya després d'acomplir la seva feta.

b) L'alternança – *Toc, toc.* / – ¿*Qui és?* i el so dels socs: *cloc...cloc*.

c) És l'onomatopeia que hi ha en la reproducció del so del truc a la porta i el so dels socs.

d) El transfons formal del poema són els jocs infantils de quan Estellés era nen, que reproduïx en els seus poemes. En aquest poema en concret, el so dels socs de la Mort reproduïx el so de les telles⁵ en el joc «Mort i pam», al qual jugava el poeta en la seva infantesa.

«Mort i pam» és la denominació valenciana del joc «Toc i pam», que es juga amb telles i més tard amb bales. El primer jugador llença la tella tan lluny com pot i els altres van llençant la seva. Si una tella queda a menys d'un pam (pam), toca (mort) o toca i queda a menys d'un pam (mort i pam) de la primera, rep un, dos o tres premis; antigament, tapetes de caps de llumins; més tard, cromos.

8. a) Vers lliure. Té un nombre variable de síl·labes i no té rima. Els versos apareixen agrupats arbitràriament.

b) Estellés reivindica activament la validesa de la cultura popular pròpia de la vida quotidiana, desproveïda de transcendència, i centrada en allò que és comú, com l'ús de les minúscules en relació amb els noms comuns. Es tracta d'una subversió dels valors establerts pels usos tipogràfics usuals, determinats per la cultura acadèmica.

c) Han d'escriure's amb majúscula les paraules següents: MCMLXIII, C., Vicent Ventura, Munic, París, Joan Fuster, Sueca, Sanchis Guarner, Burjassot, València.

⁵ Tella: tros rodó de teula, de test o d'altra matèria semblant amb què juguen els infants. (DIEC2)

d) L'escriptura resulta més formal. El poema perd part de la càrrega transgressora.

9. a) *Com olia la flor del taronger, / com olia a la matinada. / Sempre volíem fer l'amor amb la finestra oberta.*

Boscós d'aigua, rossinyols d'escuma. / Els dies clars de les pescateries. / Posa una llima dins un got.

Cantava entre els llorers / dessota la lluna gran de l'horta. / Cantava com cantava el rossinyol entre els llorers.

Sota l'albercoquer puja l'aigua la sínia. / La puja molt cansada. / Després li cau a terra i la torna a pujar.

Arbres de l'aigua, dies de la meua infantesa. / El nu tendral i sòlid d'aquesta criatura / es contempla un moment a l'espill.

Venia l'aire de la mar. / Véiem el llit de ferro. "Si necessiten / alguna cosa, criden".

Li ho direu a Pere Quart. / Li ho direu, però amb moltíssima cura, a poc a poc: / "¿Com es deia aquell poeta que era fill d'un forner de Burjassot?"

- Permet. Aquesta casa / difícilment és una casa, / però ací tens la teua casa: uns llibres, uns discos, mitja ampolla de conyac.

Ovidi, Ovidi: / jo t'ho havia dit. / A tu t'ho havia dir tot. Ara és ja tard.

Per l'amarga mort de Neruda, / per la molt amarga mort de Neruda. / Per Neruda.

Cada setmana / arribava l'home de l'aigua. / Duia els cànTERS tapats amb fulles de garrofer.

Vaig ser infant una vegada en algun poble. / Entrava els feixos de pinassa / abraçats al meu cos pueril d'aprenent.

Com qui dibuixa sense alçar el llapis del paper, / m'agradaria dibuixar el teu nu / des del cap fins als dits dels peus, sense besar-te.

Crec que mai no he estat alegre. / Mire l'infant que pixa a la cantonada / i la mare li dóna pressa i ell diu "Ja vaig".

Crec que mai no he estat trist. / Veig la noia que no la trauen a ballar. M'agradaria moltíssim saber ballar i ballar amb ella.

Diria Catalunya. / Diria molt poc més. Acariciaria amb els dits la terrosa cal·ligrafia.

Tant si vosté ho permet com si no, / aquest és el meu lloc, / aquest és el meu lloc i el lloc dels meus.

Hi va haver un temps que col·leccionava pedres. / Ara / col·leccione aigua en cistella.

Amb un cul de pitxer amb un os / fareu música. Gràcies. / L'escoltaré sota la terra.

Obres el pa, / l'enrames d'oli cru amb un pessic de sal. / Després el torres una mica i basta.

Perseverareu en el coratge. / És la darrera vegada que us ho dic. / Hi ha braons d'aigua i cintures increïbles.

Les veus doctes diran, / amb una cauta barba: / Cuidado, ése está fichado.

Aquesta pols de tants de dies, / aquests vasos bruts de conyac i de café, / aquest mig mort per terra. ¿L'altre on és?

b) En els poemes sense puntuació, el lector ha de trobar l'entonació adequada de manera intuïtiva. L'efecte estètic de l'absència de puntuació és una major llibertat compositiva.

10. És un innovador, ja que es tracta d'un poeta que coneix les formes tradicionals de la poesia clàssica però les refà segons la seva pròpia creativitat, de la mateixa manera que pren unes fonts, referents i coetanis, i hi dialoga, reproduint-los o estafent-los segons l'orientació del diàleg creatiu que hi estableix.

3. «LES PEDRES DE L'ÀMFORA.» RECURSOS ESTILÍSTICS

3.1. Recursos formals

1. a) Versos 8, 10, 11, 12, 15, 17, 18.
b) Als seus records de joventut.
c) Records de coses concretes: les butaques del cine, el film que es projectava, l'Albereda, les granotes del riu, les carcasses obrint-se en el cel de la fira, tota València en flames, els cavallons de teules rovellades, la brossa.
Records amorosos: la carn fresca i suau, la glòria d'unes teles alegres i lleugeres.
2. a) Tretze. Els carrers, els llargs itineraris, algun antic café, aquella lleteria, la casa, l'alegre veïnat, el metge, la farmàcia de guàrdia, el naixement d'un fill, el poal ple de sang, aquell sol matiner, les Torres dels Serrans, aquell breu color inicial de geranis.
b) Es tracta de llocs, sensacions i vivències de l'època que el poeta va casar-se i va establir-se definitivament a València.
c) Només s'hi adapta relativament, ja que alguns termes apareixen agrupats i separats dels altres mitjançant un punt. No és una enumeració pura i simple. El poeta evoca els records reproduint el mecanisme mental de la memòria, és a dir, mitjançant associacions automàtiques.
3. a) Versos 6 a 11. Termes de l'enumeració: *uns colors, una vivacitat, una carn tendral de novençana, la matinera gràcia d'octubre, la incipient tardor, una dolcesa, alguna plenitud, tot l'orgull de la terra, arrels agrícoles*.
b) Cada terme posseeix una càrrega semàntica d'efecte líric creixent, fins a arribar al darrer terme, que acumula totes les característiques que aporten els anteriors. Així, les arrels agrícoles queden investides de tots els atributs esmentats abans.
c) És una enumeració més simple, més senzilla, que les anteriors, en la qual l'acumulació de termes té un efecte líric bastant més poderós. A més, aquesta enumeració centra l'interès temàtic del poema, mentre que, en els altres poemes, no és així en la mateixa mesura.
4. a) Cims de muntanyes valencianes.
b) El poeta els compara amb *el pedregós altar de la Pàtria*; per tant, aquestes muntanyes representen aquest altar. En el conjunt de l'obra a què pertanyen, aquestes muntanyes apareixen com a llocs sagrats de la pàtria valenciana, com a símbols nacionals.
c) Són verdures i fruites. Tenen en comú que pertanyen a l'àmbit de la vida quotidiana.
5. a) Versos 15-17 i 36-37. Són oracions amb un mateix temps verbal.
b) Versos 37-39 i 41.
c) Se centra en l'entorn que l'envolta. El poeta només en refereix la percepció que en té.
d) Tant en un cas com en l'altre, les referències corresponen a la vida quotidiana de la ciutat i més específicament a elements visuals: *Venien autobusos de Gandia i Paterna, Veus, des del menjador, per la finestra oberta, / Benimaclet ací, enllà veus Alboraià*; sons: *Eixien veus dels bars, escoltes des del llit les sirenes del port*; o fins i tot olfactius: *l'olor d'oli fregit*. Així doncs, aquests paral·lelismes incrementen la sensualitat del poema mitjançant el record o la descripció de la percepció. També hi ha referències toponímiques, tan importants en la poesia estellesiana.
6. a) Encavallament: en un vers, desacord entre la unitat sintàctica i la unitat mètrica produït quan aquella excedeix els límits del vers i continua en el següent o següents.
b) Versos 1-2, 2-3, 3-4, 6-7, 17-18, 18-19.
c) L'encavallament reforça la sensació de desajustament, d'anormalitat de les diferents situacions femenines esmentades en el poema. La situació social forçada de les dones que apareixen en el poema té un reflex directe en la posició forçada dels encavallaments.
7. 1. Hipèrbaton; 2. el·lipsi; 3. el·lipsi; 4. Hipèrbaton; 5. Anacolut.

3.2. Trops

- 1. a)** 1. aigua; 2. cos; 3. cos; 4. aigua; 5. quotidianitat; 6. foc; 7. terra; 8. vegetals; 9. aire; 10. terra.
- b)** 1. vista; 2. oïda; 3. oïda, olfacte; 4. tacte; 5. olfacte; 6. oïda; 7. vista; 8. vista; 9. vista.
- 2. a)** 1. tacte i gust; 2. vista i tacte; 3. gust i oïda; 4. vista i tacte; 5. tacte i vista.
- b)** 1. Aire fred. 2. Ulls de mirada intensa i franca. 3. Lament melangiós. 4. Cal·ligrafia de traç cantellut. 5. Significat abstracte, ja que aquí *terrosa cal·ligrafia* fa referència al traç de la paraula *catalunya*, topònim que fa referència a la terra pròpia.
- c)** 1. El color verd simbolitza l'esperança, per bé que en molts poemes d'Estellés té un significat eròtic. Aquí fa referència a l'esperança que comporta la innocència de la joventut femenina.
2. Referència a la vacuïtat amb què es desenvolupa la història d'Europa després de la II Guerra Mundial.
3. Moment de la revolta.
4. Llum intensíssima, encegadora.
5. Disposició atractiva, mengívola, de les penques de pebrot.
6. Actitud previnguda fins al recel.
7. Actitud vital inconformista amb la pròpia circumstància.
8. Elements compositius del poema que apareixen a mesura que es va escrivint, de manera imprevista.
9. Poema de contingut vehement.
10. Mirada de desig sexual.
- 3. a)** 1. Amb una gran amargor. 2. Amb una gran pesantor o sensació d'opressió. 3. Dur. 4. Endreçat elegantment.
- b)** 1. Vulva petita. 2. Emportada pel corrent. 3. Adolorida físicament. 4. De sonoritat contundent. 5. Agressivament. 6. Amb una força superior, incontrolable però coneguda. 7. Agradablement. 8. Molt agradable, atractiva. 9. Horrorosa.
- c)** 1. L'alcavor és una part del forn. L'ànim del poeta està creixent i alhora coent-se, formant-se, consolidant-se.
2. Una altra referència pròpia de l'ofici de forner. El poeta indica que la situació d'Europa és compromesa i, si no s'actua aviat, la situació pot esdevenir del tot negativa.
3. Referència de la ceràmica popular. S'estableix una analogia entre la figura i la textura de la dona amb la del càntir, remarcant-ne la bellesa.
4. Analogia entre la figura de la dona i la del càntir.
- d)** Totes dues comparacions fan referència al fet de donar-se la mà els amants: el poeta i la seva dona. En el primer cas, la mà de la dona representa l'arrelament del poeta a la seva pròpia circumstància vital, de la mateixa manera que se sent arrelat a la seva terra. En el segon, es destaca la condició desprotegida de la dona i l'actitud protectora d'ell.
- 4. a)** 1. El poeta es desempallegarà de l'opressió que sent, se'n deslliurarà.
2. Paret amb un valor testimonial per les inscripcions que hi ha.
3. Abandonament de les convencions socials, de les formalitats.
4. Referència a l'estat anímic que sent el poeta quan ja es fa vell.
5. Primari i que honora els antecessors.
6. Vida sensual, regida per l'erotisme.
7. Al cap d'un temps de penalitats.
8. Del temps de penalitats de la postguerra, conegut popularment al País Valencià com «el

temps de la fam».

9. Sense cap pertinença i desesperadament.

- b) 1. Referent de la més simple elementalitat, que remet al concepte de puresa. 2. L'amor, el desig amorós com a desig primari de viure. 3. Erotisme. 4 Tendresa de les coses noves de la vida.
5. a) Aigua. Es tracta d'un símbol de sentit plenament positiu que, en general, posseeix una càrrega semàntica que cal identificar amb la puresa i amb la feminitat. Això no obstant, d'entre els exemples proposats, en una bona part (1, 3, 4) inclouen l'aigua com a referent evocador del flux del temps. Alguns exemples són una referència directa a una puresa més o menys abstracta (2, 5), mentre que la relació establerta entre l'aigua i l'arbre (5, 6) remet a l'arrelament i a la vida en general. En qualsevol cas, la relació entre l'aigua i la feminitat (1, 7) plana en tots els exemples en el sentit que l'aigua és el símbol d'una feminitat que posseeix les potencialitats de la vida. En aquest sentit, alhora que símbol de puresa femenina, de virginitat, l'aigua apareix també com a símbol de fecunditat.
- b) La pols és el símbol amb què el cristianisme identifica la mort. Estellés segueix ortodoxament aquesta simbologia i vincula estretament la pols amb la terra (4). Partint de la idea sobre la mort que s'expressa en poemes com «Cançó de bressol» o «Dama d'anit, no voldria enutjarvos», segons la qual la mort forma part de la vida individual, es pot parlar de la pols que va generant el pas del temps (3). Això no obstant, sobretot el terme és usat en una dimensió cívica. En aquest sentit, la pols simbolitza els avantpassats (4) i les morts amb què ha de conviure el poble en el seu periple cap a la llibertat (1, 2). En aquest sentit, la polseguera és la metàfora de les tribulacions extremes causades per una acumulació extrema de morts que obliga a caminar a les palpentes, sense poder entrellucar el futur.
- c) 1. figura femenina; 2. desig amorós; 3. passió amorosa; 4. sexe; 5. dictadura; 6. paraules; 7. innocència amorosa.

3.3. Recursos lògics

1. a) *No hi havia a València dos comes com les teues* (1, 9, 30, 40); *comes* (1, 4, 9, 10, 14, 20, 30, 37, 38, 39), *cadàver* (7, 41), *aigua* (11, 12), *venies* (12, 18, 21, 32, 34), *solemne/solemnitat* (18, 19, 26, 27), *crepuscle* (28, 29, 30, 35).

La repetició del vers inicial, de caràcter marcadament hiperbòlic, fixa l'alçada del cant que el poeta fa de l'estimada. El motiu principal d'aquest cant són les comes, esmentades fins a deu vegades al llarg del poema. En són característiques la solemnitat i l'associació a l'aigua, evocant la puresa de la virginitat. L'ambientació del poema queda fixada per la paraula *crepuscle*, repetida quatre vegades i per *venies*. La insistència en aquesta acció dota el poema d'un aire cinematogràfic, ja que reproduïx la tècnica del *tràveling*. Finalment, la repetició de *cadàver* serveix al poeta per assenyalar la seva pròpia circumstància davant la situació amorosa en què es troba.

- b) S'hi repeteix el vers *No hi havia a València dos amants com nosaltres*. En aquest cas, són el primer i el penúltim versos, de manera que tot el que s'hi diu està emmarcat en aquesta sentència, que apareix, al començament i al final, separada del cos de la tirallonga. L'estructura sintàctica, els referents i el caràcter hiperbòlic són gairebé els mateixos.
- c) *El teu nom i el meu nom*. Presenta units els referents que intervenen en el tractament del tema amorós. Els amants apareixen indicats mitjançant la inscripció que els enllaça a la paret que fa de testament mural dels seus amors. Alhora, també apareixen enllaçats en l'acte amorós. Així doncs, la repetició anafòrica reforça la imatge de la còpula sexual dels amants.
- d) El concepte clau és *poble*. En el poema es planteja l'assumpció de la veu del poble, culminada amb la sentència emblemàtica *Allò que val és la consciència / de no ser res si no s'és poble*, que explicita el plantejament cívic de compromís del poeta.
2. a) Per exemple: 1. ...i estimat i amor; 2. ..totes les lloances i elogis...; 3. ...les veritats i les misèries...; 4. ...ignorem les convencionalitats; 5. ...i que és immoral i impúdic; 6 el sexe.

4. «COM MAMÀRES LA LLET, VARES MAMAR L'IDIOMA»

1. *novell* – nou; *coenta* – cremant; *bord* – bastard; *prenyada* – embarassada; *mollar* – molsuda; *socarrada* – socarrimada; *tendral* – tendre; *doctes* – saberut; *atarantats* – torbats; *arruixats* – remullats.

2. 1. Bocí d'un objecte de terrissa trencat. 2. Agitació deguda a un mal físic o moral que provoca intranquil·litat, a una cosa que despacienta fortament, a les punyides d'un desig violent. 3. Catifa. 4. Nuca. 5. Post de fusta proveïda de puntes, fixada generalment en un cavallet, que s'empra per a pentinar a mà certes fibres dures, com el lli, el cànem, etc. 6. Rentar. 7. Estat de la terra, resultat d'una ploguda, que la fa particularment apta per a sembrar-hi i treballar-la. 8. Fragment de roca dura, allisat i arrodonit per l'acció de les aigües i el rodolament. 9. Esgarrapada. 10. Galleda. 11. Conjunt de matèria o d'objectes disposat horitzontalment damunt una superfície. 12. Màquina d'elevat aigua que consisteix en dues rodes, l'una horitzontal, a la qual es comunica un moviment de rotació mitjançant un pal mogut per un animal o un motor, i l'altra vertical, que engrana amb la primera i mou una sèrie de catúfols disposats al llarg d'una cadena sense fi, la part inferior de la qual va submergida en l'aigua. 13. Fullaraca de pi.

3. 1. Obertament, amb franquesa. 2. Predisposició negativa per les coses supèrflues. 3. Obrar previsorament, procurant evitar tots els perills, no sols principals, sinó secundaris. 4. Cadàver. 5. Mort. 6. Punyent com una ferida oberta. 7. Llegir i escriure. 8. Futilitats, coses fugisseres i esmunyedisses, sense cap consistència ni seguretat.

4. a) 1. semblava; 2. està allitada; 3. càntir; 4. xopa; 5. escombra; 6. peixateries; 7. mirall.

b) 1. sentien; 2. això; 3. sortir; 4. Aquí; 5. cap; 6. flairava.

c) *tomellos*: farigola

llimera: llimoner

alcavor: cambreta que hi ha immediatament damunt l'olla o cavitat del forn de coure pa, i serveix per torrar-hi ametles, cacau, pasta, etc., i per posar-hi llenya a eixugar

algeps: guix

safa: llibrella

llima: llimona

gesmils: gessamins

5. 1. vulva; 2. He de; 3. He d'; 4. la resta; 5. Se sent; 6. me'l menjo; 7. S'orina; 8. Excrements.

6. a) *delitós* – agradable; *ebri* – borratxo; *pueril* – infantil; *fortuïtes* – imprevistes; *invicta* – vencedora; *incipient* – naixent; *nítides* – clares; *indigne* – vergonyós; *incert* – vacil·lant; *esvelta* – prima.

b) 1. bogeria 2. punyals 3. vorera 4. dia 5. tomba 6. anques 7. prosperitat 8. ferides